

FORSVARET

Forsvarets høgskole

**«Den humanitære soldat» og norsk
bidragsstrategi**

En studie av Telemark Engineer Squadrons og Norwegian

Engineer Squadrons oppdrag i Irak i 2003-2004

Dyre Lindheim Sveen

Masteroppgave
Forsvarets høgskole

Høst 2020

Forord

Jeg vil rette en stor takk til min meget faglig dyktige veileder Paal Sigurd Hilde ved Forsvarets høyskole/Institutt for forsvarsstudier. Dine gode råd, konstruktive kritikk og pragmatiske tilnærming har gitt meg mye læring og motivasjon.

En stor takk rettes også til Torger Gillebo, John Otto Pedersen, Hugo Østreng og Gunnar Heløe for meget interessante samtaler og avgjørende bidrag i forbindelse med oppgaven. Takk til Forsvarsdepartementet for god støtte og tilrettelegging fra arkivet under arbeidet med masteroppgaven.

Denne masteroppgaven er skrevet som del av stabs- og masterstudiet, studieåret 2018-2020. Det å skrive denne masteroppgaven har vært både interessant og lærerikt, men også utfordrende. Lærerikt fordi det ga meg en mulighet til å gjøre et dypdykk i et tema som jeg finner interessant, og relevant for yrkesvalget jeg har tatt. Jeg legger allikevel ikke skjul på at det har vært utfordrende å skrive en slik oppgave på deltid, ved siden av familie og jobb, ikke minst for familien.

I prosessen har det vært spesielt spennende å få tilgang på dokumenter ved Forsvarsdepartementets arkiver. Dessverre har gradering og skjerming forhindret muligheten til å formidle alt man gjerne skulle ønske i oppgaven. I tillegg til det som kommer til uttrykk i denne oppgaven, har summen av studerte dokumenter gitt meg en økt forståelse og kunnskap om hvordan en politisk prosess i Norge kan foregå i forkant av en beslutning om å sende militære styrker til internasjonale operasjoner.

Jeg håper denne oppgaven kan kaste ytterligere lys over og forståelse for hvorfor Norge valgte å sende «humanitære soldater» til Irak i 2003.

Jeg står ene og alene ansvarlig for studiens innhold og eventuelle feil.

Dyre Lindheim Sveen

Oslo, 11. oktober 2020

Sammendrag

Denne studien har som formål å drøfte Norges tilnærming til internasjonale operasjoner gjennom en case-studie av det norske ingeniørbidraget til Irak i 2003-2004. Oppgaven tar utgangspunkt i konklusjonen fra Afghanistanutvalget som pekte på at Norges strategi i Afghanistan var begrenset til å vise *solidaritet* overfor NATO og særlig USA, gjennom å være til stede – en form for strategi den canadiske generalen Jonathan Holbert Vance omtaler med begrepet *contribution warfare*, eller *bidragskrigføring*. Studien stiller spørsmålet om vi finner igjen dette bildet også i Irak. Da den norske regjeringen besluttet å delta med soldater i Irak, var de raskt ute med å gi det militære bidraget merkelappen en «humanitær operasjon», hvorpå soldatene fikk tilnavnet «humanitære soldater». Med dette som bakteppe søker studien å besvare tre forskningsspørsmål: (1) Hvilke motiver lå bak regjeringens beslutning om å bidra med en militærstyrke i Irak? (2) Finnes det tegn på at styrkebidraget var basert på bistandsstrategi? (3) Var den humanitære innrettingen regjeringen la opp til gjenspeilet i regjeringens føringer til styrken og styrkebidragets handlinger som «humanitære soldater»?

Denne studien viser at det var to hovedmotiver for den norske deltakelsen i Irak i 2003. Det første var støtte til USA og det andre var humanitær innsats, men hvor det andre motivet først og fremst var innenrikspolitisk motivert. De samlede funnene i denne studien gir et godt grunnlag for å hevde at Irakbidraget i 2003-2004 var basert på bidragsstrategi, men med en vri – at det var utført av «humanitære soldater». Både regjeringens føringer og styrkebidragets handlinger gjenspeilte den humanitære innrettingen regjeringen la opp til.

Studien har basert seg på en kvalitativ forskningsmetode, hvor analysene er basert på dokumentstudier og dybdeintervjuer av de to styrkesjefene for bidraget, i tillegg til statssekretæren for den daværende forsvarsministeren.

Summary

This study discusses Norway's approach to international operations through a case study of the Norwegian engineer squadron to Iraq in 2003-2004. The thesis is based on the conclusion of the Afghanistan Committee, which found that the Norwegian strategy in Afghanistan was limited to showing solidarity with NATO and especially the United States, by being present - a strategy the Canadian General Jonathan Holbert Vance has termed *contribution warfare*. This study raises the question of whether we will find this picture in Iraq as well. When the Norwegian government decided to send soldiers to Iraq, they gave the military contribution the label "humanitarian operation", which gave the soldiers the nickname "humanitarian soldiers". Why did the Norwegian authorities choose to send engineer soldiers to Iraq in the summer of 2003? With this as a background, the study seeks to answer three research questions: which motives were behind the government's decision to contribute with a military force in Iraq? Are there any indications that the force contribution was based on contribution warfare? Was the humanitarian intent, set by the government, reflected in the government's guidelines for the force and the operations conducted by the military force compatible with the label "humanitarian soldiers"?

This study shows that there were two main motives for the Norwegian participation in Iraq in 2003. The first was support for the United States and the second humanitarian, but the study shows also that this latter was primarily motivated by domestic politics. The overall findings of this study provide a good basis for claiming that the Iraq contribution in 2003-2004 was based on a *contribution warfare*, but with a twist - that it was carried out by "humanitarian soldiers". Both the government's guidelines and the actions presented by the military force reflected the humanitarian approach the government proposed.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 METODISKE BETRAKTNINGER OG FORSKNINGSDESIGN	3
Kilder	4
1.1.1 REFLEKSJONER VEDRØRENDE STUDIENS VALIDITET OG RELIABILITET	5
Validitet – gyldig og relevant.....	5
Den ytre gyldighet	7
Reliabel – Pålitelig og troverdig	7
1.1.2 OPPGAVENS STRUKTUR.....	8
2 Teoretisk og analytisk rammeverk	9
2.1 MOTIVER	9
2.2 CONTRIBUTION WARFARE / BISTANDSKRIGFØRING	11
2.3 HVA ER EN «HUMANITÆR SOLDAT»?	14
2.4 OPPSUMMERING	15
3 Regjeringens beslutning om å sende styrker til Irak i 2003	17
3.1 BAKGRUNN	17
3.1.1 DEN HUMANITÆRE SITUASJONEN I IRAK	18
3.2 BONDEVIK II – DELTA ELLER IKKE DELTA?	19
3.3 DELTA ELLER IKKE – I KRIG.....	22
3.3.1 FRA KRIG TIL STABILISERING – INTERNASJONALE RAMMER FOR BIDRAGET TIL STABILISERINGSSTYRKEN	25
Sikkerhetsrådsresolusjon 1483 av 22. mai 2003	26
Sikkerhetsrådsresolusjon 1511 av 16. oktober 2003	27
3.4 DELTA ELLER IKKE – I STABILISERINGSSTYRKENE	28
3.5 OPPSUMMERING	30
4 Den norske ingeniørstyrken	33
4.1 BIDRAGETS INNRETNING	33
Bidragets størrelse	34
Bidragets sammensetting	39
Deloppsummering	42
4.2 BIDRAGETS RISIKOVILLIGHET	43
Deloppsummering	46
4.3 OPPDRAGETS VARIGHET	47
Deloppsummering	51
4.4 OPPSUMMERING	51
5 «Den humanitære soldat»	54
5.1 REGJERINGENS OFFISIELLE UTTALELSER	54
5.2 HVILKE KONTROLLTILTAK BENYTTET REGJERINGEN?	56
5.2.1 MOU MED STORBRIANNIA	57
Rules of Engagement (ROE)	57
5.3 STYRKENS TILDELTE OG UTFØRTE OPPDRAG	60
Ingeniørstyrkens interaksjon med NGOer	63
5.4 OPPSUMMERING	65
6 Avslutning	67
Litteraturliste	70
Vedlegg A: Godkjenning av NSD	1
Vedlegg B: Godkjenning av Forsvarets forskningsnemnd	2

1 Innledning

Deltakelse i internasjonale operasjoner har i lang tid vært en prioritert oppgave for Forsvaret. Historien har vist at måten vi håndterer perioden etter krig og væpnet konflikt, vil ha stor innvirkning på om krigen blir etterfulgt av fred og forsoning eller av ny krig (Coning, 2017). Sommeren 2003 sendte norske myndigheter et pansret ingeniørkompani til Irak for å legge til rette for akkurat dette – en bærekraftig fred. Styrken skulle ha «oppgaver av betydning for sivilbefolkningen» og skulle være et «bidrag knyttet til humanitære formål» (Forsvarsdepartementet, 2003e). Året etter avsluttet regjeringen det norske bidraget. Da de norske soldatene landet på Gardermoen militære flyplass sommeren 2004, ble følgende brev overrakt på vegne forsvarsminister Kristin Krohn Devold (2004):

Det er ikke tvil om at dere har og har hatt min og Regjeringens og Stortingsflertallets klare støtte. Vi sendte dere på et militært oppdrag der formålet var å hjelpe lokalbefolkningen, gi håp i en vanskelig situasjon. Det oppdraget har dere løst på en imponerende måte. Jeg forstår godt at den hjemlige debatt har vært opplevd som både belastende og frustrerende. Den følelsen kjenner jeg godt. Tiden vil vise at det dere gjorde var nødvendig, selv om noen her hjemme fortsatt ikke vil innse det.

Samtidig som de norske ingeniørstyrkene reiste til Irak, hadde Norge allerede sluttet seg til «krigen mot terror» i Afghanistan. Noen år etter at det norske hovedbidraget, Provincial Reconstruction Team (PRT) Meymaneh i Faryab, ble avviklet i 2012, oppnevnte regjeringen *Afghanistanutvalget* med hensikt å «evaluere og trekke lærdommer av Norges sivile og militære innsats i Afghanistan for perioden 2001-2014» (NOU 2016:8, 2016). Utvalget konkluderte blant annet med at den militære delen av Norges engasjement i Afghanistan i liten grad var drevet av en helhetlig strategi fra norsk side. Norges strategi i Afghanistan var begrenset til å vise *solidaritet*, vise støtte til NATO og særlig USA, gjennom å være til stede. Strategiutvikling utover dette ble i stor grad foretatt av USA og NATO, mens det meste av det den norske PRTen foretok seg i stor grad ble besluttet på taktisk og stridsteknisk nivå i Faryab (Ibid., s. 58).

I artikkelen *Tactics without Strategy or Why the Canadian Forces Do Not Campaign* omtaler den canadiske generalen Jonathan Holbert Vance småstaters foretrukne strategiske tilnærming til internasjonale operasjoner, som *contribution warfare* (Vance, 2005). Ifølge Vance velger stater som benytter seg av *bidragskrigføring* eller *bidragsstrategi* å avgi mindre taktiske styrkebidrag inn i ulike koalisjoner og allianser med sine viktigste allierte, hvor det

viktigste er å vise solidaritet. Stater som velger bidragskrigføring forventer ikke at deres militære styrkebidrag skal oppnå egne strategiske mål i operasjonen, utover å bidra. Som følge av dette vil styrkebidragenes suksess bli definert ut ifra sin tilstedeværelse i operasjonsområdet, fremfor hva den oppnår gjennom taktiske handlinger (Ibid. s. 273).

Da den norske regjeringen besluttet å delta med soldater i Irak, var de raskt ute med å gi det militære bidraget merkelappen en «humanitær operasjon». Bidraget var beskrevet å være «humanitært innrettet», til støtte for det irakiske folk i gjenoppbyggingen av Irak. Regjeringens anvendelse av begrepet skapte stort engasjement på Stortinget og blant sivile hjelpeorganisasjoner (Stortinget, 2003b). Som følge av regjeringens vektlegging på det humanitære, ble soldatene betegnet som «humanitære soldater».

Denne studien tar utgangspunkt i konklusjonen fra Afghanistanutvalget og Vances beskrivelse av *bidragskrigføring*, og stiller spørsmålet om vi finner igjen dette bildet også i Irak.

Med utgangspunkt i det overstående vil denne studien søke å besvare følgende tre forskningsspørsmål:

- 1) Hvilke motiver lå bak regjeringens beslutning om å bidra med en militærstyrke i Irak?**
- 2) Finnes det tegn på at styrkebidraget var basert på bistandsstrategi?**
- 3) Var den humanitære innrettingen regjeringen la opp til gjenspeilet i regjeringens føringer til styrken og styrkebidragets handlinger som «humanitære soldater»?**

For å svare på det første forskningsspørsmålet vil jeg i hovedsak undersøke dokumenter og uttalelser fra regjeringen Bondevik II. Det andre forskningsspørsmålet vil jeg svare på ved å bruke dokumenter som ga føringer for styrkebidraget. Disse dokumentene vil også være relevante for å besvare det tredje og siste forskningsspørsmålet, i tillegg til å undersøke rapporter om styrkens oppdrag, støttet av intervjuer.

Denne studien tar kun for seg den norske ingeniørstyrken som ble avgitt til stabiliseringsstyrkene i Irak i tidsperioden 2003-2004. I tillegg til dette bidro Norge med offiserer i forskjellige stabsstillinger i Irak.

Det er ikke skrevet mye om den norske innsatsen i Irak, og det er ikke kjent for forfatteren at noen studie har tatt for seg hva styrken faktisk gjorde i Irak. Selv i Forsvarets egen litteratur er dette bidraget blitt viet lite plass. I 2012 utga Forsvarsmuseet boken *Intops: norske soldater, internasjonale operasjoner: politisk vilje, militær evne, personlig innsats:*

[1947-2012]. Av bokens 400 sider med skildringer av norske bidrag til internasjonale operasjoner, dekkes den delen av Irak-innsatsen denne studien omhandler kun over et fåtall sider - og da som en liten del av en bredere dekning av innsatsen i Irak (Forsvarsmuseet, 2012, ss. 99-100, 286-290).

Masteroppgaven til Helene Forsland Berger (2005), «Verdibaserte og realpolitiske interesser? – En analyse av de norske avveiningene i forkant av Irak-krigen 2003», som også er utgitt som artikkel (2006), og Petter Bjørgos (2014b) masteroppgave «Internasjonale operasjoner; hvorfor har Norge takket nei?», senere utgitt som en studie med tittelen «Fra FN til NATO: Norske styrker som eksportvare?» (2014a) er eksempler på tidligere studier som omhandler Irak i den samme aktuelle tidsperioden. Begge de nevnte studiene ser på beslutninger. Bergers studier er en analyse av de norske politiske avveiningene i forkant av Irak-krigen 2003, mens Bjørgos studier er en analyse av forespørsler om styrkebidrag som Norge har avslått i tidsperioden 1990-2013, herunder blant annet norsk deltakelse i selve krigen i Irak.

Det foreligger heller ikke et bredt utvalg av fagprosa om temaet. Berthelsens *En frelser, en prest og en satan – USA, Norge og Irak-krigen* omhandler på lik linje som de nevnte studiene beslutningen om å delta eller ikke i Irak. Det samme har Ida Marie Oma (2014) gjort, i sitt kapittel i *Norge i internasjonale operasjoner*.

I motsetning til de overnevnte studiene ser denne studien også på perioden etter at beslutningen var tatt – hva det norske styrkebidraget gjorde og hvordan beslutningene påvirket styrken. Boken *Fredsnasjonen Norge*, av Kristoffer Egeberg (2017), er den eneste boken som skildrer noe av denne historien.

Sett i forhold til de nevnte studiene og den øvrige litteraturen, har denne studien hatt et bedre og bredere kildegrunnlag, da det i denne studien i tillegg har blitt benyttet kilder fra arkiver og intervjuer av andre aktører. På bakgrunn av dette vil denne studien være et bidrag til eksisterende kunnskap om temaet.

Denne studien drøfter Norges tilnærming til internasjonale operasjoner gjennom en case-studie av det norske ingeniørbidraget til Irak og kan dermed fungere som grunnlag for fremtidige, sammenliknende studier.

1.1 Metodiske betraktninger og forskningsdesign

Dag Ingvar Jacobsens (2016, s. 14) innføring i samfunnsvitenskapelig metode beskriver at en undersøkelse har tre hovedtyper motiver; beskrive hvordan et fenomen ser ut, forklare hvorfor

et fenomen oppstod eller predikere hva som kommer til å skje en gang i fremtiden. Denne studien tar utgangspunkt i den første hovedtypen, og har som målsetting å drøfte om det norske militære bidraget til Irak i 2003-2004 var basert på bidragsstrategi. I tillegg har studien til hensikt å frembringe økt kunnskap om den militære styrken som ble sendt til Irak på vegne av regjeringen. Studien baserer seg på en eksplorerende problemstilling i form av tre forskningsspørsmål og er utarbeidet ved bruk av en kvalitativ metode. Dette har gjort det mulig å undersøke relevante sider ved problemstillingen i detalj, basert på et tilfellestudie (Ibid. s. 145).

For å kunne svare på studiens forskningsspørsmål har det vært nødvendig å gå i dybden på den politiske prosessen som førte frem til beslutningen om å sende en militær styrke til Irak. Jeg har valgt å operasjonalisere oppgaven gjennom å utlede tre forskningsspørsmål.

Kilder

Den viktigste kilden til denne oppgaven er dokumentstudier av både primær- og sekundærkilder. Det har i tillegg blitt gjennomført individuelle intervjuer.

En av utfordringene ved å basere en studie på et tema som er lite beskrevet, er begrenset kildetilfang. For å kunne tilegne seg empiri som er relevant for å besvare forskningsspørsmålene, har det vært avgjørende å gjennomføre grundige kildesøk utover det som er offentlig tilgjengelig informasjon. Til dette har er Forsvarets arkiver benyttet.

Forsvaret startet omleggingen av sin arkivtjeneste i 2003, hvor man da gikk over fra fysiske arkiver til digitalisering og sentralisering av arkivtjenesten. Oppgavens tilfellestudiet fant sted i akkurat denne tidsperioden, slik at store deler av kildematerialet er kun tilgjengelig som fysiske dokumenter. Datainnsamlingen har derfor vært utfordrende.

Primærkilden for dokumentstudiene har vært offentlige dokumenter fra Forsvarsdepartementets arkiv, Forsvarets erfaringsdatabase (FERDABALL) og DocuLive, som er forsvarets database for elektronisk saksbehandling og arkivering. I tillegg har det blitt benyttet tilgjengelige offentlige møtoreferater og dokumenter fra Stortingets offisielle, åpne arkiv. For å etablere et analytisk rammeverk for studien, støtter oppgaven seg på den canadiske generalen Jonathan H. Vances beskrivelse av fenomenet *contribution warfare* (Vance, 2005). Vances beskrivelse av småstaters tilnærming til internasjonale operasjoner tar utgangspunkt i det canadiske forsvaret, men kan generaliseres til å omhandle de fleste vestlige småstater (Ibid.).

I tillegg til de skriftlige primærkildene har det blitt gjennomført kvalitative intervjuer av personer som innehadde sentrale funksjoner fra både strategisk og taktisk nivå av relevans for tilfellestudiet i oppgaven. Gunnar Heløe, flaggkommandør (p), var statssekretær i Forsvarsdepartementet under forsvarsminister Kristin Krohn Devold. Hugo Østreng var nasjonal kontingentsjef i den første kontingenten i Irak, i 2003. Det har også blitt gjennomført intervjuer med begge styrkesjefene for den norske ingeniørstyrken i Irak, Torger Gillebo og John Otto Pedersen. Den norske ingeniørstyrkens operasjon i Irak har i liten grad blitt beskrevet tidligere, det har derfor vært nødvendig å gjennomføre disse intervjuer for å svare på forskningsspørsmålene. Da dette er empiri som ikke er beskrevet i noen tilgjengelige dokumenter tidligere, vil det bidra til å tilføre nye kunnskap. Den nye empirien kombinert med dokumentstudier vil også bidra til å øke oppgavens gyldighet, ved at studien belager seg på flere typer kilder.

Sakprosa, fagprosa og avissjangere er benyttet som sekundærkilder for å supplere primærkildene. Da Irak-spørsmålet engasjerte opinionen stort, fikk også saken en del dekning i landets aviser i den aktuelle tidsperioden. I studien har disse først og fremst blitt benyttet til å få frem nyanser fra det man finner i offisielle dokumenter.

1.1.1 Refleksjoner vedrørende studiens validitet og reliabilitet

Hvorvidt undersøkelsen studien baserer seg på er gjennomført på en vitenskapelig forsvarlig måte kan vurderes ut ifra om studiens empiri ansees som valid og reliabel (Jacobsen, 2016, ss. 16-17). Ifølge Jacobsen (Ibid. ss. 127-128) kan en slik vurdering gjennomføres gjennom kritisk drøfting av kvaliteten på oppgavens kilder og den innsamlede empirien, for å undersøke om oppgavens funn kan ansees som gyldige og pålitelige.

Validitet – gyldig og relevant

Det at forfatteren av denne oppgaven selv er yrkesmilitær kan være både en styrke og svakhet. Selv uten erfaring fra det aktuelle tilfellestudiet kan egne bias og forutinntatthet ha farget datainnsamlingen og tolkninger av empirien uten at dette har vært bevisst. Prosessen kan også ha vært preget av å lete etter forventede funn fremfor å være mer åpensinnet til innhentningsprosessen. På en annen side kan bakgrunn og erfaring ha vært styrkende i forbindelse med analysen av den innsamlede empirien, spesielt dens pålitelighet. Inngående kjennskap til operasjoner i utlandet generelt og militære organisasjoners oppbygning bidrar til

å være mer kritisk til empirien som innhentes, som å kunne stille spørsmål til om en uttalelse eller innsamlet empiri er basert på tilstrekkelig helhetsforståelse og informasjonstilgang til å tillegges gyldighet.

På bakgrunn av at hver enkelt kilde representerer én oppfattelse av det som skjedde, eller at kilden kan ha hatt en bakenforliggende agenda, har det vært viktig å basere denne studien på flere typer kilder. Uavhengige kilder vil bidra til å nyansere og/eller underbygge hverandre.

En av utfordringene i dokumentstudiene har vært tilgangen til ugradert materiale som beveger seg i dybden av forskningsspørsmålene. Et formål med studien har vært å tilføre ny kunnskap, det har derfor vært viktig at studiens innhold skal være tilgjengelig for alle. Dette muliggjør at studien kan anvendes i fremtidig forskningsøyemed eller i forbindelse med en eventuell reanalyse. Denne studien har derfor begrenset seg til kun å referere til ugraderte kilder og studien vurderes derfor i sin helhet som ugradert.

Da det er 16-17 år siden den norske deltakelsen fant sted kan det være en utfordring å basere deler av kildegrunnet på intervjuer ved at detaljer og nyanser rundt temaet kan ha blitt glemt. Intervjuobjektene kan også ha blitt påvirket av den kunnskapen den enkelte besitter om Irak-invasjonen den dag i dag, som igjen kan bidra til å farge svarene deres. I hvilke grad Irak opptok den enkelte intervjuobjekts hverdag kan også ha påvirkning på hvor detaljert den enkelte husker. For en statssekretær hjemme i Norge var dette bare en av mange saker som opptok hverdagen, mens det for en kontingentsjef eller styrkesjef i Irak var den eneste.

Det ble valgt en semi-strukturert tilnærming til intervjuene, basert på en intervjuguide som ikke var bundet opp i en låst rekkefølge på spørsmålene. Dette ga åpning for å kunne hoppe mellom spørsmålene ut ifra hvordan intervjuet utviklet seg. Intervjuguiden tilførte allikevel struktur og fremdrift i intervjuet, og sørget for at alle ønskelige temaer ble berørt. Det ble også gjort noen endringer på intervjuguiden mellom de forskjellige intervjuene, basert på erfaringer som ble gjort underveis i intervjuet eller basert på informasjon fra forrige intervju, som det var ønskelig å få utdypet, forsterket eller nyansert i påfølgende intervju. For å forsøke å kompensere for tidsfaktoren fikk intervjuobjektene tilsendt spørsmålene noen dager i forkant, slik at de kunne få tid til å reflektere rundt spørsmålene. Gjennom dette opplevde jeg at de var mer forberedt, uten at det opplevdes som «kunstig». Basert på samtykke fra intervjuobjektene ble det benyttet lydopptaker i to av de tre intervjuene. Da hvert av intervjuene varte i 1 – 2 timer, gjorde bruken av lydopptaker det enklere for

intervjuer å være mentalt tilstede under hele intervjuet. I intervjuet som ble gjennomført uten lydbånd måtte intervjuer ta noen valg – være mentalt til stede under samtalen, eller ha fokus på å ta notater og transkribere fortløpende. Valget falt på mental tilstedeværelse, hvor det ble tatt stikkord eller notater av de viktigste funnene. Det kan derfor være at informasjon har gått tapt fordi det ikke ble vurdert som viktig nok under selve intervjuet, men som kunne vise seg å ha vært verdifull informasjon senere i undersøkelsesprosessen. For enkelte kan tilstedeværelsen av lydbåndet hemme «takhøyden» og respondentenes åpenhet under intervjuet. Det kunne muligens vært et alternativ å gjennomføre intervjuet i to sekvenser, med og uten lydbånd, med dertil «takhøyde». Dette ble ikke gjennomført i forbindelse med denne studien.

Den ytre gyldighet

Denne studien har ikke hatt som hovedmål å generalisere, eller prediktere fremtiden. Ved at oppgaven kun baserer seg på et enkelt tilfellestudie vil det heller ikke være grunnlag for å tillegge andre operasjoner samme konklusjon. Gitt at Norge er en småstat, uten tilstrekkelige ressurser til å deployere større styrkebidrag til operasjoner i utlandet vil funn i denne studien, kombinert med funnene i rapporten til Afghanistanutvalget og studier fra andre land, vise at bidragsstrategi er et meningsfylt begrep. Dette vil også være en slags generalisering.

Reliabel – Pålitelig og troverdig

En metode for å etterprøve reliabiliteten i en studie kan ifølge Jacobsen (Ibid. s. 17) være å vurdere om de samme funnene ville blitt gjort om denne undersøkelsen hadde blitt gjennomført på nytt. Hvordan empirien forstås og tolkes vil være subjektivt. Og basert på dette kan det ikke sees bort ifra at en tilsvarende studie foretatt av et annet menneske ville kunne tolket eller vektlagt empirien annerledes. Empiri som denne studien har basert seg på er arkivverdig informasjon, offentlig tilgjengelig informasjon eller data som er innhentet via intervjuer av navngitte personer. Slik sett vil det være mulig å etterprøve all empiri og forfatterens tolkninger og vurderinger av disse. I forbindelse med innsynet i Forsvarets- og Forsvarsdepartementets arkiver har all sitering blitt godkjent av de respektive instanser før publisering. Intervjuobjektene har også fått tilsendt oppgaven for gjennomlesning, med mulighet til å kommentere egen sitering før publisering. Summen av dette underbygger studiens pålitelighet og at dens empiri kan ansees som troverdig. Som tidligere nevnt har datainnsamling ved bruk av arkiver vært tidkrevende, både prosessen med å få godkjent innsyn og tilstrekkelige autorisasjoner, samt den fysiske datainnsamlingen, har tatt tid. På

grunn av tidsfaktoren kan det ikke sees bort ifra at det eksisterer empiri som ikke ble oppdaget under studiens datainnsamling, men som potensielt både kunne underbygge eller nyansere studiets funn ytterligere.

I denne studien har de forskjellige typer uavhengige kilder stemt godt overens og gitt samme svar, som igjen gir grunnlag for å uttale at empirien i studien kan representere «virkeligheten» og ansees som pålitelig – og at slutningene i denne studien oppleves som relevante for forskningsspørsmålene.

1.1.2 Oppgavens struktur

Dette kapittelet har presentert studiens forskningsspørsmål, gjennomgått metodiske betraktninger og valgt forskningsdesign for å besvare forskningsspørsmålene.

I kapittel 2 vil jeg sette det analytiske rammeverket for oppgaven. Dette gjøres gjennom en presentasjon av staters motiv for deltakelse i internasjonale operasjoner, redegjørelse av begrepet bistandsstrategi og en definisjon av min forståelse av en *humanitær soldat*.

I kapittel 3 vil jeg analysere regjeringens beslutning og motiver for å sende et militært bidrag til Irak i 2003. Kapittelet har også til hensikt å belyse hvilke rammer som var satt for bidraget.

I kapittel 4 vil jeg presentere en analyse av ingeniørbidraget og gjennom dette se etter tegn på om bidraget var myntet på bistandsstrategi. Dette gjøres gjennom å drøfte faktorene: (I) *styrkens innretning*, (II) *risikovillighet*, og (III) *varighet*.

I kapittel 5 vil jeg diskutere hvilke føringer norske myndigheter ga den norske styrken for å sikre den humanitære innrettingen, og om disse gjenspeilet styrkens handlinger i operasjonsområdet i Irak, som humanitære soldater.

Avslutningsvis vil jeg i kapittel 6 oppsummere studiens funn.

2 Teoretisk og analytisk rammeverk

Dette kapitlet presenterer det teoretiske og analytiske rammeverket for studien. Først vil det belyse ulike motiver for å delta i internasjonale operasjoner. Dette gjøres primært ved bruk av Forsvarets forskningsinstitutt studie: «Norsk deltakelse i internasjonale militære operasjoner: med hvem, med hva og hvorfor?» (Johansen, Andersen, Berg-Knutsen, Karlsrud, & Kvalvik, 2007). Disse motivene danner grunnlag for vurderingen av regjeringens beslutning om deltakelse i Irak, som vil bli analysert i kapittel 3. Deretter vil kapitlet ved bruk av Vances beskrivelse, redegjøre for begrepet *bidragsstrategi* eller som noen foretrekker å kalle det, *bidragskrigføring*. Kjentegn ved *bidragsstrategi* vil primært bli benyttet i kapittel 4 for å analysere om det norske bidraget var myntet på en slik strategi. Til hjelp i denne analysen vil dette kapitlet presentere et sett med analytiske knagger jeg vil se etter i kapittel 4. Kapitlet vil til slutt definere begrepet *humanitær soldat*, som danner bakgrunnsteppet i studiens siste analyse som er rettet mot i hvilken grad den humanitære tilnærmingen regjeringen la opp til gjenspeilte seg i bidraget. Samlet vil dette kapitlet gi meg de analytiske verktøyene jeg vil bruke i oppgaven.

2.1 Motiver

Norge har siden 1990-tallet i økende grad vært engasjert i ulike internasjonale konflikter, hovedsakelig i regi av NATO. Hvilke internasjonale operasjoner som skal prioriteres fra norsk side, vil alltid være en avveining mellom sikkerhetspolitiske og utenrikspolitiske målsettinger på den ene siden, og innenrikspolitiske hensyn på den andre (Høiback & Olsen, 2009, s. 71). At innenrikspolitiske faktorer har påvirkning på staters tilnærming til internasjonale operasjoner får støtte av blant andre Anders Kjølberg (2007, ss. 14-15), som mener at regjeringen ikke bare kan ha en sikkerhets- og utenrikspolitikk som fremmer nasjonale interesser, men at de i stor grad er avhengig av intern oppslutning om denne politikken. I et parlamentarisk demokrati er regjeringen i stor grad avhengig av å ta hensyn til opposisjon og opinion når de skal utforme og praktisere sin sikkerhets- og utenrikspolitikk. For en regjeringskoalisjon vil det også være behov for å ta hensyn innad i samarbeidsregjeringen. Partiene vil inneha ulike standpunkt og saker de ønsker gjennomslag i, en opplevd ubalanse innad i regjeringen kan derfor føre til at et eller flere partier kan velge å gå ut av koalisjonen, som i ytterste konsekvens kan velte regjeringen.

Sikkerhets- og utenrikspolitiske målsettinger kan variere og være sammensatte. Ifølge en studie fra Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI) kan man generelt ta utgangspunkt i at de norske målene med internasjonale operasjoner kan kategoriseres som fem ulike typer. Disse målene vil kunne være: (I) *å sikre at NATO fungerer som et sikkerhetsfellesskap*, (II) *å sikre amerikansk og britisk bistand [til Norge] i en krisesituasjon*, (III) *redusere trusler fra ikke-statelige aktører*, (IV) *fremme fred og stabilitet*, og (V) *å styrke internasjonal lov og rett* (Johansen et al., 2007, s. 23).

Gjennom å delta i NATO-ledede operasjoner vil Norge bidra til å bevare alliansen og gjennom dette fremme egen sikkerhet, samt sikre Norge *sikkerhetspolitisk kapital*. Dette representerer først og fremst de to første typene i FFIs kategorisering av motiver. I NATO har det bilaterale samarbeidet med USA, «alliansen i alliansen», vært den viktigste sikkerhetsgarantien for Norge i etterkrigstiden (Tamnes, 2019, s. 53). I tillegg til USA er Storbritannia også ansett som en viktig og nær alliert i norske øyne. Det å bevare og ytterligere styrke forholdet til USA og Storbritannia vil derfor være av spesiell stor betydning, noe som innbefatter at Norge vil vektlegge eventuelle forespørsler om militære bidrag fra akkurat disse statene meget høyt (Johansen et al., 2007, s. 23; Ibid.). Foruten sikkerhetspolitisk kapital, altså knyttet til landets egen sikkerhet, kan mer generelle utenrikspolitiske interesser også ligge bak engasjement i internasjonale operasjoner og dermed være et motiv for å bidra, men dette vil ikke bli vektlagt i denne studien¹.

Forebygging av terrorisme ble spesielt sentralt etter 11. november 2001, og svarer til den tredje typen av kategoriene til FFI. Det å fremme sikkerhet ved å redusere trusler fra *ikke-statlige aktører*² kan i seg selv være et mål med en internasjonal operasjon. Med bakgrunn i globalisering og teknologisk utvikling er geografiske avstander i mindre grad enn tidligere blitt et kriterium for ivaretagelse av nasjonal sikkerhet, da aktører som ønsker å utnytte seg av slike handlinger har fått et stadig større virkefelt for sin aktivitet (Moderniseringsdepartementet, 2004). Man anser derfor at bekjempelse av grupperingene som utøver disse terrorhandlinger vil øke den nasjonale sikkerheten (Johansen et al., 2007, s. 23).

¹ En studie som ser på et slikt tema er Lene Kristoffersens (2009) studie ved Institutt for forsvarsstudier, «Interesser i norsk engasjementpolitikk».

² Ikke-statlige aktører: Terrororganisasjoner, voldelige ekstremistiske miljøer og kriminelle nettverk. Enkelte stater benytter også ikke-statlige aktører som stedfortredere for å oppnå en tilstandsendring, for ikke selv å bli oppdaget (Utenriksdepartementet, 2019)

Det er de tre første motivene som fremstår som de mest utbredte motivene for deltakelse i internasjonale operasjoner. Gjennom deltakelse i internasjonale operasjoner vil man bidra både til internasjonal orden og stabilitet og til egen sikkerhet. På den ene siden vil man hindre uønskede regimer, diktatorer og internasjonale terrorister fristeder hvor de kan bygge opp sine kapabiliteter og kapasiteter, i tillegg som de enkelte deltakerlandene gjennom deltakelse vil bygge opp *sikkerhetspolitisk kapital* i form av økt sannsynlighet for at USA og andre NATO-land ville komme nasjonene til unnsetning om det skulle bli nødvendig. Et slik resonnement vil for mange nasjoner også tjene til å bevare budsjetter og opprettholde forsvarsevne i tider med kutt og reduksjoner, samt til å bidra til å legitimere alliansebaserte innsatsforsvar innad i alliansen (Knutsen, 2013, s. 165).

Norske myndigheters engasjementpolitikk har tradisjonelt lagt vekt på at Norge må bidra til å bedre andres levevilkår. Dette fremstilles som den fjerde typen kategori. Det kan derfor være en målsetting, gjennom deltakelse i internasjonale operasjoner, «å skape forutsetninger for økonomisk og politisk utvikling mot økt velstand og demokrati» (Johansen et al., 2007, s. 24). Slike bidrag vil ha sterke idealistiske motiver, men det vil også være viktig for Norge å kunne bli identifisert som både hjelper og beskytter av mindre utviklede stater, som igjen kan knyttes til å bli lagt merke til og være synlig. (Ibid.).

Den femte typen kategori har som mål å ivareta internasjonal lov og rett. Allians- eller koalisjonsoperasjoner kan ved siden av å ha idealistiske motiver, også inneha nasjonale egeninteresser. Eksempelvis har Norge tilegnet seg rikelig med verdifulle naturressurser basert på internasjonale traktater (Ibid., ss. 23-24). Av den grunn vil Norge, som en småstat, være avhengig av og tjent med at verdenssamfunnet respekterer og benytter et sett med felles spilleregler og at det eksisterer en velfungerende internasjonal rettsorden (Ibid.; Oma, 2014).

2.2 Contribution warfare / bistandskrigføring

I artikkelen *Tactics without Strategy or Why the Canadian Forces Do Not Campaign* omtaler den canadiske generalen Jonathan Holbert Vance småstaters foretrukne strategi for å bygge opp den tidligere nevnte sikkerhetspolitiske kapitalen for *contribution warfare*. På norsk har begrepet blitt oversatt med *bidragskrigføring* (NOU 2016:8, s. 45), eller *bidragsstrategi* (Ydstebø, 2012, s. 470). For å forklare begrepet tar Vance utgangspunkt i de forskjellige kommandonivåene innenfor forsvarssektoren. Det strategiske nivået består av en politisk og en militær dimisjon (Vance, 2005, s. 281). De politiske ambisjonene som er satt for militære operasjoner realiseres gjennom en kommandokjede der de enkelte nivåene har fastsatte roller

og funksjoner ut ifra hvilken del av prosessene de har ansvar for. Gjennom dialog på politisk-strategisk nivå utvikles strategiske mål og ambisjoner, som formidles videre gjennom det militærstrategiske kommandonivået, eksempelvis i form av en kampanjeplan eller et strategisk direktiv. Her vil de strategiske målsettingene fremkomme (FFOD, 2014, s. 9). Disse målsettingene vil på operasjonelt nivå bli videre omsatt til spesifiserte oppdrag som det taktiske nivået, de militære avdelingene, som er direkte engasjert i kamphandlinger eller som utfører andre handlinger i operasjonsområdet, skal kunne løse for å oppnå ønskede effekter. Summen av disse effektene skal føre til endringer i situasjonen eller ønskede tilstandsendringer i operasjonsmiljøet, som igjen skal sikre at målsettingene for den militære operasjonen nås (Vance, 2005, s. 281). Beskrevet på en enkel måte er hensikten med det operasjonelle nivået altså å sikre at de taktiske handlingene er orkestrert på en slik måte at de strategiske målene blir møtt på en mest effektiv måte (Ibid.).

Når det kommer til militære operasjoner utenfor egne landegrenser vil de aller fleste stater ha utfordringer med å følge en slik normal doktrine som beskrevet over. For småstater vil derfor *bidragsstrategi* være den foretrukne strategiske tilnærming til internasjonale operasjoner (Ibid., s. 271). Hovedargumentet er at småstaten ikke har ressurser til å gjennomføre egne kampanjer eller større operasjoner, i stedet velger de å bidra med mindre taktiske styrkebidrag inn i ulike koalisjoner og allianser med sine viktigste allierte der man kan enes om de samme strategiske målene (Ydstebø, 2012, s. 470). For en småstat vil det å vedlikeholde forbindelsen til sin viktigste allierte være et viktig strategisk mål. Da blir det alliansen, koalisjonen av de villige eller USA som står for selve kampanje- og operasjonsplanleggingen, noe som vil medføre at mye av råderetten over egne nasjonale styrkebidrag gis til andre (Ibid.). Gjennom en slik tilnærming vil statene vanskelig kunne forsikre seg om at målsettinger faktisk blir nådd, da man velger å overlate dette til en annen nasjon. Staters strategiske nivå vil heller ikke kunne være med på å påvirke hva som skal gjøres og hva som skal oppnås (Vance, 2005, s. 273). Dette er allikevel en mindre viktig faktor for stater som benytter seg av bidragsstrategi, da hovedmålet til disse statene kan være begrenset til å ivareta og beskytte egne nasjonale interesser. Kampanjens målsettinger kan derfor i seg selv være helt utenfor småstatens direkte interessesfære, da det er solidariteten og det å bli sett og ansett som en som stiller opp når det trengs som er målet (Ibid., s. 271). Selv om bidragsyterlandene etablerer veldig omfattende strategiske føringer for bruken av sine avgitte militære styrker, gjennom for eksempel bindinger og begrensninger også kalt *caveats*, vil deres styrker uansett bli indirekte påvirket av alliansens eller den ledende

nasjonens målsettinger. Oppdragene de vil motta vil komme fra en alliertes eller koalisjonens operasjonelle nivå. Gjennom dette vil kritiske elementer i normal militær doktrine, overføringen fra strategi til taktikk, mangle for alle deltagende nasjoner med unntak av de som stiller et eget operasjonelt nivå til disposisjon for operasjonen (Ibid.). Med bakgrunn i dette mener Vance (Ibid.) at nasjoner som velger *bidragskrigføring* ikke vil kunne forvente at deres militære styrkebidrag skal oppnå egne strategiske mål i operasjonen, utover å bidra. De taktiske styrkers suksess blir definert ut ifra tilstedeværelse i operasjonsområdet, heller enn hva den oppnår av taktiske handlinger for å nå egne nasjonale strategiske mål (Ibid.). Etersom Norge som småstat har begrensede ressurser med tanke på hva vi kan bidra med og dermed også begrenset evne til å påvirke beslutninger i internasjonale operasjoner, vil det være viktig å innrette bidraget slik at det gir myndighetene mulighet til å påvirke de faktorene som er viktig for dem (Håvoll, 2011, s. 40).

I et bokkapittel med tittelen "De nye krigene" presenterer Høiback og Olsen (2009, ss. 71-74) et sett med faktorer som Norge bør vurdere for å oppnå målet om å bli en synlig og relevant bidragsyter når regjeringen skal beslutte hva slags styrkebidrag en skal sende til internasjonale operasjoner. Koalisjonsstyrkens oppfattelse av norsk solidaritet vil forsterkes gjennom synlige og relevante styrkebidrag, samt politisk vilje til å ta både politisk og taktisk risiko. Gitt bidragsstrategiens målsetting om tilstedeværelse vil det være viktig å oppnå synlighet i operasjonsområdet. Dette oppnås gjennom *bidragets innretting*, herunder styrkens *størrelse* og *sammensetting*. Et større styrkebidrag vil være mer relevant enn et lite, men størrelse vil kunne kompenseres for hvis man velger et styrkebidrag som er relevant og etterspurt.

Den andre faktoren som påpekes omhandler *bidragets varighet*. De statene som har en tilstedeværelse og deler byrden gjennom hele operasjonens *varighet* vil være mer synlige overfor sine allierte - faktoren *bidragets varighet* vil derfor være av stor betydning. Basert på manglende nasjonale målsettinger og uttalt slutttilstand, kjennetegnende for bidragsstrategi, vil en stats forpliktelse til *varighet* oppleves uforutsigbart, og være lett påvirkelig av innenrikspolitiske anliggende. Dette vil kunne oppleves som usolidarisk overfor sine allierte.

Den siste faktoren er *bidragets risikovillighet*. En stats risikovilje vil på lik linje som de tidligere nevnte faktorene ha betydning for bidragets synlighet, men er også kanskje mest sensitiv. Høy grad av risikovilje vil gi økt synlighet – som igjen vil gjenspeile i hvilke grad en stat deler operasjonens målsetting. I bidragskrigføring kan det derimot forventes at en stat ikke ønsker å ta noe høy risiko, av blant annet innenrikspolitiske hensyn.

Disse tre faktorene: *Bidragets innretting, risikovillighet og bidragets varighet* i operasjonen benyttes i oppgavens kapittel 4 som et analytisk rammeverk for å analysere hvorvidt det norske bidraget var myntet på bidragsstrategi. Relevante spørsmål som svares ut i kapittelet er: Gitt regjeringens vektlegging på det humanitære, imøtekom styrkens organisering denne tilnærmingen? Var det norske bidraget preget av høy risikovillighet, både politisk og taktisk? Gjenspeiler varigheten på det norske bidraget at de skulle løse et problem, skape fred eller reflekterer det først og fremst et ønske om å være synlig i alliansen?

2.3 Hva er en «humanitær soldat»?

Den norske regjering var raskt ute med å gi det militære bidraget til Irak merkelappen en «humanitær operasjon». Det skulle være et bidrag som var beskrevet å være «humanitært innrettet», til støtte for det irakiske folk i gjenoppbyggingen av Irak. Regjeringens anvendelse av begrepet skapte et stort engasjement på Stortinget og kanskje spesielt blant sivile hjelpeorganisasjoner (Stortinget, 2003b).

Gjennom å finansiere styrkebidraget over bistandsbudsjettet til Utenriksdepartementet, basert på en tilleggsbevilgning som var øremerket til humanitær bistand til Irak (Finansdepartementet, 2003), fremstår det som om regjeringen søkte å forsterke den humanitære profilen på militærbidraget ytterligere. En forutsetning for at de økonomiske kostnadene kunne dekkes over bistandsbudsjettet, var at styrken kun kunne utføre aktivitet som var definert som *Official Development Assistance* (ODA) i henhold til retningslinjer og praksis satt av OECDs utviklingskomité (DAC). For å defineres som ODA måtte handlingene «ha et sivil formål av humanitær eller utviklingsfremmende karakter» (Utenriksdepartementet, 2003b). Dette medførte at soldatene som deltok i styrken tidlig ble forbundet med å være såkalte humanitære soldater. Men hva er en «humanitær soldat»? En definisjon av hva begrepet innebærer, gir oss en analytisk ramme for å besvare tredje forskningsspørsmål.

I Store norske leksikon (2018) defineres det å være humanitær som «menneskevennlig, menneskekjær og veldedig». En soldat defineres som en person som tilhører krigsmakten, og i utvidet forstand beskrives det som en person som kjemper i en væpnet konflikt. Basert på regjeringens uttalte målsetting med bidraget og dens innretting, forstår jeg med begrepet «humanitær soldat» det motsatte av en *kriger* – som jeg vil definere som en soldat som deltar i krig. Den humanitære soldat er altså ikke en kriger, men en soldat som kun fokuserer på veldedighet og bistand. En soldat som ikke har til hensikt å løse militære oppdrag, men

oppdrag av ikke-stridende karakter. Militær aktivitet som antas å være forenlig med å være «humanitær soldat» vil være humanitær minerydding, altså minerydding som ikke er av taktisk verdi, men for å ivareta siviles sikkerhet og muliggjøre jordbruk. Reparasjoner eller bygging av kritisk sivil infrastruktur uten nevneverdig militær betydning vil også være en humanitær aktivitet som normalt ikke vil være en militær oppgave. Om norske soldater skulle være humanitære soldater, kan vi forvente at regjeringen la strenge føringer, for eksempel gjennom styrkens engasjementsregler, for å sikre at styrkebidraget ble benyttet og handlet på en måte som samsvarte med definisjonen av å være «humanitær soldat».

2.4 Oppsummering

Norsk deltakelse i internasjonale operasjoner vil ifølge Høiback og Olsen basere seg på en avveining mellom sikkerhetspolitiske og utenrikspolitiske målsettinger og innenrikspolitiske hensyn. Basert på en studie ved Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI) har denne studien kategorisert norske motiver for deltakelse i internasjonale operasjoner som fem ulike typer: (I) *å sikre at NATO fungerer som et sikkerhetsfellesskap*, (II) *å sikre amerikansk og britisk bistand [til Norge] i en krisesituasjon*, (III) *redusere trusler fra ikke-statelige aktører*, (IV) *fremme fred og stabilitet*, og (V) *å styrke internasjonal lov og rett*.

Grunnet begrensede militære ressurser vil småstaters foretrukne tilnærming være å avgi styrkebidrag til allianser og koalisjonsbidrag, under ledelse av andre stater. Ifølge Vances teori om bidragsstrategi eller bidragskrigføring er ikke målsettingene til disse statene basert på summen av effekter som det militære bidraget oppnår gjennom sine taktiske handlinger, men heller ut ifra sin faktiske tilstedeværelse i operasjonsområdet. Basert på denne teorien vil man kunne anta at Norges målsetting med den norsk militær deltakelse i Irak i 2003-2004 var synlighet i alliansen – som skulle oppnås gjennom fysiske tilstedeværelse i operasjonsområdet. Det kan ytterligere forventes at Norge, basert på bidragsstrategi, ikke ga de militære bidragene noen nasjonale strategiske mål eller føringer for hva som skulle oppnås i operasjonsområdet. Likeledes hadde norske myndigheter ingen uttalt slutttilstand basert på en definert tilstandsendringer i Irak, som ville vært styrende for hvor lenge Norge skulle opprettholde sitt bidrag. Koalisjonsstyrkens oppfattelse av norsk solidaritet vil forsterkes gjennom synlige og relevante styrkebidrag i operasjonens varighet, samt politisk vilje til å ta både politisk og taktisk risiko.

Staters handlingsrom til å legge føringer for bruken av styrkene sine vil være redusert til hvilke begrensinger staten har lagt på bruken av det militære bidraget, såkalte *caveats*, og

styrkebidragets sammensetning. Dette gir statene mulighet til å påvirke de faktorene som er viktig for dem. For Norges del antas det at disse faktorene var at bidraget skulle være innrettet for å kunne løse humanitære oppdrag, men samtidig være synlige og oppleves som relevante overfor USA og Storbritannia uten at de aktivt deltok i stridshandlinger.

Jeg har nå presentert det analytiske verktøyet som jeg skal benytte videre i oppgaven for å svare på forskningsspørsmålene om norske *motiver*, tegn som tyder på *bidragsstrategi* og til slutt tegn som tyder på «*humanitær soldat*».

3 Regjeringens beslutning om å sende styrker til Irak i 2003

Gitt at norsk deltakelse i internasjonale operasjoner vil være en avveining mellom sikkerhetspolitiske og utenrikspolitiske målsetninger og innenrikspolitiske hensyn, har dette kapittelet til hensikt å identifisere hvilke motiver som sto sentralt i Bondevik II-regjeringens beslutning om å delta med et militært styrkebidrag til Irak i 2003³. Kapittelet vil omhandle to nært knyttede beslutninger: Om Norge skulle delta i selve krigen og hvorvidt Norge skulle delta i stabiliseringen. Som bakteppe for sistnevnte beslutning, vil kapittelet presenter en kort analyse av hvilke rammer som ble lagt for stabiliseringsstyrkene, basert på FNs sikkerhetsresolusjon 1483 og 1511. Da et mandat fra FN var ansett som viktig for en norsk deltakelse, vil det her være interessant å se om regjeringens beslutning gjenspeilte resolusjonene fra FN. I tillegg til regjeringens motiver, vil analysen også være første steg i å se etter tegn på bidragsstrategi, samt tegn på den humanitære innretningen i regjeringens beslutningsprosess.

3.1 Bakgrunn

Etter at Saddam Hussain kom til makten i Irak i 1979 gikk landet til krig mot flere av sine naboland. Selv om den irakiske okkupasjonen av Kuwait ble slått tilbake i Golfkrigen i 1990-1991, ble Irak fortsatt ansett som en trussel for regional stabilitet, fremfor alt av USA. Dette førte til at USA, med støtte fra Storbritannia, ønsket et irakisk regimeskifte. Saddam Hussein og hans regime ble derfor anklaget for besittelse av masseødeleggelsesvåpen, og for å støtte internasjonal terrorisme. I motsetning til hans far, George H. W. Bush, som ikke gikk inn for å fjerne Saddam Hussein, ble det som del av den erklærte krigen mot terror og i forlengelsen av krigen i Afghanistan igangsatt et arbeid for å fjerne Saddam fra makten i Irak. Fravær av mandat som inkluderte regimeskifte, og at man anså risikoen for at Irak ville kunne gå i oppløsning som følge av en krig som lite formålstjenlig, skal være grunnen til at man ikke valgte å gjøre dette i 1990-1991 (Leraand, 2019).

Irak-krigen i 2003 var en væpnet konflikt som utspilte seg mellom USA og Irak i perioden 20. mars – 1. mai 2003. Den USA-ledede offensiven mot Irak resulterte i at det

³ Kjell Magne Bondeviks andre regjering. Mindretallsregjeringen regjerte i perioden oktober 2001 – oktober 2005, og besto av partiene Kristelig Folkeparti, Høyre og Venstre.

irakiske Baath-regime og dets president Saddam Hussain ble styrtet (Ibid.). Det var bare fire land, henholdsvis Australia, Polen, Storbritannia og USA, som deltok i det innledende angrepet, men flere nasjoner bidro med styrkebidrag utover i krigen, og enda flere deltok i stabiliseringsstyrken som ble satt inn med mandat fra FN (Ibid.).

3.1.1 Den humanitære situasjonen i Irak

Krig og væpnede konflikter setter det internasjonale samfunnet overfor en rekke utfordringer. Generiske utfordringer som ofte vil oppstå i kjølvannet av større væpnede konflikter, vil kunne inkludere behov for å forbedre den humanitære situasjonen, avhjelpe flyktnings situasjonen, behov for rekonstruksjon av infrastruktur, samt å sikre kontroll over sikkerhetsstyrkene. I tillegg til de generiske utfordringene vil det kunne være problemstillinger som er unike for hver enkelt konflikt. For Irak var det spesielt usikkerheten rundt masseødeleggelsesvåpen og utfordringer relatert til det kurdisk kontrollerte Nord-Irak (Forsvarsdepartementet, 2003c).

Selv om Irak hadde tilgjengelige ressurser, nedprioriterte Saddam Husseins regime humanitært arbeid. Det eksisterte ikke en velfungerende kriseberedskap, så et militært angrep ville forverre den humanitære situasjonen i landet. I det sjia-dominerte Sør-Irak var den humanitære situasjonen ansett som kritisk allerede før USA iverksatte angrepet. I tillegg til allerede utfordrende humanitær situasjon, så man tidlig at et angrep også ville føre til kaos og interne uroligheter som igjen ville komplisere det humanitære arbeidet og levering av nødhjelp. For de internasjonale hjelpeorganisasjonene kunne dette bli risikabelt, og det var ikke gitt at disse ville kunne fylle denne rollen. Det var derfor vurdert at de militære styrkene selv måtte være i stand til å ivareta denne funksjonen i kjølvannet av konflikten. I tillegg ville krigen medføre en kraftig økning av internt fordrevne, som igjen ville forverre den humanitære situasjonen ytterligere og knytte opp mye ressurser. Den dårlig utviklede infrastrukturen i landet, hvor Sør-Irak også her var hardest rammet, gjorde ikke situasjonen lettere. Det var blant annet store behov for å sette i stand vannrenseanlegg, kraftforsyning og kloakkledninger, da disse ikke var tilfredsstillende og medførte stor smittefare for lokalbefolkningen. Sikkerhetssituasjonen forhindret sivile organisasjoner og entreprenører i kunne gjennomføre de umiddelbare oppgraderingene av grunnleggende infrastruktur, derfor måtte dette innledningsvis ivaretas av militære styrker (Ibid.).

3.2 Bondevik II – Delta eller ikke delta?

Den sikkerhetspolitiske situasjonen i Norge ble på tidlig 2000-tallet sett på som gjennomgående positiv. Man anså Russland for å være inne i en positiv utvikling, og forholdene i de norske nærområdene ble ansett som stabile, både politisk og militært sett. Men selv om Russland var svekket, sto Norge som småstat fortsatt overfor et asymmetrisk naboforhold til en stormakt (Forsvarsdepartementet, 2001b, s. 11). Det fremstod derfor som det var bred enighet i Bondevik II-regjeringen om at NATO fortsatt skulle være hjørnesteinen i norsk sikkerhetspolitikk. Og på lik linje med tidligere regjeringer etter annen verdenskrig ble viktigheten av å følge det såkalte FN-sporet vektlagt høyt. Norske myndigheters offisielle syn var derfor at aktiviteten i regi av NATO skulle finne sted innenfor de overordnede rammer som ble gitt av FN (Forsvarsdepartementet, 2004c, ss. 29-32). Med bakgrunn i dette var norsk deltakelse i internasjonale operasjoner en viktig prioritering for den norske regjeringen, noe daværende statssekretær i Forsvarsdepartementet, Gunnar Heløe (2003), utdypet under sitt foredrag ved Forsvarets høyskole etter at Norge hadde sendt styrker til Irak:

Det er Regjeringens syn at vi gjennom deltakelse i internasjonale operasjoner oppnår en rekke ting: Vi styrker Norges egen sikkerhetspolitiske stilling, vi bidrar til internasjonale fred og stabilitet, og vi viser samhold med våre allierte og nære støttespillere. Alt dette mens vårt militære personell samler erfaringer og kompetanse [...]

Gjennom deltakelse i internasjonale operasjoner medvirker Norge til økt respekt for menneskerettighetene og håndhevelse av formålet med og prinsippene i FN-pakten. I tillegg yter vi effektiv humanitær hjelp til mennesker i nød gjennom våre bidrag til å forhindre eller stanse væpnede konflikter. Deltakelse i internasjonale militære operasjoner er således et nødvendig og effektivt utenrikspolitisk virkemiddel i de situasjoner der politiske og diplomatiske virkemidler kommer til kort (Ibid.).

Det ble fra regjerings side fremhevet at det skulle knyttes sterke bånd til USA, som Norges viktigste sikkerhetsgarantist (Tamnes, 2019, s. 23; Oma, 2014, s. 82).

Da USAs president George W. Bush erklærte «krigen mot terror» etter terrorangrepene som rammet New York og Washington 11. september 2001 var det derfor regjeringens klare holdning at Norge skulle vise solidaritet med USA:

For Norge som NATO-medlem er vi [...] forpliktet til å bistå USA i kampen mot internasjonal terrorisme gjennom de kollektive forsvarsforpliktelser etter Atlanterhavspaktens artikkel 5. De allierte har gitt full politisk støtte og konkrete bidrag til denne kampen [...] Norge har også en klar egeninteresse i å yte slik bistand. Artikkel 5-garantien har utgjort selve ryggraden i forsvaret av Norge i mer enn 50 år – og vil gjøre det også i fremtiden. Garantien må være reell og tre i kraft når situasjonen krever det. (Petersen, 2001).

Den allierte støtteerklæringen ble ytterligere utdypet av forsvarsminister Kristin Krohn

Devold (2001) fra talerstolen i Stortinget:

[...] det er nå på høy tid å gi støtteerklæringene et reelt innhold. Også Norge må ta sin del av de militære byrdene [...] Mindre nasjoner må vise sin evne og vilje til å bidra aktivt i kampen mot terrorisme, og dette inkluderer å stille relevante militære bidrag [...] det [er] også helt sentralt for Norge å demonstrere at vi har evne og vilje til å oppfylle våre kollektive forsvarsforpliktelser [...] og forventningene som ligger i vårt langsiktige og langvarige sikkerhetspolitiske samarbeid med US.

Med disse uttalelsene fra daværende utenriksminister Jan Petersen og Norges forsvarsminister Krohn Devold kan man påstå at Vance har rett i sin beskrivelse av småstaters målsetting med deltakelse i internasjonale operasjoner. For å ivareta og beskytte Norges nasjonale egeninteresser ville man være avhengig av å vise støtte og solidaritet, selv om operasjonene eller alliertes målsettinger ikke direkte påvirker norske nasjonale interesser. På en annen side kan en slik tilnærming også øke faren for at Norge kan bli utsatt for et angrep, eksempelvis terror. Spania var et av landene som sammen med USA og Storbritannia gikk i bresjen for et militært angrep på Irak (Thune, Barth Eide, & Ulfstein, 2003). Det har vært antatt fra flere hold at Spanias fremtredende rolle i koalisjonen var bakgrunnen for terrorbombene i hovedstaden Madrid i mars 2004, hvor 191 mennesker ble drept og nærmere 1900 ble såret (Stefansen, 2014). Derimot ville ikke en økt terrorfare og en potensiell terrorhandling på norsk jord utgjøre noen umiddelbar fare for statens eksistens, slik et potensielt større militært angrep fra en annen stat ville kunne gjøre. Uansett må det antas at respekten for folkeretten og effekten av allianser bidrar til å avskrekke potensielle mellomstatlige væpnede konflikter (Forsvarsdepartementet, 2020). Så med bakgrunn i regjeringens ønske om å vise solidaritet og med mandat fra Sikkerhetsrådet⁴, herunder retten til selvforsvar etter FN-paktens artikkel 51 med utløsning av Artikkel 5 i regi av NATO, bidro Norge med militære styrker til den USA-ledede operasjonene mot Taliban-regimet i Afghanistan.

Da USA allerede året etter på ny fremmet en forespørsel til Norge om militære styrkebidrag i et fremtidig militært angrep på Irak, i forlengelsen av krigen mot terror, skapte dette større utfordringer for den sittende regjering (Berger, 2006, ss. 347,352-358). USA var på kollisjonskurs med andre stormakter i FNs sikkerhetsråd. I tillegg til Russland og Kina, var både Frankrike og Tyskland uenige om at det forelå et tilstrekkelig grunnlag til å gå til angrep på Irak, og Sikkerhetsrådet greide derfor ikke å enes om å legalisere et angrep. USA på sin

⁴ Resolusjon 1368 - Sikkerhetsrådet slo fast at terroranslagene utgjorde en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet, og understreket USAs rett til selvforsvar etter FN-paktens artikkel 51. (Petersen, 2001)

side mente at Irak ikke hadde oppfylt sine forpliktelser etter krigen i 1991, og at dette ga tilstrekkelig åpning for bruk av tvangsmakt basert på tolkning av Sikkerhetsrådets resolusjon 1441 (Thune et al., 2003). Regjeringen ble derfor satt overfor et stort utenrikspolitisk dilemma, som kunne skape innenrikspolitiske utfordringer og i ytterste konsekvens svekke norsk sikkerhetspolitikk gjennom en svekkelse av folkeretten. Det kan antas at regjeringen ble satt overfor en reel problemstilling; det var i Norges interesse å ivareta hovedlinjene i norsk sikkerhetspolitikk, gjennom å styrke FN og bidra til å bevare og videreutvikle den internasjonale rettsorden, og sikre forholdet til USA. På den ene siden ville det være avgjørende å ivareta den norske interessen i at internasjonale sikkerhetsutfordringer fulgte et sett med spilleregler, og at disse ble løst gjennom bred konsensus, bygget på FN-paktens prinsipper og med forankring i folkeretten. På den andre siden var det like viktig å ivareta Norges overordnede sikkerhetspolitiske interesser gjennom det langsiktige og gode forholdet til nasjonens viktigste allierte, USA. (Berger, 2006, ss. 352-358; Oma, 2014, s. 82; Berthelsen, 2005, s. 18). I amerikanske øyne var det naturligvis viktig at ansamlingen av «villige» var bredest mulig, da dette vil kunne øke inntrykket av legitimiteten i operasjonen, spesielt ved et angrep uten mandat gjennom FNs sikkerhetsråd (Johansen et al., 2007, s. 23).

Det at Norge hadde valgt å stå utenfor EU forsterket avhengigheten til USA ytterligere. Som følge av amerikanernes misnøye rundt byrdefordelingen i NATO-alliansen, og USAs økende vektlegging på at Europa selv måtte ta et større ansvar for sin egen sikkerhet, jobbet EU aktivt for å utvikle en egen sikkerhets- og forsvarspolitik i Europa. Det var også krefter i Europa, som Frankrike, som ønsket å distansere seg mer fra USA (Forsvarsdepartementet, 2001b, ss. 11-27). Det var derfor en reel oppfattelse blant norske politikere og embetsmenn om at det ville komme til å skje mye innenfor EUs sikkerhetspolitikk fremover (Heløe, 2019). USA, som forøvrig var avhengig av Europa for å kunne føre sin politikk i det euro-asiatiske området, advarte sterkt om at en urettferdig byrdefordeling ville kunne få konsekvenser for både USAs engasjement i Europa og for samholdet innad i NATO. Som følge av den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen etter Sovjetunionens fall, hadde USA allerede i utgangen av år 2000 redusert sin tilstedeværelse i Europa med over 2/3 sammenlignet med 1998. En verst tenkelig situasjon for Norge ville vært hvis EUs og USAs sikkerhetspolitiske linjer gikk på tvers av hverandre, som igjen kunne føre til en svekkelse av NATO-alliansen og amerikanernes engasjement i Europa (Forsvarsdepartementet, 2001b, ss. 11-27). Gitt Norges avhengighet av NATO og amerikanske forsterkninger er det viktig å ta med i betraktningen at FN ikke er en militær

allianse. FN kan ikke tilby sikkerhet på lik linje som USA, eller NATO. Det vil derfor være gjennom sitt samarbeid med sine allierte Norge vil kunne forvente den største sikkerhetseffekten (Høiback & Olsen, 2009, s. 71). Ettersom Norge ville ha liten innflytelse i EU, politisk, så vel som økonomisk og militært, var det da som nå veldig viktig å holde alliansen samlet og USA nær (Forsvarsdepartementet, 2001b, ss. 11-27).

3.3 Delta eller ikke – i krig

Grad av legalitet og legitimitet er to faktorer som vurderes av regjeringen når de vurderer norsk deltakelse i operasjoner i utlandet. Militær maktbruk vil være legal når den har basis i folkeretten. Hvis den kan begrunnes politisk og moralsk vil den i tillegg være legitim. Det kan imidlertid være vanskelig å skille klart mellom politikk, jus og moral når det kommer til internasjonal politikk. Ifølge daværende statssekretær Heløe (2003), vil maktbruk autorisert av FNs sikkerhetsråd betraktes som både legal og legitim. Og så lenge operasjonene er folkerettslig hjemlet vil man bidra til å styrke internasjonal lov og rett (Johansen et al., 2007, s. 23-24).

Regjeringen, og til en viss grad det øvrige politiske Norge, var delt i spørsmålet som omhandlet Irak. I første omgang handlet uoverensstemmelsene seg om Norge kunne si nei til å delta i krig hvis FNs sikkerhetsråd var omforent om et vedtak. Videre om Norge kunne støtte USA hvis amerikanerne valgte å gå til krig uten velsignelse fra Sikkerhetsrådet (Oma, 2014, s. 83). Skulle Sikkerhetsrådet fatte et vedtak, og om så under charterets kapittel VII, ville dette være forpliktende. Det ville allikevel ikke være ensbetydende med at Norge måtte følge opp med militære styrker. Først og fremst ville Norge være forpliktet til å anerkjenne vedtaket, ikke motarbeide eller undergrave FNs muligheter for å gjennomføre det mandat som var gitt av Sikkerhetsrådet (Jagland, 2003).

Fraksjoner fra Høyre, i hovedsak utenriksminister Jan Petersen og forsvarsminister Kristin Krohn Devold, var mer positive til å opprettholde solidariteten overfor USA, selv uten en ny resolusjon fra Sikkerhetsrådet (Berthelsen, 2005, s. 93). Den offentlige argumentasjonen var blant annet basert på en tolkning av Sikkerhetsrådets resolusjon 1441, og Iraks manglende oppfyllelse av de kravene som var fremmet i FN. Det ble hevdet at USA gjennom den eksisterende resolusjonen allerede hadde en folkerettslig dekning for bruk av tvangsmakt overfor Irak. Dette til tross for at Utenriksdepartementet mente noe annet (Utenriksdepartementet, 2003a), en konklusjon som Norsk utenrikspolitisk institutt også kom frem til i sin studie av problemstillingen (Thune et al., 2003). Statsminister Bondevik

uttrykket derimot at det ville være helt avgjørende med et nytt vedtak fra Sikkerhetsrådet om Norge skulle delta:

Vi bygger på den folkerettseksperisen vi har i Utenriksdepartementet, som ender opp med at det ikke foreligger et klart folkerettslig grunnlag for denne krigføringen. Andre hevder noe annet. Det kan det også være argumenter for, men for oss er dette mye mer en politisk enn en juridisk konklusjon, nemlig at vi ikke vil være med og støtte en krig som ikke har hjemmel i et nytt sikkerhetsrådsvedtak. (Bondevik, 2003c)

Det var ikke bare mangel på mandat som fremstod som et hinder for Bondevik, det skal i utgangspunktet ha vært vanskelig å støtte denne krigen av moralske og etiske grunner også. Kjell Magne Bondevik (2013) har i senere tid oppsummert sine vurderinger vedrørende en mulig norsk deltakelse i invasjonen slik:

Selv var jeg overbevist om det ganske tidlig at vi ikke skulle støtte denne krigen av to grunner. Den manglet moralsk legitimitet fordi ut fra min etikk skal bruk av militære midler være absolutt aller, aller, siste utveg etter at du har utprøvd alle fredelige. Og det hadde vi ikke gjort fordi våpeninspektørene ba om mer tid og ikke fikk det. Den andre grunnen var jo at denne krigen ikke hadde mandat fra FN, og du kan ikke gå til krig på et helt annet sted i verden når du ikke selv er angrepet uten et mandat fra FN etter mitt syn. Så den manglet moralsk og politisk mandat.

I tillegg skal Bondevik ha stått overfor en stor krigsmotstand innad i sin nærmeste omgangskrets og blant kjernevelgerne i Kristelig folkeparti (Berthelsen, 2005, s. 94; Gjerde, 2008). Som mindretallsregjering var regjeringen uansett avhengig av støtte utenfor regjeringspartiene i Stortinget. Arbeiderpartiet som det største partiet, med Torbjørn Jagland og Jens Stoltenberg som aktive talerør, var tydelig på at det var FN som var tillagt retten til å vurdere hva som ble ansett som en trussel mot fred og sikkerhet, og at Norge skulle være tro mot dette. Derfor delte Arbeiderpartiet Bondevik-regjeringens offisielle syn om at FNs våpeninspektører måtte få lengre tid, og at det måtte jobbes mer for en fredelig avvæpning av Irak (Stoltenberg, 2003).

Det var ikke bare på Stortinget Irak-spørsmålet engasjerte, men også hos den norske befolkning generelt. I en meningsmåling referert i Aftenposten kom det frem at hele 80% av befolkningen var motstandere av en krig mot Irak (Gjerde, 2008). Denne motstandsholdningen kan forøvrig sees på som et resultat av en større og mer langvarig politisk prosess. Denne gjenspeiles blant annet i sluttrapporten fra Makt- og demokratiutredningen fra 2003, med en beskrivelse av varemerket «Norge»:

Siden tidlig på 1990-tallet har «Norge» blitt bygget opp som en internasjonal merkevare, som et spesielt fredselkende og givervennlig land med særskilte oppgaver i verdenspolitikken. Merkevarebyggingen foregår gjennom «engasjementspolitikken» – arbeidet for konfliktløsning, fred, demokrati og menneskerettigheter – rundt omkring

i verden. Bildet av Norge som en moralsk og humanitær stormakt har blitt et nytt nasjonalt symbol [...] (NOU 2003:19, 2003, s. 51).

I februar 2003 ble den største fredsdemonstrasjonen i Norge noen sinne gjennomført. I overkant av 100.000 mennesker var samlet i en landsomfattende markering for å vise motstand mot en krig i Irak. Hele 60.000 var samlet på Youngstorget og tilknyttende gater (Aftenposten, 2003). Politikerne fikk et tydelig signal om hvor mye Irak-spørsmålet engasjerte opinionen. Til tross for at Norge hadde vært raskt ute med å vise solidaritet overfor USA i 2001, skapte den offensive «krig mot terror» en økende anti-amerikansk holdning i opinionen, noe fredsdemonstrasjonen også ga uttrykk for. Gitt at det er befolkningen som velger den neste regjering, betyr opinionens meninger mye for beslutningstakerne (Heløe, 2019).

Da FNs sikkerhetsråd ikke var omforent om et vedtak som autoriserte militær intervensjon i Irak, ble det avgjørende for Norges posisjon. Det skulle allikevel vise seg at regjeringssammensetningen var viktig, både når det gjaldt Irak-spørsmålet og Bondevik II-regjeringens fremtid. Som Jens Stoltenberg (2003) uttalte på Stortingets spørretime:

[...] for et lite land som Norge er det viktig at det er bred enighet om sikkerhetspolitikken, og det er viktig at vi taler med én klar og tydelig stemme. Og da er det et problem at det oppstår usikkerhet om statsministeren og utenriksministeren faktisk har de samme holdningene, at de formulerer seg ulikt, ikke bare i forhold til hvordan man reagerer på å ha holdninger til folkeretten, men også f.eks. i forhold til om man beklager først og fremst at Sikkerhetsrådet ikke ble enig, eller om man faktisk beklager og er motstander av krigen.

I forkant av Stoltenbergs uttalelse fra Stortingets talerstol var det store spenninger innad i samarbeidsregjeringen av Høyre, KrF og Venstre. Utenriksminister Jan Petersen og forsvarsminister Kristin Krohn Devold utviste sterk solidaritet overfor USA og var tydelig på at Norge måtte støtte USA uavhengig av hva Sikkerhetsrådet ville komme frem til. På den andre siden mente Bondevik at Norge ikke kunne delta i en krig uten at FN var samlet om en ny resolusjon. Det var flere sentrale personer i regjeringen som delte statsministerens standpunkt, som daværende Venstre-leder og landbruksminister Lars Sponheim. Blant partifeller av Petersen og Devold skal det også ha eksistert kritiske røster mot USAs krigsplaner, herunder næringsminister Ansgar Gabrielsen, utdanningsminister Kristin Clemet, samt arbeids- og administrasjonsminister Victor Norman og miljøvernminister Børge Brende (Gjerde, 2008). I tillegg til splittelsen innad i regjeringen, hadde opposisjonspartiet Arbeiderpartiet flertall på Stortinget. Som tidligere nevnt delte Arbeiderpartiet Bondeviks standpunkt.

Når en stat skal vurdere sin deltakelse vil det være andre faktorer enn kun mulige gevinster som påvirker en eventuell deltakelse. Både potensielle og reelle kostnader vil være styrende for om norsk deltakelse, og i hvilket omfang. Summen av alle disse kostnadene vil igjen utgjøre de politiske kostnadene for en regjering, og må sees i forhold til antatte gevinster (Håvoll, 2011, s. 41). Det kan derfor antas at regjeringen vurderte de innenrikspolitiske kostnadene ved å delta i et angrep på Irak som for høye i forhold til den potensielle gevinsten det ville ha ved å delta. Basert på beslutningen om å stå ved FN-sporet, ville det ikke bli fattet en beslutning som gikk på tvers av flertallet i opinionen (Oma, 2014, s. 83).

13. mars 2003 kontaktet USAs president Bush Bondevik for å be om støtte til den planlagte offensiven mot Irak. På dette tidspunktet hadde Bondevik sørget for at regjeringen utad sto samlet rundt hans beslutning (Gjerde, 2008). Til tross for risikoen for at vennskapet med USA skulle settes i fare, meddelte Bondevik Norges standpunkt; Norge kunne ikke bidra med styrker så lenge det ikke forelå et mandat fra FN. Etter sigende skal Bondevik ha fått Bush til å forstå at hans kristne samvittighet gjorde det umulig for han å si ja til denne krigen (Berthelsen, 2005, ss. 23-24). Uten å navngi noen stat, benyttet Bondevik pressekonferanse den 20. mars til å beklage at enkelte stater valgte å gå til krig uten at det forelå et folkerettslig grunnlag fra FN (Statsministerens kontor, 2003), så selv om det folkerettslige grunnlaget ble oppfattet for svakt for Norge, gikk ikke regjeringen offisielt ut og anklaget USA for brudd på folkeretten.

3.3.1 Fra krig til stabilisering – internasjonale rammer for bidraget til stabiliseringsstyrken

Etter invasjonen og den påfølgende erklæringen om at kamphandlingene var avsluttet, anerkjente både USA og Storbritannia seg som okkupasjonsmakt i Irak, en status som medførte en rekke plikter, men også rettigheter. For å tilrettelegge for at de provisoriske koalisjonsmyndighetene skulle kunne styre Irak på en best mulig måte, ble det med mandat fra Sikkerhetsrådet gitt hjemmelsgrunnlag for å sette inn sikkerhets- og stabiliseringsstyrker: Henholdsvis Iraq Stabilization Force (IZ SFOR), som i november 2003 ble erstattet av Multinational Force–Iraq (MNF–I) (Leraand, 2019; Forsvarets høgskole, 2013, s. 252). I perioden frem til en midlertidig irakisk regjering var etablert, var hovedoppgavene til den multinasjonale stabiliseringsstyrken i Irak å skape sikkerhet, gjennom å opprettholde lov og orden, herunder også trene opp et nytt irakisk politi og militære. Styrken skulle videre forbedre infrastrukturen, som kommunikasjonslinjer, strøm, vann- og sanitærinstallasjoner,

som hadde blitt skadelidende under kamphandlingen. Det var også viktig å opprettholde oljeproduksjonen for å sikre grunnlag for den irakiske økonomien. (Forsvarets høgskole, 2013, s. 252; United Nations Security Council, 2003a).

Det folkerettslige hjemmelsgrunnlaget for IZ SFOR ble først gitt gjennom FNs sikkerhetsråds resolusjon 1483, som omhandlet Iraks politiske og økonomiske organisasjon etter krigen (United Nations Security Council, 2003b). Resolusjonen henviste til FN-paktens kapittel VII, som assosieres med såkalte tvangs- eller fredsopprettende operasjoner (Heier, 2014, s. 22) for å gjenopprette internasjonal fred og sikkerhet (United Nations Security Council, 2003b).

Sikkerhetsrådsresolusjon 1483 av 22. mai 2003

Resolusjon 1483 (United Nations Security Council, 2003b) anerkjente USAs og Storbritannias status som okkupantmakter i Irak, og gjennom dette også status som Iraks midlertidige myndighet. Samtidig presiserte resolusjonen hvilke ansvar og forpliktelser som lå hos okkupasjonsmaktene i henhold til gjeldende internasjonale lover⁵. Resolusjonen anmodet videre FNs medlemsland om å støtte okkupasjonsmakten med å bidra med personell og utstyr for å besørge stabilitet og sikkerhet i Irak:

Welcoming further the willingness of Member States to contribute to stability and security in Iraq by contributing personnel, equipment, and other resources [...].

Appeals to Member States and concerned organizations to assist the people of Iraq in their efforts to reform their institutions and rebuild their country and to contribute to conditions of stability and security in Iraq in accordance with this resolution.

Sikkerhetsrådet anmodet videre FNs medlemsland:

[...] to respond immediately to the humanitarian appeals of the United Nations and other international organizations for Iraq and to help meet the humanitarian and other needs of the Iraqi people by providing food, medical supplies, and resources necessary for reconstruction and rehabilitation of Iraq's economic infrastructure.

Norge avstod fra å bidra med styrker til selve invasjonen, derfor var det avgjørende for Norge å ikke bli assosiert med å være en del av okkupasjonsmakten. Ved at FN gjennom 1483 legitimerte en militæroperasjon i Irak, vil noen kunne argumentere for at Sikkerhetsrådet ga USA og Storbritannias forkjøpskrig en form for *a posteriori* legitimitet (Orban, 2004).

⁵ ”The Security Council, [...] Noting the letter of 8 May 2003 from the Permanent Representatives of the United States of America and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the President of the Security Council (S/2003/538) and recognizing the specific authorities, responsibilities, and obligations under applicable international law of these states as occupying powers under unified command (the “Authority”) [...]” FN-resolusjon 1483, 22. mai 2003

Resolusjonen uttalte at deltakende staters bidrag skulle legges under ledelse av den midlertidige koalisjonsmyndigheten, noe som i seg selv kunne gjøre det vanskelig å skille de ulike aktørene fra hverandre. Uavhengig av dette var de grunnleggende folkerettslige premisser for en norsk deltakelse oppfylt. Basert på resolusjonens stadfesting av at de respektive bidragsyterne til stabiliseringsstyrken ikke skulle bli regnet som en del av okkupasjonsmakten, var det et juridisk skille mellom stabiliseringsstyrken og okkupasjonsmakten. Vel og merke etterspurte ikke Resolusjon 1483 militære styrker (stabiliseringsstyrker) spesifikt, men bidrag som kunne bedre den humanitære situasjonen. Beslutningen om den norske deltakelsen ble på bakgrunn av dette formalisert i statsråd gjennom kongelig resolusjon av 27. juni 2003 (Forsvarsdepartementet, 2003e).

Sikkerhetsrådsresolusjon 1511 av 16. oktober 2003

Med bakgrunn i en forverret sikkerhetssituasjonen i Irak, utarbeidet Sikkerhetsrådet resolusjon 1511. Resolusjonen slo fast at ytterligere militær og politifaglig innsats var avgjørende for å ivareta Iraks stabilitet og sikkerhet slik at man kunne få tilrettelagt for en fremtidig irakisk selvbestemmelse, samt trygget FNs og den humanitære virksomhet i landet. I motsetning til resolusjon 1483 autoriserte resolusjon 1511 (United Nations Security Council, 2003c, s. 3) at stabiliseringsstyrken skulle kunne benytte nødvendig maktanvendelse for å oppnå sikkerhet og stabilitet i Irak:

Determines that the provision of security and stability is essential to the successful completion of the political process [...] and to the ability of the United Nations to contribute effectively to that process and the implementation of resolution 1483 (2003), and authorizes a multinational force under unified command to take all necessary measures to contribute to the maintenance of security and stability in Iraq [...] Urges Member States to contribute assistance under this United Nations mandate, including military forces [...].

Til tross for at det gjennom resolusjon 1483 forelå et klart folkerettslig mandat for norsk deltakelse i stabiliseringsstyrkene i Irak, bidro resolusjon 1511 til å bekrefte nødvendigheten av å videreføre internasjonal innsats samtidig som den åpnet for et bredere spekter av militære bidrag gjennom autorisasjonen av «alle nødvendige midler». Resolusjonen åpnet også for at FN skulle spille en større rolle i forbindelse med det humanitære arbeidet, samt den økonomiske og politiske gjenoppbygging av landet. FNs økende involvering skyldtes ikke at USA og Storbritannia begynte å ha økt tiltro til FN som organisasjon, men kunne heller sees på som et resultat av at okkupasjonen av Irak var kostbar og at koalisjonen slet med å få flere nasjoner til å sende styrkebidrag (Orban, 2004, s. 58). På bakgrunn av den nye resolusjonen

besluttet regjeringen å forlenge den norske deltakelsen i Irak med 6 nye måneder, frem til den planlagte suverenitetsoverføringen til den irakiske interimregjeringen i juni 2004. Dette ble stadfestet i Stortinget under utenriksministeren og forsvarsministerens årlige redegjørelse om Norges bidrag til operasjoner utenlands i 2004, så sent som 15. desember 2003 (Stortinget, 2003a)

3.4 Delta eller ikke – i stabiliseringsstyrkene

Visstnok skal Bondevik allerede under samtalen med Bush 13. mars ha signaliserte at den norske regjeringen ville bidra med humanitær hjelp, og etter hvert også bidra til oppbyggingen av Irak så snart hovedoffensiven var avsluttet (Berthelsen, 2005, s. 108). Disse lovnadene gjentok statsministeren fra Stortingets talerstol dagen etter invasjonen hadde startet (Bondevik, 2003a). Det var store forventninger om at det ville komme et mandat fra Sikkerhetsrådet så snart Irak formelt var okkupert. Om disse lovnadene til USA innbefattet militære styrker ble dette ikke offisielt uttalt, slike lovnader var om så utelukkende uformelle og uforpliktende. Det var ikke fattet noen offisiell beslutning da Bondevik uttalte seg i Stortinget den påfølgende måneden, i slutten av april:

Vi skal selvsagt komme til Stortinget og dets konsultasjonsorganer på vanlig måte når en er kommet nærmere en beslutning omkring spørsmålet om deltakelse i stabiliseringsstyrken [...] (Bondevik, 2003d).

Bondeviks tilbakeholdenhet kan sees i sammenheng med at Sikkerhetsrådet ennå ikke hadde greid å enes om en resolusjon som autoriserte stabiliseringsstyrker i Irak. På en annen side kan man forstå at regjeringen var opptatt av å blidgjøre amerikanerne igjen etter å ha avslått forespørselen om å delta i invasjonen. For USA var det selvfølgelig viktig å ha så bred oppslutning i det internasjonale samfunnet som mulig. Selv om Norges avslag mest sannsynlig ikke hadde påført noen ulegelige sår overfor USA, hadde den sittende regjering investert mye tid og ressurser i å styrke relasjonen til USA, så det ble ansett som viktig for regjeringen å redusere «skaden» overfor USA (Heløe, 2019).

Om regjeringen var bekymret for om det i det hele tatt ville komme en ny resolusjon, eller om man kun så etter andre alternativer for en snarlig utsending av et styrkebidrag, er usikkert. Det kan uansett tolkes som om Bondevik (2003d) i denne fasen ikke nødvendigvis så på det som avgjørende:

Det må være helt klart at hvis vi skal bidra, må det være i samsvar med folkeretten, og vi må ikke få status som okkupasjonsmakt. Det vil være folkerettslig problematisk og skape presedenser for Norge som vi ikke kan ta innover oss [...] blir [det] et FN-

vedtak, eller en irakisk overgangsadministrasjon anmoder om bidrag, er det ikke noen særlig tvil om, tror jeg, at det vil være et folkerettslig grunnlag. Det kan også være andre folkerettslige grunnlag. Men dette vil vi jobbe med før vi tar endelig standpunkt til om vi kan bidra.

Denne forståelsen styrkes ved at det før styrkegenereringskonferansen i april, ble gitt klare nasjonale føringer til de utsendte representantene fra forsvarsledelsen. Fra norsk hold var det identifisert tre muligheter for å autorisere en stabiliseringsstyrke i Irak: primært var det ønskelig med et FN mandat, en uttalelse fra den interimste styresmakten i Irak, eller et ønske fra det irakiske folk (Forsvarets overkommando, 2003). Bondeviks uttalelse og de nasjonale føringene kunne styrke forståelsen av at regjeringen hadde et ønske om å bidra med styrker så snart det kunne forsvarers folkerettslig, som var avgjørende for den tiltrengte støtten innad på Stortinget. Men viktigheten av det folkerettslige aspektet må også sees på utover innenrikspolitiske forhold. Da Bondevik pekte på at mangel på et folkerettslig grunnlag kunne skape presedens, kan dette i utvidet forstand også forstås å omhandle Norges nærområder og en potensiell fremtidig uoverensstemmelse i forbindelse med myndighetsutøvelse (Forsvarsdepartementet, 2001b).

Representanter fra Forsvarsdepartementet og Forsvarets overkommando, deltok den 30. april på et britisk-amerikansk ledet møte, hvor hensikten var å angi hvilke styrker de kunne tilby (Forsvarets overkommando, 2003). Allerede uken etter skal norske myndigheter ha bekreftet den norske styrkeinnmeldingen (Ibid.), altså før et FN-mandat var på plass. Basert på regjeringens tydelige standpunkt om at enhver operasjon skulle være folkerettslig forankret, kan slike forpliktelser oppfattes som et uttrykk for hvor viktighet det var for Norge å holde seg inne med USA. Det er ikke usannsynlig at Norges lovnader bidro til at forholdet til USA på dette tidspunktet ikke var blitt skadelidende, selv om Norge på et tidligere tidspunkt hadde avslått USAs forespørsel om å delta under selve invasjonen.

Da Bondevik (2003e) møtte norsk og amerikansk presse utenfor Det hvite hus etter møtet med USAs president i mai, kom han med følgende offisiell uttalelse:

Vi konstaterte vår uenighet om selve krigen, men konstaterer at vi nå er i en ny fase, hvor vi vil samarbeide til det beste for Iraks folk. Jeg har redegjort for de norske bidragene til humanitær bistand, til gjenoppbygging, og også vår vilje til å delta i en stabiliseringsstyrke i den britiskkontrollerte sonen av Irak. Og at vi vil gjøre det i overenstemmelse med folkeretten. Og det jobbes også nå i FN i disse timer med en resolusjon, som kanskje også inkluderer en henvisning til en stabiliseringsstyrke. Jeg har redegjort for at vi vil delta med et ingeniørkompani med ekspertise på minerydding og eksplosivrydding, med medisinsk personell og ekspertise. Og også hvis behov ekspertise på masseødeleggelsesvåpen. Og dette var presidenten takknemlig for [...].

Den 22 mai 2003 kom FNs sikkerhetsråd til enighet og vedtok en resolusjon som autoriserte bidrag fra nasjoner utenfor okkupasjonsmaktene til å delta i en stabiliseringsstyrke (United Nations Security Council, 2003b). Norge ble med det den eneste staten som hadde vært motstander av krigen i utgangspunktet, men blant de første allierte som sendte et militært bidrag som del av stabiliseringsstyrkene. I tillegg til ingeniørkompaniet sendte Norge i tillegg et mindre antall stabsoffiserer til britiske og polske hovedkvarter i Sør-Irak (Berger, 2006, s. 51; Forsvarsdepartementet, 2004a).

Den norske ingeniørstyrken ble organisatorisk underlagt og mottok sine ordre fra britiske *38th Engineer Regiment/ 3rd UK Division*, som utgjorde *Multinational Division (South East)* (MND(SE)). Dette var en av fire divisjoner som hadde hvert sitt territorielle ansvarsområde i Irak. Britene hadde tilhold i den sørlige delen av Irak, og de norske styrken ble lokalisert i tilknytning til byen Basra (Forsvarets overkommando, 2003).

Gitt viktigheten av å vise sin solidaritet overfor USA, kan man undre over hvorfor det norske bidraget ikke ble underlagt amerikansk kommando. Forsvaret har hatt et langt samarbeid gjennom alliert trening med amerikanske styrker i Norge, og gjennom dette tilegnet seg erfaring med å operere sammen. En slik underleggelse ville gitt ytterligere erfaringer som ville vært gode å ha med seg, hvis Norge en gang i fremtiden skulle være avhengig av forsterkninger fra USA. Norge ville oppnådd en enda større synlighet under amerikansk kommando, iallfall overfor amerikanerne selv. På en annen side kan man anta at regjeringen ikke ønsket at bidraget skulle underlegges USA direkte da dette med mest sannsynlighet ville blitt fremstilt mer negativt i opinionens øyne (Heløe, 2019). Vel og merke søkte Norge, i tillegg til de andre skandinaviske landene, et tettere samarbeid med Storbritannia i denne perioden. Og fra Forsvarets side var det nok delvis et ønske av kulturelle årsaker. Norge hadde blant annet erfaringer med å operere under britisk ledelse fra tidligere, som i den pågående operasjonen i Kosovo.

3.5 Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett på regjeringens beslutning om å delta eller ikke, i krigen og i stabiliseringsstyrken. Det var ingen tvil om at store deler av befolkningen i Irak led under Saddam Husseins regime. Vel og merke var det ikke den humanitære situasjonen som var USAs hovedargument for å invadere Irak, men beskyldningene om at landet utviklet masseødeleggelsesvåpen og støttet terrorisme. Basert på statsministerens tilbakeholdenhet i

støtten til USA i Irak-spørsmålet, fremstår det imidlertid som tydelig at Bondevik ikke delte USAs innledende målsettinger i Irak. Norge avstod fra å delta i en invasjon av Irak, da regjeringens samlede vurderinger tilsa at det ikke forelå et tilstrekkelig folkerettslig grunnlag. Det kan fremstå som om regjeringens motivasjonen i denne beslutningen var basert på å styrke internasjonal lov og rett. På en annen side var det av innenrikspolitisk betydning stor uenighet innad både i regjeringen og på Stortinget, på lik linje som det var en overvekt av motstand i opinionen mot USAs angrepsplaner. Slik sett kan avgjørelsen i stor grad også tolkes som et innenrikspolitisk anliggende.

Da krigen i Irak ble erklært avsluttet, og spørsmålet om norsk deltakelse på nytt ble løftet, fremsto ikke et mandat fra FN som et absolutt krav for en eventuelt norsk deltakelse. I denne beslutningen anså regjeringen et uttalt ønske fra en irakisk interimregjering og/eller fra det irakiske folk om internasjonal tilstedeværelse, så vel som den humanitære situasjonen, som et tilstrekkelig folkerettslig grunnlag for en stabiliseringsstyrke i Irak. Dette underbygger at innenrikspolitiske forhold var et sentralt motiv bak beslutningen om ikke å delta i krigen, samtidig som regjeringens senere utvidede tolkningen ga klare tegn på en iver etter å redusere «skaden» overfor USA og vise solidaritet overfor koalisjonstyrkene. Det kan forstås som om dette også var hovedmotivet bak det norske bidraget, og likedes et tegn på anvendelse av bidragsstrategi. Gjennom FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1483 kom allikevel et etterlenget mandat fra FN, og et folkerettslig grunnlag for norsk deltakelse i stabiliseringsstyrkene i Irak. Basert på denne kunne regjeringen vise solidaritet overfor den viktigste allierte og samtidig følge FN-sporet.

Det at regjeringen var tidlig ute med å flagge den humanitære innrettingen kan sees i sammenheng med den store motstanden i opinionen, og til dels på Stortinget. På en annen side etterspurte ikke resolusjon 1483 eksplisitt sikkerhetsstyrker, men vektla bidrag som kunne bedre den humanitære situasjonen. Dette bidrar til å danne basis for regjeringens vektlegging på en humanitær innretting av det norske bidraget. På en annen side, som belyst i kapitlets første del, var den humanitære innrettingen, bruken av ingeniørstyrker, allerede besluttet før resolusjonen ble kunngjort. Allikevel kommer resolusjon 1483 også her beleilig for den norske regjeringen, som en form for *a posteriori* legitimitet av styrkebidraget. Behovet for et militært nærvær i Irak ble ytterligere underbygget gjennom sikkerhetsrådsresolusjonen 1511. Selv om resolusjonen åpner for et bredere spekter av militær innsatsmidler og maktbruk, sto norske myndigheter fast på å videreføre den humanitære innrettingen. Resolusjonen ga også tydelige signaler på at en forverret situasjonen i Irak ville

kreve at statene forpliktet seg med både ressurser og i tid, til Irak var stabilisert. Denne målsettingen valgte ikke Norge å dele, da Norge valgte å trekke seg ut av Irak etter kun et år. Dette kan igjen tyde på at regjeringens tilnærming var myntet på en bidragsstrategi. Det norske bidragets varighet i Irak vil behandles i sin helhet i oppgavens neste kapittel, som del av analysen av den norske ingeniørstyrken.

4 Den norske ingeniørstyrken

Forrige kapittel så på regjeringens motiver bak beslutningen om å sende et militært bidrag til Irak. I dette kapitlet er formålet å gjøre en analyse av det militære styrkebidraget, for å se om også dette nivået bar tegn på at det var myntet på bidragsstrategi. Gitt regjeringens presisering på den humanitære innrettingen, kan det forventes at dette også ble gjenspeilet i det militære styrkebidraget. For å svare på dette vil jeg drøfte faktorene *bidragets innretting*, *risikovillighet* og *bidragets varighet*. Som omtalt i kapittel 2, skal disse faktorene ifølge Høiback og Olsen (2009) være betydningsfulle når man skal beslutte hva slags styrkebidrag en skal sende til internasjonale operasjoner.

Den 27. juni 2003 publiserte Forsvarsdepartementet en pressemelding hvor de informerte at regjeringen hadde gitt Forsvarsdepartementet fullmakt til å undertegne en avtale med Storbritannia om et norsk militærbidrag til stabiliseringsstyrkene i Irak. Bidraget var besluttet å bestå av rundt 150 personer, hovedsakelig ingeniørsoldater fra Telemark bataljon (TMBN) på Rena som på den tiden utgjorde den hurtige reaksjonsstyrken i den nyopprettede Forsvarets innsatsstyrke – Hær (FIST-H). Den militære styrken skulle bidra til gjenoppbyggingen av Irak etter okkupasjonen, og var planlagt å deployere allerede påfølgende måned (Forsvarsdepartementet, 2003e). Norge hadde i forkant av dette deltatt på en styrkegenereringskonferanse i Storbritannia sammen med 14 andre land den 30. april, hvor de ulike landene presenterte hva de kunne tilby av styrker (Forsvarets overkommando, 2003).

4.1 Bidragets innretting

På slutten av 2002 og utover vinteren i 2003 mottok regjeringen forespørsler om å bidra med norske styrkebidrag til støtte for operasjoner i Irak. Da Norge valgte å utebli fra selve angrepsfasen, var det kapasiteter som var av relevans for stabiliseringsfasen som var aktuelle bidrag fra norsk side. Det ble etterspurt både sivile og militære bidrag knyttet til humanitært arbeid og gjenoppbygging (Forsvarsdepartementet, 2003b). Basert på en viss skuffelse ifra USA over fraværet av en norsk støtte så langt, vil det være nærliggende å tro at det var forventninger til at Norge skulle delta med militær styrker i postkonfliktfasen (Forsvarsdepartementet, 2003f). Det er også nærliggende å anta at USA og Storbritannia hadde behov for å rotere hovedstyrkene som hadde vært med i de innledende kamphandlingene, og at dette kunne gi en åpning for andre land å bidra med

oppfølgingsstyrker. Basert på disse faktorene besluttet regjeringen at man skulle starte planleggingen for et norsk bidrag for humanitært arbeid og gjenoppbygging av Irak.

Bidragets størrelse

Fra norsk side kan det antas at myndighetene hadde som utgangspunkt en dobbel ambisjon med det bidraget de eventuelt ville sende, ved at det både skulle gi en størst mulig militær effekt i operasjonen samtidig som det skulle gi mest mulig politisk effekt. For småstater som Norge vil det kunne være utfordrende å stille bidrag som er relevante i forhold til det som etterspørres, da disse ressursene både skal være tilgjengelige i omfang og tid, samtidig som det skal anses som politisk bærekraftig overfor opinionen (Håvoll, 2011, s. 43).

Problemstillingen om tilgjengelighet hadde Norge erfart kun noen år tidligere i Kosovo, da det tok hele 4 måneder før det norske bidraget var klare i operasjonsområdet. Dette var medvirkende til at regjeringen i 2000 ønsket å gjøre Forsvaret mer tilpasningsdyktige til deltakelse i internasjonale operasjoner, gjennom opprettelsen av Forsvarets innsatsstyrke (FIST). I 2001 ble det besluttet at Forsvarets innsatsstyrke – Hær (FIST-H) skulle opprettes, hvorpå deler av styrken var operative året etter (Leraand, 2020).

Da stabiliseringsoperasjoner erfaringsmessig er veldig personellkrevende, vil det alltid være stor etterspørselen etter godt trent infanteriavdelinger (Håvoll, 2011, s. 43).

Forsvarsdepartementet anså at det ville være avgjørende med en robust sikkerhetsstyrke for å fasilitere for humanitært arbeid og den videre gjenoppbyggingen av Irak (Forsvarsdepartementet, 2003f). Fra strategisk nivå ble det derfor innledningsvis anbefalt at den beste måten å ivareta Norges ambisjoner på, var gjennom deltakelse i en sikkerhetsstyrke. Hæren hadde gjennom operasjoner på Balkan og i Afghanistan opparbeidet seg erfaringer og var ansett som godt egnet til å løse denne type oppgaver. Det ble derfor argumentert for at FIST-Hs hurtige reaksjonsstyrke, Telemark bataljon, ville være et relevant bidrag fra norsk side (Ibid.).

Telemark bataljon ville også inneha status som fullt operativ i løpet av juni 2003 (Gillebo, 2019). Det tilsa at stridsgruppen tilfredsstilte kravene som var satt av NATO for de styrkene som skulle inngå i alliansens beredskapsstyrke. Som hurtig reaksjonsstyrke skulle TMBN være i stand til å deployere i løpet av 10 dager fra 1.juli 2003 (Forsvarets Innsatsstyrke Hær, 2003a). Ved å basere bidraget på Telemark bataljon ville Norge imøtekomme forsvarsministerens vektlegging på at Norge må «[...] vise sin evne og vilje til å bidra aktivt i kampen mot terrorisme [...]» (Krohn Devold, 2001) gjennom å stille et relevant

militært bidrag. Et slikt bidrag ville være både synlig og etterspurt, og inneha evne til å løse mange ulike oppdrag. Og ettersom Telemark bataljon nylig var blitt omstrukturert, ville en deployering av styrken på kort varsel også synliggjøre enheten nasjonalt, og gjennom dette underbygge dens relevans. Hæren mente det var viktig å gi styrken positiv medieomtale, både for rekruttering og for å gi Hæren en positiv profil (Forsvarets Innsatsstyrke Hær, 2003a). Et slikt oppdrag ville også bidra til å gi avdelingen erfaringer, noe som var uttalt som en av målsettingene til regjeringen vedrørende deltakelse i internasjonale operasjoner generelt (Heløe, 2003).

Ifølge Egeberg (2017, s. 266) skal Forsvarets spesialstyrker også ha stått på Forsvarssjefens tilbudsliste over aktuelle kapasiteter. Spesialstyrkene hadde nylig avsluttet sitt bidrag til Afghanistan med meget gode skussmål fra USA. Disse hadde vist seg som et helt klart substansielt bidrag i den tidlige fasen i Afghanistan⁶. Og i motsetning til en infanteristyrke, som kanskje ikke ville bli ansett som substansielt før de talte 350-400 soldater, tilsvarende hele Telemark Bataljon, vil man kunne oppnå tilnærmet lik effekt gjennom et spesialstyrkebidrag på 100-150 mann (Høiback & Olsen, 2009, s. 72). På grunn av manglende ressurser ville det ikke være mulig for Norge å opprettholde selv en relativt beskjeden styrke som en bataljons størrelse vil være, over tid. Storbritannia operer her med en regel som tilsier at for hver avdeling man bidrar med i en internasjonal operasjon, skal man ha minimum fire tilsvarende oppfølgingsstyrker hjemme (Håvoll, 2011, s. 43). Et prinsipp man for så vidt kan stille spørsmål til om britene selv greide å følge i perioden fra 2003-2014. Telemark Bataljon var planlagt med en oppfølgingsstyrke, men personellet som skulle inngå i denne var allerede øremerket for Kosovo i samme periode (Five, 2002; Forsvarets Innsatsstyrke Hær, 2003a). Dette ville eventuelt innebære at regjeringen måtte omdisponere personellet som var tiltenkt Kosovo, som igjen ville signalisert at Norge reduserte sine ambisjoner i en NATO-ledet operasjonen i Europa, til fordel for en operasjon utenfor NATO og utenfor NATOs primære operasjonsområde. En operasjon som Norge forøvrig hadde påtatt seg lederansvaret⁷ for og vært delaktig ifra starten av (Forsvarsdepartementet, 2001a). Dette ville gitt uheldige signaler både til allierte, og til opinion hjemme. Det ville nok uansett vært utfordrende for regjeringen å sende styrkebidrag som infanteri og spesialstyrker til Irak, uavhengig av forpliktelser i andre operasjoner eller ei, basert på forutsetningen om at bidraget

⁶ Uttalelsene fra admiral Bob Harward som ledet *Combined Joint Special Operations Task Force* i Afghanistan i 2001-2002. Gjengitt i Bakkeli, T. (2013). *Krigere og diplomater: På innsiden av Forsvarets spesialkommando*. Oslo: Kagge Forlag AS, s.7

⁷ Generaløyntnant Thorstein Skiaker var sjef for den NATO-ledede styrken i KFOR i 2001.

ikke skulle bli assosiert med okkupasjonsmakten og regjeringens vektlegging på at bidraget skulle ha en humanitær tilnærming. Det kan derfor antas at det politisk sett ville vært utfordrende å argumentere for å sende kapasiteter som primært forbindes med offensive handlinger til å løse humanitære oppgaver. En relativt stor styrke, som TMBN i norsk målestokk var, ville også medført en betydelig kostnad å deployere for Forsvaret. En betraktning som også blir delt av Torger Gillebo (2019) som var den første taktiske sjefen i Irak: «Jeg tror TMBN ble tatt ut ganske tidlig, og det tror jeg gikk på noe så banalt som på størrelsen [...]». Kostnadmessig ville det i tillegg være vanskelig å videreføre oppdraget utover 6 måneder, da det er en større utgift for Forsvaret å hente inn personell som ikke er stadig tjenestegjørende, som store deler av oppfølgingsstyrken var basert på, fremfor å benytte personell som allerede mottar en grunnlønn som det allerede var budsjettert med i Forsvaret (Forsvarsdepartementet, 2003d).

Finansieringen av bidraget ble en viktig faktor for innrettingen av bidraget. Forsvaret hadde forutsatt at dette bidraget skulle dekkes gjennom tilleggsfinansiering, men Finansdepartementet var tydelig på at Forsvarets bidrag burde la seg finansiere innenfor forsvarsbudsjettets egne rammer. For Forsvaret ville en slik ekstrakostnad medføre store konsekvenser for de områdene dette måtte hentes fra, samtidig som det ville skape en uønsket uforutsigbarhet i forsvarsbudsjettet (Forsvarsdepartementet, 2003g).

Et rimeligere alternativ ville derfor være å bidra med etterspurte spesialkapabiliteter, eller såkalte nisjekapabiliteter. På dette området har Norge tradisjonelt vært gode til å stille relevante bidrag innenfor en rekke fagkategorier (Heløe, 2019). Allikevel kunne det å bidra med tradisjonelle og mindre bidrag gi signaler på at Norge kun hadde en begrenset ambisjon om å vise politisk støtte, og dermed oppnå liten operasjonell og politisk effekt (Håvoll, 2011, s. 46). På en annen siden var det ofte underskudd på bidrag som innehadde kapabiliteter med primæroppgave å ivareta det defensive og stabiliserende i stabiliseringsoperasjoner (ibid.). Dette ville eksempelvis være kapabiliteter som ingeniører og eksperter på eksplosiver og eksplosivrydding. Etter en sammenligning av behovene koalisjonsstyrken hadde og hva Norge hadde å tilby av styrker, var det behovet for maskin- og konstruksjonsressurser og pansrede ingeniørstyrker som utpekte seg som et aktuelt bidrag (Forsvarets overkommando, 2003; Forsvarets Innsatsstyrke Hær, 2003b). Etter koordinerings- og styrkegenereringsmøtene i april og mai, ble det fra norsk side tilbudt et utvidet norsk ingeniørkompani for å møte behovene i den britiskledede sektoren, og de politiske føringene om et humanitært bidrag (Forsvarets overkommando, 2003). Valget falt på det det pansrede ingeniørkompaniet

(Pingkp) i Telemark bataljon, som bestod av godt trente vervede soldater. Ingeniørkompaniet var innrettet for å kunne løse de fleste ingeniøroppdrag. Til tross for at ingeniørkompaniet primært var en kampavdeling, ble det ansett at styrken var meget godt egnet til operasjoner av humanitær karakter og gjenoppbygging. Eller som Torger Gillebo (2019) uttalte: «som ingeniører kunne det argumenteres for at vi ikke var kampavdelinger, men gjorde en del andre ting».

Ingeniørene ville såldes imøtekomme både de alliertes etterspørsel og regjeringens intensjon om å knytte bidraget til humanitært arbeid, samtidig som det ville bli ansett som bærekraftig overfor opinionen (Forsvarsdepartementet, 2003b). Det pansrede ingeniørkompaniet var oppsatt med minerydder-, brolegnings-, gjennombrytnings- og CBRN⁸ kapasitet. I tillegg var det et maskin- og konstruksjonskompani som hadde tradisjonelle anleggsmaskiner, kompetanse og ressurser for etablering for norske styrker i utlandsoperasjoner, i tillegg til generelle anleggsingeniørarbeider i felt (Five, 2002). Ved at ingeniørstyrken også var en del av Telemark bataljon og Hærens hurtige reaksjonsstyrke var det i tillegg mulig å deployere styrken på kort varsel, gitt at man ikke valgte å endre på den eksisterende strukturen.

Ifølge Gillebo (2019) ble det besluttet ganske tidlig at det totale styrkebidrag skulle ha en øvre ramme på 150 personer. Dette var vel og merke før man kjente til hvilke oppgaver styrken skulle løse, og hva man ville trenge av ressurser for å løse disse. I tillegg, basert på at styrkebidraget hadde en budsjettamme på 65 millioner kroner over en periode på 6 måneder, ble det komponert ut ifra modellen «design to cost». Basert på dette ble det også rekruttert enkeltpersoner fra beredskapslistene med etterspurt fagkompetanse for å kunne møte de britiske behovene og de politiske føringene om et humanitært bidrag (Fellesoperativt hovedkvarter, 2003a). Bidraget bestod av en stormingeniørtropp, en spesialingeniørtropp og en konstruksjonstropp. Den var også understøttet av en logistikkropp bestående av verksteds- og sanitetspersonell. Videre bestod den av lagsenheter med nisjekapasiteter som ingeniørreknosering, personell som var trent og utstyrt for eksplosivrydding (EOD⁹) og søkslag for å påvise kjemiske, biologiske, radioaktive og kjernefysiske stoffer (CBRN). Fra Fellesoperativt hovedkvarter (FOHK) (Ibid.) ble det poengtert at bidraget hadde vært gjenstand for en meget nøktern vurdering av det operative behovet, og at det ikke kunne

⁸ CBRN – Det internasjonale samlebegrepet for kjemisk, biologisk, radioaktivt og kjernefysiske stoffer og ladninger

⁹ EOD – Explosive Ordnance Disposal

gjøres noen ytterligere kutt i styrkens størrelse uten at det ville ha vesentlige konsekvenser for avdelingens evne til å løse de oppdrag britene hadde forventninger til at de løste. For å spare penger ble det blant annet besluttet at ingeniørstyrkens permisjonsreiser til Norge underveis i oppdraget skulle reduseres til én hjemreise, dette på tross av at de administrative bestemmelsene til særavtalen for internasjonale fredsoperasjoner beskrev at det skulle gjennomføres til sammen to-tre permisjonsreiser pr seks måneder (Befalets Fellesorganisasjon, 2003).

Det at de finansielle rammene for bidraget ble styrende for innrettingen underbygges spesielt tydelig da landkommandøren ved FOHK så sent som i juni ble pålagt å revurdere kostnadene. Bidraget hadde da fått en estimert kostnad på 75 millioner, som skulle reduseres til en ramme på 65 millioner. Denne summen tilsvarte budsjettammen gitt gjennom utenriksdepartementets bistandsmidler. Det ble gitt føring til FOHK om at ingeniørkompaniet ikke skulle reduseres. Da den største utgiftsposten omhandlet lønn, skal det visstnok ha foreligget et ønske om å fjerne stillingen som nasjonal kontingentsjef (NCC), og overføre denne stillings rolle og myndighet over på sjefen for ingeniørkompaniet. Basert på Fellesoperativt hovedkvarter (2003a) vurdering ville dette innebære at sjefen for ingeniørkompaniet, som var underlagt en britisk regimentsjef, også måtte ha fokus bakover til Norge på nasjonal kommandolinje, samtidig som han skulle løse taktiske oppgaver på bakken. Ifølge FOHK (Ibid.) innebar dette blant annet «[...] avklaring av ROE¹⁰ i en misjon som ikke opererer i en NATO-ramme, juridiske forhold, operativ oppdatering, alle logistikk- og personellbehov [...]». Dette ville i betydelig grad ta bort den taktiske sjefens fokus på rollen hans som avdelingssjef og taktisk sjef. Forsvarsledelsen vilje til faktisk gjøre slike reduksjoner av styrkebidrag på oppdrag som er myntet på bidragsstrategi omtaler Palle Ydstebø (2012, s. 471) slik: «Det militære bidragets omfang og volum vil som oftest være underordnet rollen styrkene har i å realisere nasjonenes egne nasjonale målsettinger og ambisjoner». Det ble fra Forsvarets Fellesoperativt Hovedkvarter (2003a) videre påpekt at Forsvarets strategiske og øverste militære ledelse:

[...]jikke lenger [ville] ha en dedikert person til å fremskaffe informasjon [...] eller til å varsle i forkant dersom forhold av politisk eller militær sensitiv karakter oppstår. Erfaring tilsier at det oppstår et betydelig press fra den politiske/militære ledelse og

¹⁰*Rules of engagement (RoE)* på norsk *engasjementsregler*. ROE er «direktiver som gis av en kompetent myndighet for å regulere når militær makt kan anvendes, og hvilken type og grad av makt som kan anvendes i den aktuelle situasjonen. Engasjementsreglene sier også noe om hvilket nivå i den militære kommandokjeden som har tillatelse til å autorisere maktbruken» (Larsen & Cooper, 2020).

media hver gang hendelser inntreffer. Dette presset vil treffe avdelingssjefen direkte på et tidspunkt da han har desidert størst behov for å fokusere på egen avdeling.

Dette vil kunne føre til at styrken på bakken blir satt i en posisjon hvor strategiske utfordringer raskt trekkes ned på det taktiske nivået, noe som kan oppleves som utfordrende for en taktisk sjef å håndtere (Ydstebø, 2012, s. 469). For å imøtekomme de politiske føringene om å gjennomføre denne endringen anså Landkommandøren vel og merke at endringen var akseptabel, sett i lys av at ingeniørstyrken ikke skulle bli direkte berørt av disse kuttene. Dette på tross av at det ble identifisert en rekke negative faktorer i tillegg til en potensielle militær og politisk risiko (Fellesoperativt hovedkvarter, 2003a). Det kan allikevel virke som om konsekvensene som ble belyst ved å fjerne det viktigste nasjonale bindeleddet mellom strategisk nivå hjemme i Norge og den taktiske styrken på bakken i Irak, hadde for stor potensiell risiko for forsvarsledelsen, for det ble til slutt besluttet å opprettholde NCC som egen funksjon. For den norske styrken innebar dette blant annet at sjefen for ingeniørstyrken kunne distansere seg fra alle henvendelser fra media, som til tider opplevdes som meget pågående (Gillebo, 2019), og i stedet fokusere på primæroppgavene han var sendt ut for å løse.

Til tross for at den norske ingeniørstyrken var skånet for nedskjæringer hadde den allikevel operasjonelle begrensninger. Styrken var ikke robust nok for den sikkerhetssituasjonen de etter hvert ble stilt overfor, og den var ikke dimensjonert for å gjennomføre lengre oppdrag borte fra egen leir. Dette skyldes først og fremst at styrken ikke var tilført egne vakt og sikringsstyrker, så styrken måtte selv ivareta dette, som igjen gikk på bekostning av deres primærfunksjoner som ingeniører (Fellesoperativt hovedkvarter, 2003b). Begge styrkesjefene trekker frem at de hadde med seg soldater med en relativt høy gjennomsnittsalder og at dette var en suksessfaktor i den situasjonen de var i. Flere av soldatene hadde vært deployert i internasjonale operasjoner flere ganger tidligere, som igjen ga bidraget en allsidighet som muliggjorde at de var i stand til å gjøre mye med få ressurser (Gillebo, 2019; Pedersen, 2019).

Bidragets sammensetting

Hvorvidt Norge skal benytte seg av materielltung eller lette strukturelementer i internasjonale operasjoner må vurderes ut fra både strategiske og taktiske hensyn (Høiback & Olsen, 2009, s. 73). Fra britisk side skal det visstnok ha blitt fremmet et ønske om at styrkebidragene måtte inneha fleksibilitet. Britene ønsket å ha handlefrihet til å kunne gjøre

organisatoriske endringer underveis i operasjonen, ut ifra hvordan situasjonen utviklet seg og basert på endringer i behov (Forsvarets overkommando, 2003). Det pansrede ingeniørkompaniet som deployerte sommeren 2003, var satt opp på tyngre pansret personell- og maskinmaterieell, lik deres struktur hjemme i Norge.

Med utgangspunkt i et relativt begrenset personellantall, som rammen på 150 personer var, kunne det være formålstjenlig å basere bidraget på en materielltung styrke. Gjennom dette vil man allikevel kunne levere relativt mye kampkraft og oppfattes massiv (Høiback & Olsen, 2009, s. 73; Johansen et al., 2007, ss. 46-47). Det kan derfor oppfattes som om Norge hadde en klar tanke om å kompensere det lave personellantallet ved å innrette bidraget materielltungt, og gjennom materiellet oppnå en styrkemultiplikator. På en annen side fremstår det som om dette valget var tuftet mer på stridstekniske hensyn fremfor strategiske ambisjoner. Utgangspunktet var som følger:

Vi fikk opp en skjelettstruktur ganske fort med det vi skulle ha, vi tok utgangspunkt i grunnstrukturen til det pansrede ingeniørkompaniet i TMBN, en spesialpansertropp, stormingeniørtropp, rekognoseringsgruppe, CBRN og stabstropp, som utgangspunkt [...] Oppdraget kom rett etter påske [...] og så skulle vi ha med en maskintropp [...] så den organisasjonen ble satt ganske tidlig (Gillebo, 2019).

Styrkebidraget skal selv ha gjort vurderinger om nødvendigheten av det pansrede materiellet, gitt et tidspunktet hvor det ikke var noe ved sikkerhetssituasjonen som tilsa at dette var nødvendig for personellets sikkerhet, tvert imot. Under møtet 30. april ble det fra britisk side presisert at det ikke var behov for tunge styrker, da det ikke lenger eksisterte noe trussel som tilsa dette (Forsvarets overkommando, 2003). Visstnok var det faktoren tid styrken hadde til disposisjon for klargjøring til oppdraget som ble en avgjørende faktor for den valgte innretting:

[...] Trenger vi å dra med all dette panseret? [...] det var nå den strukturen vi hadde, så i stedet for å begynne å omskolere personellet på andre ting, så gjorde vi et valg om å dra med den strukturen vi hadde [...] jeg tror ikke vi hadde hatt tid til å omskolere folk til annet materieell, og så tenkte vi at pansring aldri er feil, og det fikk vi jo rett i etterhvert (Gillebo, 2019).

I tillegg til fravær av tid til omskolering var det heller ikke tydelig hvilke oppgaver bidraget ville få tildelt av det britiske regimentet. Så i mangel på operative føringer til den norske ingeniørstyrken forelå det heller ikke noe grunnlag for å endre den eksisterende strukturen på styrken. Derimot ville grunnstrukturen til det pansrede ingeniørkompaniet gi styrken fleksibilitet, gjennom å være konfigurert for å løse et bredt spekter av oppgaver. Og

gjennom dette ville man også kunne imøtekomme intensjonen til britene om handlefrihet til å imøtekomme fremtidige behov og endringer i situasjonen på en best mulig måte.

Det å velge en materiell tung innretning på bidraget er ikke utelukkende bare en fordel, da dette medfører at den taktiske styrken vil kunne få en lengere reaksjonstid enn om det skulle vært oppsatt med en lettere konfigurasjon, som for eksempel upansrede eller lett pansrede hjulkjøretøy (Høiback & Olsen, 2009, s. 73). En tyngre innretning vil også sette begrensninger på hvor langt utenfor basen man kan gjennomføre operasjoner, da det vil ta lengere tid å forflytte seg, samt at deler av materiellet vil være avhengig av å forflytning på tungtransportkjøretøy, noe styrken ikke var tilstrekkelig utstyrt med selv.

Da regjeringen besluttet å videreføre bidraget utover 2003, et tema som vil bli behandlet i kapittel 4.3, valgte Norge å erstatte det tungt pansrede materiellet med lettere og hjulgående materiell. Det er heller ikke her noe som tilsier at dette var direkte myntet på vurderinger av taktiske eller operasjonelle hensyn for oppdragsløsningen i Irak. Til tross for at hverken oppdraget eller underlegghetsforhold var endret, og at bidraget fortsatt skulle baseres på et ingeniørkompani med en humanitær innretning, valgte man å trekke hjem de tyngre pansrede elementene av ingeniørkompaniet etter 6 måneder og erstatte det med et lettere og mer rendyrket maskinkompani.

I motsetning til forgjengeren var ikke 2. kontingent hentet ut av styrkestrukturen hjemme i Norge, noe som ifølge den påtroppende taktiske styrkesjefen, John Otto Pedersen (2019), også kan ha sine fordeler:

Når du da ikke har flere organiske organisasjoner igjen, når du har brukt opp de du har, og i Norge har vi ikke mange strukturelementer som kan løftes ut og brukes [...] da kan JAR-modellen¹¹ ha sin funksjon, fordi du kan designe avdelingen til den situasjon den skal være i. Og det kan gi ganske betydelig økt effekt, og i denne situasjon gjorde det det, fordi man gikk fra beltegående tungt materiell til hjulgående materiell, med mye større taktisk operasjonell mobilitet. [...] Vi kjørte over store områder, så det å belte hadde vært helt utelukket og det å drive å bruke tungtransport ville vært tungvint, så det at vi var hjulgående ga oss en kjempfordel.

På dette tidspunktet kjente man mer til hvilke oppgaver man skulle løse, og hvilke ressurser som var nødvendig. Det kan eksempelvis fremstå som om man innledningsvis ikke helt hadde sett for seg det store behovet for maskinressurser da styrken først deployerte. Maskinførerne

¹¹ JAR-modellen (Jegerkorpset Akershus Regiment (JAR)), betegnelsen på rekrutterings og utdanningsmodellen Forsvaret brukte frem til og med nittitallet. Da Forsvaret ikke hadde stående avdelinger til å benytte i internasjonale operasjoner, foregikk rekruttering til disse basert på direkte rekruttering av tidligere tjenestegjørende personell. Ofte kjennetegnet ved ad-hoc løsninger, kort tid til opptrening og at erfaringsoverføring foregikk på det personlige plan.

som var en del av Theatre Enabling Force (TEF), den delen av bidraget som hadde til oppdrag å sette opp leire for norske styrkebidrag i utlandet, hadde kun kontrakter med varighet inntil 3 måneder. Noe som er forklarlig da disse ikke skal utgjøre en sentral komponent når hovedstyrken er operativ. Men basert på at det ble identifisert et utvidet behov for akkurat disse ressursene ble kontraktene utvidet til 6 måneder (Hæren, 2003). Dette skapte også en økt fleksibilitet hos de norske styrkene, og det skulle vise seg at det norske bidraget ble en viktig ressurs for britene. Som Gillebo (2019) formulerte det: «Men så hadde vi et par kapasiteter som britene ikke hadde, men som de ønsket». Eller som Hærens delegasjon refererte i sin rapport til Generalinspektøren i Hæren (GIH) etter et møte med en britisk underoffiser: «*The Norwegians have all the kit known to man*» (Hæren, 2003). Hvorpå den kanskje viktigste kapasiteten som ble trukket frem av begge de norske styrkesjefene var den medbrakte mobilkrana, «[...] krana ble definert som *Center of Gravity* i divisjonen» (Gillebo, 2019). Dette understøttes av Pedersen (2019):

Den store mobilkrana vår var så etterspurt. Alt i et moderne operasjonsområde er tungt. Om det er *T-walls* eller metallinstallasjoner som skal flyttes, flytepongtonger, beskyttelselementer [...] Det var ingen andre som hadde lignende, alt annet måtte leies sivilt, så da måtte man ut på det lokale markedet for å leie.

Da det ikke fantes en tilsvarende kapasitet i den britiske divisjonen førte dette til at den norske mobilkrana ble en divisjonsressurs. Den skulle også vise seg å bli viktig for lokalbefolkningen så vel som for de militære styrkene. Et gjennomgående bruksområde for krana ble å sette opp master til strømmettet, etterhvert som om lokalbefolkningen rev de ned for å tilrøve seg kobber, noe som var et utbredt problem (Gillebo, 2019).

Når det gjaldt pansring som en beskyttelsesfaktor skal det nevnes at Gillebo fikk rett i sin betraktning, for allerede på sensommeren skjedde det en drastisk vedvarende negativ utvikling i sikkerhetssituasjonen i Irak.

Deloppsummering

Forsvaret anså innledningsvis Telemark bataljon som det best egnede styrkebidraget til Irak av flere årsaker. På bakgrunn av kostnadene dette ville medføre og at Hæren ikke hadde tilgjengelige oppfølgingsstyrker til en eventuell videreføring av bidraget, ble imidlertid bidragsforslaget forkastet ganske raskt. På dette tidspunktet var det altså ikke det humanitære som sto som prioritet, men viktigheten av å bidra. For å øke den humanitære profilen falt valget etterhvert på å tilby ingeniørstyrker, da dette ville være både mer politisk bærekraftig, samtidig som det imøtekom behov i Irak. Allikevel fremkommer det tydelig at økonomi ble

den viktigste og avgjørende faktoren i valg og utforming av styrkebidraget, og ikke at bidraget skulle utrette noen konkrete mål eller oppgaver. Den økonomiske rammen, inkludert antall personell, ble satt før det var klargjort hva bidraget skulle bestå av og utføre av oppdrag. En slik tilnærming underbygger at dette var myntet på bidragsstrategi, hvor det er styrkens fysiske tilstedeværelse som anses som viktig, ikke nødvendigvis hva den utretter. Det at Forsvarets ledelse var villig til å redusere bidraget, også viktige funksjoner som hadde til hensikt å ivareta det strategiske nivåets evne til å drive kontroll over eget bidrag, gjennom for eksempel å kutte stillingen som kontingentsjef, underbygger dette ytterligere.

Påstanden om at den fremste målsetting var fysisk tilstedeværelse kan også begrunnes gjennom valgt sammensetning. Da styrken ble planlagt var det ingenting som tilsa at det var behov for pansrede styrker, tvert imot. Sikkerhetssituasjonen utviklet seg negativt, men allikevel valgte Norge å sende en relativt dårlig pansret ingeniørstyrke når bidraget skulle forlenges, da dette var det eneste som var tilgjengelig. Det at myndighetene prioriterte tilstedeværelse, fremfor å ha «riktig» tilstedeværelse, er nok et tegn på at bidraget var myntet på bidragsstrategi.

4.2 Bidragets risikovillighet

Militære operasjoner vil alltid medføre en grad av risiko. Risiko kan utarte seg forskjellig på ulike nivå. På taktisk nivå forbindes risiko primært med fysiske forhold og konsekvenser, mens på strategisk nivå vil dette i større grad omhandle politiske og psykologiske faktorer, hvor trusselen kanskje i større grad omhandler å ikke oppnå de politiske målsettingene (Metz, 1991, s. 78). Basert på det overnevnte er *risikovilje* i en operasjon den mest sensitive faktoren en regjering må forholde seg til i forbindelse med deltakelse i internasjonale operasjoner (Høiback & Olsen, 2009, s. 73). Er regjeringen villig til å delta i operasjoner som innehar en høy risiko? Høy grad av politisk risikovilje vil gi signaler overfor sine allierte at man er villig til å ta en del av byrden som slike militære operasjoner fører med seg, hvorpå effekten vil være at man blir oppfattet som solidarisk overfor koalisjonspartene (Høiback & Olsen, 2009, s. 73). På en annen side så vil det fra politisk side anses som «mest legitimt å risikere norske liv for en sak som er viktigere enn det å være rent humanitær, det vil si en sak som kan sies å gjelde nasjonale interesser» (Matlary, 2009, s. 113). Regjeringens risikovillighet vil derfor gjenspeile dens ambisjonen, og dens ønske om å vise solidaritet, hvor langt den er villig til å strekke seg for å ta en del av byrden og belastningen i alliansen. Hvis dette bidraget var

myntet på bidragsstrategi, og en lav ambisjon, kan dette gjenspeile seg i liten vilje til å ta risiko, både politisk og taktisk.

Rett etter okkupasjonen tilsa ikke sikkerhetssituasjonen noen stor risiko for styrkene på bakken. Tvert imot oppfattet Forsvaret at man ikke skulle møte de utfordringene man opplevde i Afghanistan (Forsvarets overkommando, 2003). Derfor fremstod det i tidsrommet regjeringen vurderte det norske bidraget ikke som at det var en stor sikkerhetsrisiko for styrkene. Av den grunn var heller ikke dette en faktor regjeringen i noe særlig grad trengte å debattere overfor Stortinget eller opinionen på dette tidspunktet. Den største risikofaktoren sett fra regjeringens side omhandlet antakelig derfor i større grad om et norsk militærbidrag, som fra flere kunne oppfattes til støtte for USAs krigføring, ville være politisk spiselig. Da myndighetene i liten grad vil være i stand til å manipulere eller kontrollere opinionens meninger og standpunkt, samt at de politiske prosessene i Norge er relativt åpne for befolkningen å få innblikk i, vil opinionens grad av støtte til operasjonen være avgjørende for regjeringens risikovilje (Metz, 1991, ss. 78-80). «Det vil alltid være en avveining mellom hva som er påkrevd for å løse oppdrag, og hva som er akseptabelt for den norske opinionen og for dem som settes til å løse oppdraget» (Høiback & Olsen, 2009, s. 73). Disse påstandene underbygges i stor grad av den nasjonale styrkesjefen i Irak, som i sin erfaringsrapport (Østreng, 2020) konkluderte følgende:

Med det mandatet vi hadde og så kontroversiell som deltakelsen var, vurderte vi at det var riktig med liten risikovilje. Tap eller alvorlige skader ville antagelig skape så mye støy og negativ fokus at det ville sette hele oppdragsløsningen i fare. Styrkebeskyttelse ble derfor høyt prioritert.

Det var ikke noe i mandatet som begrenset de norske styrkene til å ta risiko, mandatet var likt for alle partene av stabiliseringsstyrken. Derimot hadde Norge tillagt sitt eget styrkebidrag begrensninger til de britiske engasjementsreglene. Begrensninger som i denne sammenheng kan forstås som kontrolltiltak for å redusere risikoen for at bidraget skulle sette det humanitære innretningen i fare. Om bidraget gjorde det, vil det også sette regjeringens målsetting i fare (Tanner, 1998). Begrensningene hadde derfor ikke til hensikt å redusere risikoen for soldatene, selv om det indirekte er det som skjer i denne operasjonen, basert på skildringen til den norske kontingentsjefen om at styrken valgte å bruke mye tid på styrkebeskyttelse.

Til tross for at norske myndigheter innledningsvis ikke anså dette oppdraget som spesielt risikabelt, tydet den markante opptrappingen av voldelige anslag mot koalisjonsstyrkene og andre internasjonale organisasjoner i Irak på en utvikling i negativ

retning (Hæren, 2003). Den negative utviklingen ble også fanget opp blant de folkevalgte, hvorpå Statsminister Bondevik ble utfordret i Stortinget på hva regjeringen gjorde av tiltak for å ivareta sikkerheten til de norske soldatene på kort og lengre sikt. Bondevik erkjente at de norske styrkene sto overfor en sikkerhetssituasjon som innebar en høyere trussel enn først antatt. Han forsikret at det ble gjort «en kontinuerlig vurdering av sikkerhetssituasjonen, og opplegget rundt styrkebeskyttelsen har fortløpende vært vurdert», og på bakgrunn av dette fikk ingeniørstyrken tilført pansrede ambulanser (Bondevik, 2003b). Deretter presiserer Bondevik at:

[...] De norske styrkene følger allerede strenge regler og har gode rutiner for å ivareta sikkerheten, samtidig som oppdraget skal løses. Vi mener ved dette å redusere sannsynligheten for at noe vil skje, uten at vi har garanti for det. Vi stiller selvsagt krav overfor koalisjonsstyrkene om at de skal medvirke til høyest mulig sikkerhet, også for de norske stabiliseringsstyrkene, som stort sett har humanitære oppdrag.

Kun et par måneder etter at statsministeren sto på talerstolen og fortalt Stortinget om hvordan de fortløpende vurderte sikkerhetssituasjonen og styrkebeskyttelsen til soldatene, valgte Norge å trekke hjem det pansrede ingeniørkompaniet. Til tross for den stadig negative utviklingen i operasjonsområdet, ble dette som tidligere beskrevet erstattet med et mer tradisjonelt maskinkompani med mindre egenbeskyttelse. Vel og merke skulle det nye kompaniet få tilført lettpansrede personellkjøretøy, såkalt Sisu, men disse ankom ikke operasjonsområdet før etter en god stund etter at styrken hadde ankommet Irak. Påtroppende kompanisjef, John Otto Pedersen (2019), beskriver følelsen han satt igjen med da han innså at de ikke ville få disse pansrede kjøretøyene på en god stund slik: «Jeg følte nok det som et lite svik [...], den [økonomiske] kostnaden er liten i det store bildet, så det syntes jeg de kunne ha gjort, men det gjorde de ikke». Han hadde erkjent at sikkerhetssituasjonen de befant seg i kunne medføre at styrken ville ta tap, og var mentalt forberedt på dette. At disse forsinkelsene etter det Pedersen (2019) forstod var basert på økonomiske grunner, gjorde det ikke noe lettere å akseptere:

[Sisuene] ble hentet rett ut fra Kosovo, ferges ned, de kom en måneds tid etter at vi reiste ut, så første perioden var vi uten Sisuene [...] Jeg ville jo ha de Sisuene med en gang [...] De fløy jo en del utstyr ned med Antonov¹², det er jo ikke gratis. Jeg ønsket gjerne at de skulle flys ned til meg med en gang, i den hensikt å ha egen styrkebeskyttelse, og så fikk jeg da en forståelse av at det kostet noen hundre tusen mer.. Så da skrev jeg en mail til logistikk-folket at jeg ser dere selger ut sikkerheten til mine soldater for to hundre tusen.

¹² Verdens største serieprodusert transportfly

Igjen fremstår det som at økonomi blir en avgjørende faktor for det norske styrkebidraget. Og selv om man i ettertid har erfart at ingen i de norske ingeniørsoldatene mistet livet, ei eller alvorlig skadet, kan man anta at dette ikke var takket være den humanitære innrettingen styrken hadde. Kort tid etter at den norske styrken ankom Irak ble FNs hovedkvarter i Baghdad sprengt til ruiner, og 22 personer mistet livet (United Nations, 2019). Om Bondevik virkelig trodde at den humanitære innrettingen styrken hadde faktisk ville redusere risikoen til de norske soldatene er usikkert, men det er oppsiktsvekkende hvordan den humanitære merkelappen til enhver tid trekkes frem, også da det var snakk om soldatenes sikkerhet. Og igjen stilte opposisjonen seg kritisk til den tilsynelatende naive fremstillingen statsministeren hadde om sikkerhetssituasjonen soldatene sto overfor, og i lys av styrkens karakter:

[...] det sies at den først og fremst skal gjøre humanitært arbeid, ikke delta i skarpe situasjoner, ja, det sies endog at den skal «sitte i leiren» hvis det oppstår en sikkerhetssituasjon som er slik at deres sikkerhet er i fare. Befalets Fellesorganisasjon sier at de er i en krigslignende situasjon. Er statsministeren enig i det? (Halvorsen, 2003).

Det ble et spørsmål statsministeren valgte å ikke svare på, hvorpå han i stedet valgte å poengtere overfor Stortinget grunnen til hvorfor Norge hadde sendt styrker, og hvilke oppgaver styrken har. Det forsterker igjen forståelsen om at den største risikoen den norske regjeringen hadde, var risikoen for å miste politisk legitimitet i opinionen. Tross for at Bondevik innså at de norske soldatene befant seg i en alvorlig situasjon, anså han det ikke som et alternativ å trekke hjem bidraget basert på dette, heller tvert imot: «Men hvis svaret blir at nå trekker alle seg ut, er jeg redd for at situasjonen i Irak blir enda verre for det irakiske folk» (Bondevik, 2003b). Basert på denne uttalelsen kunne det forventes at regjeringen hadde som ambisjon om å bli stående med styrkebidraget i Irak

Deloppsummering

Som påpekt i oppgavens kapittel 3, fremstod det som om regjeringens motiver for deltakelsen i stabiliseringsstyrken baserte seg på ønsket om å vise solidaritet, men at styrkens innretting var påvirket av de innenrikspolitiske forholdene. Dette gjenspeilet seg også i regjeringens risikovilje, gjennom behovet for å begrense styrkebidragets handlingsrom, gjennom et sett med begrensninger. Ved å legge slike begrensninger på styrkebidraget, fratok regjeringen også den britiske styrken handlefrihet til å benytte det norske bidraget de hadde fått avgitt til det de mente var mest formålstjenlig for å oppnå operasjonens målsettinger. Slik sett underbygger ikke dette bare hvor sentralt de innenrikspolitiske avveiningene var, men også at

regjeringen hadde lave ambisjoner da det kom til å vise vilje til å ta sin del av den politiske byrden det ville være å risikere egne soldaters liv. Disse lave ambisjonene underbygger igjen at deltakelsen var myntet på bidragsstrategi. Det var også tydelig at regjeringens risikoaversjon smittet over på styrkebidraget, som anvendte betydelig med tid og ressurser på egne styrkebeskyttelsestiltak, fremfor å løse andre oppdrag av «humanitær karakter». På tross av regjeringens uttalte fokus på styrkens sikkerhet, i lys av en forverret sikkerhetssituasjon, gjenspeilte ikke dette beslutningen om å sende hjem det pansrede materiellet og erstatte det med upansret og noe lett pansret materiell. Som omtalt under styrkens sammensetning, var personellet som overtok ikke en samtrent avdeling, og derfor ikke like forberedt på å håndtere krigslignende situasjoner, til tross for den enkeltes erfaring. Dette kan selvfølgelig bety at regjeringen ønsket å øke den humanitære profilen, men på en annen side kan det også være et tegn på at dette var den eneste gripbare styrken, og at den var tilstrekkelig for å ivareta målsettingen om å vise solidaritet, gjennom bidragsstrategi.

4.3 Oppdragets varighet

Bondevik var tydelig på viktigheten av å opprettholde stabiliseringsstyrken i Irak, især for det irakiske folk. Han anså det derfor som fatalt hvis koalisjonslandene skulle velge å trekke seg ut, som en konsekvens av eksempelvis sikkerhetssituasjonen. Basert på dette kunne man få inntrykk av at Norge hadde en ambisjon om å bli værende i Irak til oppdraget var løst. Ifølge Høiback og Olsen (2009) bør koalisjonspartene være villige til å forplikte seg for hele operasjonens varighet for å kunne oppnå en betydelig synlighet. Som igjen vil vise en politisk vilje til å vise solidaritet overfor koalisjonspartene. Så hvis Norge ønsket å sikre seg tilstrekkelig anerkjennelse gjennom Irakbidraget og fremstå som en alliert som ønsket å oppnå resultater, ville dette ha fordret at Norge var blant de landene som ble stående lenge i operasjonen.

Den britiske og amerikanske målsettingen i Irak var å etablere en enhetlig og stabil stat som respekterte internasjonal lov og rett. Dette måtte baseres på at irakerne selv overtok funksjoner og ansvar i samfunnet, og gjennom dette fikk reetablert en normaltilstand i Irak (Forsvarsdepartementet, 2003d). Fra okkupasjonsmaktens side ble det anslått at selve stabiliseringsoperasjonen ville ha en varighet på 12-18 måneder. Det var derfor poengtert at styrkebidrag burde ha en varighet på minimum 6 måneder, men helst et år (Ibid.). For Norges del var man innledningsvis innstilt på en varighet på 3 måneder (Forsvarets overkommando, 2003), og i koordineringsmøtet mellom okkupasjonsmaktene og potensielle bidragsnasjoner

til stabiliseringsstyrken den 30. april var Norge den eneste av de 15 fremmøtte deltakernasjonene som ikke hadde en avklart intensjon om å ha et styrkebidrag stående i Irak i minimum 6 måneder (Forsvarsdepartementet, 2003d). I plangrunnlaget for Hæren ble dette etterhvert endret til 6 måneder, men det var ingen signaler på at det skulle planlegges med en oppfølgingsstyrke.

Et alternativ til å basere seg på en definert tidshorison, angitt i måneder, ville vært at Norge definerte en gitt slutttilstand eller definerte mål som skulle oppfylles før bidraget skulle trekkes hjem. Ifølge daværende statssekretær i Forsvarsdepartementet, Gunnar Heløe (2019), ble det ikke definert noe slutttilstand: «*Jeg kan ikke huske at vi hadde noe konkluderende diskusjon på dette med målsettinger*». Heløe (2019) uttalte videre at «til tross for at det i militære operasjoner er sterkt ønskelig å beskrive en slutttilstand eller "end state", og en exit-strategi, har vi i Norge generelt vært lite flinke til å definere målsettinger for militære operasjoner. Irak var intet unntak».

I Norge er deltakelse i internasjonale operasjoner i stedet basert på halvårlig planlegging i regjeringen noe som gir regjeringen handlefrihet til å omdisponere styrkene sine mellom forskjellige operasjoner på relativt kort tid (Krohn Devold, 2003b). På en annen side medfører dette en begrenset forutsigbarhet overfor de øvrige i koalisjonen og internt i Forsvaret, som i praksis oftest resulterer i at de største bidragene gjerne blir satt inn i operasjoner som har en lengere tidshorison, mens nisjekapasiteter eller avdelinger som spesialstyrkene, som gjerne har kortere reaksjonstid, blir satt inn for kortere periode (Høiback & Olsen, 2009, s. 72).

Offisielt ble det ikke uttalt noen norsk intensjon om en oppfølgingsstyrke i Irak utover 2003 før utenriksministeren og forsvarsministeren medio desember gjennomførte sin halvårlige redegjørelse om Norges planlagte bidrag til operasjoner utenlands i 2004. Dette omfattet innsatsen i Afghanistan og Irak:

Det er viktig at vi fra norsk side slutter opp om FN's oppfordring, og fortsetter å støtte opp under denne innsatsen i 2004. Regjeringen tar sikte på å videreføre deler av maskin og konstruksjonskapasitetene fra Telemark ingeniørkompani i den britiske sektoren i Irak. Varigheten for bidraget er seks måneder (Krohn Devold, 2003a).

I Forsvaret hadde planleggingen av dette bidraget visstnok foregått siden september (Pedersen, 2019).

Basert på statsministerens (2003b) uttalte bekymring for situasjonen i Irak, «[...] en skal tenke seg nøye om før en begynner å trekke seg ut, for da kan en vanskelig situasjon bli

enda verre», ble regjeringen utfordret av opposisjonen på hvorfor regjeringen ikke hadde noe lengere ambisjon enn 6 måneder:

Tror en at det ikke vil være behov for å ha styrker i Irak etter første halvår, at situasjonen er endret? Eller er det slik at NATOs nye utrykningsstyrke vil beslaglegge så mye ressurser at det ikke er mulig å opprettholde engasjementet? Eller begynner regjeringa å innse at det kanskje ikke var så politisk klokt å ha soldater der? (Haga, 2003).

På dette hadde utenriksministeren (2003) en pragmatisk tilnærming til opposisjonens kritiske spørsmål, men han ga også uttrykk for at den norske ambisjonen i Irak kunne bli kortvarig om ikke Norge var villig til å forplikte seg ytterligere:

Det betyr at hvis det ikke fattes et nytt vedtak etter første halvår, er vi jo ikke der i annet halvår. Men såpass mye er uklart i Irak at jeg tror at vi kanskje burde ta én ting av gangen. Jeg vil minne om at skal vi gå inn i annet halvår, må vi inn med tilleggsressurser og slikt, og vi vil ikke love at det er mulig å finne.

Derimot var signalene så langt det motsatte. Den norske oppfølgingsstyrken som tok over i Irak i januar kunne gi uttrykk for at den norske ambisjonen var noe redusert, ved å gå fra en enhet som var hentet ut av den skarpeste konvensjonelle militæravdelingen Norge hadde, til å gå tilbake til en bemanning som i stor grad var myntet på et konsept som den norske Hæren var i ferd med å avvikle, den tidligere nevnte JAR-modellen.

I Ingeniørvåpenet hadde vi vårt interne uoffisielle nettverk over folk som hadde vært ute ganske mye de siste ti årene, for vi [Ingeniørvåpenet] hadde erfaring fra både Balkan og Libanon, og det var der vi plukket folket fra. Så og si alle fra mitt kompani hadde INTOPS-erfaring fra før [...] (Pedersen, 2019).

Dette må da sees i lys av at sikkerhetssituasjonen hadde en gjennomgående negativ utvikling. Men det at den norske styrken endret noe innretting, innenfor rammen av et ingeniørkompani, kan ifølge Pedersen (2019) ha vært myntet på tilfeldigheter og prioriteringer:

[...] vi hadde [kun] ett pansret ingeniørkompani på det tidspunktet vi var der, og de var jo brukt opp [...] Det kompaniet skulle inn i NRF beredskap, så de var avhengig av å få materiellet sitt hjem i den forbindelse, og en avdeling som TMBN vil jo ikke etterlate det pansrede materielle sitt [...] så da måtte man finne andre løsninger, så da fant man en mellomløsning ved at man tok en mer tradisjonell maskinkapasitet og [puttet] på noen [andre mindre kapasiteter som] EOD-lag fra [minedykker]kommandoen og en stormingeniørtropp satt opp på Sisu for styrkebeskyttelse.

På en annen side, som tidligere beskrevet, hadde denne endrede innrettingen ifølge Pedersen en positiv effekt ved at de fikk økt sin mobilitet i operasjonsområdet. Det kan tyde på at også utenriksministeren bet seg merke i akkurat dette. Da Jan Petersen besøkte den norske styrken i slutten av mars skal han tydelig ha vært mer positiv til å utvide tidsperspektivet for den norske

ingeniørstyrken da han reiste derifra enn da han kom: «Ja, det er jeg absolutt. Når vi ser i forhold til de oppgavene soldatene utfører, så fortjener engasjementet å bli videreført», skal Petersen ha uttalt til journalisten fra Aftenposten som fulgte han på reisen (Hultgren, 2004). Det ikke utenriksministeren hadde tatt inn over seg i denne sammenhengen var at Norge hadde forpliktet seg til beredskap for NATOs reaksjons styrke (NRF). Det var Telemark Bataljon som var meldt inn som det norske bidraget, og all etablering i internasjonale operasjoner uavhengig av konfigurering og type operasjon vil kreve ingeniørstøtte. Dessuten var styrken tiltenkt å deployere til Afghanistan. En videreføring av ingeniørbidraget i Irak ville derfor sette en begrensning på bataljonens evne til å deployere andre steder, spesielt steder uten etablert infrastruktur, da den ville være avhengig av å ha med seg maskinkapasitetene. Så på tross av at FNs generalsekretær hadde frarådet koalisjonspartnerne om å trekke ut sine bidrag og at «[...] en uttrekning som følge av den vanskelige situasjonen i Irak vil sende et uheldig signal til opprørsgruppene» (Petersen, 2004), ble det gitt tydelige signaler på at de norske ingeniørsoldatene ville bli trukket ut av Irak sommeren 2004:

[...] Jeg legger ikke skjul på at min erfaring fra Irak tilsier at det er gode argumenter for å ha dem der fortsatt. Ikke minst er sikkerhetssituasjonen et uttrykk for det. Men det er også viktig for oss å sørge for at ressursene brukes på prioritet nr. 1, som er Afghanistan, slik at det er mulig for Norge å gjøre sin jobb på det området. Det er jo slik at med mindre andre beslutninger fattes, vil vi avslutte etter dette halvåret, og det er altså ikke fattet noen slike beslutninger (Petersen, 2004).

På spørsmålet om den humanitære situasjonen i det norske operasjonsområdet var endret i det de norske styrkene ble trukket ut, hadde Pedersen (2019) følgende svar: «Det var ikke noe endring, det var et utømmelig behov, og det var der fortsatt, så man valgte å prioritere annerledes».

Utfordringen Norge sto overfor underbygger at Forsvarets tilgjengelige ressurser var blitt så begrenset at det var praktisk vanskelig å stå ute med flere substansielle bidrag i internasjonale operasjoner over lengre tid. Dette kan sette Norge i vanskelige situasjoner overfor våre allierte og koalisjonspartnere, da det kan vise seg å være vanskelig å trekke seg ut av operasjoner man har forpliktet seg til, ettersom en uttrekning vil kunne bli oppfattet som lite solidarisk. Gitt en overordnet målsettingen om at det viktigste ville være å vise solidaritet overfor USA, kan det argumenteres for at Norge oppnådde dette ved å bidra utover de første 6 månedene okkupasjonsmakten anmodet om. Dessuten, ved å styrke sitt nærvær i Afghanistan, i rammen av NATO, ville Norge også oppnå målsettingen om å være en god alliert. De norske

styrkene tok etterhvert over PRTen til britene i Nord-Afghanistan, som igjen frigjorde britiske styrker, som igjen kunne benyttes eksempelvis i Irak.

Deloppsummering

På tross av regjeringens erkjennelse av behovet for militære styrkers videre nærvær i Irak, valgte de å trekke hjem det norske styrkebidraget. Denne beslutningen kan tolkes som både økonomisk motivert og basert på begrensede militære ressurser. Opprinnelig planla Norge å imøtekomme USA og Storbritannias forespørsel om militær støtte med et bidrag av 3 måneders varighet. Selv om dette etter hvert ble utvidet til 6 måneder, og deretter ytterligere nye 6 måneder, forstås det som at regjeringens ambisjon hva gjedler varighet var lav. Ved at regjeringen ikke hadde definert en slutttilstand for bidraget på forhånd, men baserte dette på en halvårlig planlegging, kan det tolkes som at bidraget var tuftet på en bidragsstrategi. Ved at den norske regjering hadde som målsetting å vise solidaritet overfor sine allierte, kan det påstås at de oppnådde dette gjennom å stå lengere enn de innledende 3 månedene. Gjennom det planlagte norske bidraget i Afghanistan vil det også kunne argumenteres for at Norge ville kunne oppnå en enda større synlighet, og derigjennom vise ytterligere solidaritet overfor de samme allierte, ved å omprioritere sin innsats på bekostning av Irak. Og gjennom dette styrke sin *sikkerhetspolitiske kapital* ytterligere. I tillegg var Afghanistan mindre kontroversielt, både internasjonalt og folkerettslig, så vel som innenrikspolitisk i Norge. Hva gjelder den «humanitære soldat», er det påfallende at den humanitære forpliktelsen regjeringen forfeftet sakte men sikkert mister fokus da det nærmet seg slutten på bidraget, på tross av at den humanitære situasjonen anses som uendret.

4.4 Oppsummering

I dette kapittelet har studien presentert en analyse av det militære styrkebidraget, hvor hensikten har vært å se om også dette nivået bar tegn på å være myntet på bidragsstrategi. Gitt regjeringens presisering på den humanitære innrettingen, kunne det forventes at dette også var gjenspeilet i det militære styrkebidraget. For å undersøke dette har kapittelet drøftet faktorene *bidragets innretting*, *bidragets risikovillighet* og *bidragets varighet*.

Til tross for regjeringens fokus på det humanitære, anså Forsvaret innledningsvis Telemark bataljon som det best egnede styrkebidraget til Irak. På bakgrunn av kostnadene et slikt bidrag ville medføre og mangelen på tilgjengelige oppfølgingsstyrker i Hæren, ble forslaget forkastet ganske raskt. Den foreslåtte bruken av Telemark bataljon gjenspeilet ikke den humanitære innrettingen regjeringen la opp til, men heller viktigheten av å bidra. For å

øke den humanitære profilen falt valget etterhvert på å tilby ingeniørstyrker, da dette ville være både mer politisk bærekraftig, samtidig som det imøtekom behov i Irak. Basert på at «design to cost» var den valgte modellen, fremkommer det tydelig at økonomi ble den viktigste og avgjørende faktoren i valg og utforming av styrkebidraget, og ikke konkrete mål eller oppgaver. En slik tilnærming understøtter at beslutningen var basert på bidragsstrategi, hvor det er styrkens fysiske tilstedeværelse som anses som viktig, ikke hva den utretter. Det at Forsvarets ledelse var villig til å redusere viktige funksjoner i bidraget underbygger dette ytterligere.

Da styrkebidraget ble planlagt tilsa ikke sikkerhetssituasjonen i Irak at det var behov for pansrede styrker, heller tvert imot. Norge valgte allikevel å sende en pansret styrke. Videre valgte Norge å erstatte den pansrede styrken med en avdeling som var betydelig dårligere pansret da det var besluttet å forlenge bidraget, på tross av at sikkerhetssituasjonen hadde utviklet seg negativt. Det at myndighetene prioriterte å ha tilstedeværelse, fremfor å ha «riktig» tilstedeværelse, var nok et tegn på at bidraget var myntet på bidragsstrategi. Dette gjenspeilet heller ikke regjeringens uttalte fokus på styrkens sikkerhet. Personellet som overtok var ikke en samtrent avdeling, og dermed ikke like forberedt på å håndtere krigslignende situasjoner, til tross for den enkelte soldats erfaring. Dette kan på den ene siden være et argument for at regjeringen ønsket å øke den humanitære profilen, men på en annen side kan det også være et tegn på at ingeniørstyrken var den eneste gripbare styrken, og at det var tilstrekkelig for å ivareta målsettingen om å vise solidaritet, gjennom bidragsstrategi. Funnene i denne studien tyder på det sistnevnte.

At bidraget var myntet på bidragsstrategi gjenspeiler seg også i regjeringens manglende risikovilje. Regjeringen begrenset styrkebidragets handlingsrom, gjennom et betydelig bruk av *caveats*. Ved å legge begrensninger på styrkebidraget, fratok regjeringen også den britiske styrken handlefrihet til å benytte det norske bidraget de hadde fått avgitt til det den britiske sjefen måtte mene var mest formålstjenlig for å oppnå operasjonens målsettinger. Slik sett underbygger dette ikke bare hvor sentralt de innenrikspolitiske avveiningene var, men også at regjeringen hadde lave ambisjoner og manglende vilje til å ta sin del av den politisk byrden det vil være å risikere egne soldaters liv. Som det fremkommer i kapitlet, smittet regjeringens risikoaversjon over på styrkebidraget, som anvendte betydelig med tid og ressurser på egne styrkebeskyttelsestiltak, fremfor å løse andre oppdrag av eksempelvis «humanitær karakter».

Det at Norge som eneste nasjon under styrkegenereringskonferansen i London ikke hadde lengere perspektiv på bidraget enn 3 måneder, tydeliggjør at regjeringens ambisjon hva gjelder varighet var lav. Gitt at regjeringen ikke hadde definert en slutttilstand for bidraget på forhånd, men baserte dette på en halvårlig planlegging, kan også tolkes som at bidraget var tuftet på en bidragsstrategi. På tross av regjeringens erkjennelse av behovet for militære styrkers videre nærvær i Irak, valgte de å trekke hjem det norske styrkebidraget etter ett år. Denne beslutningen kan tolkes som både økonomisk motivert og basert på begrensede militære ressurser, men sett i lys av at den norske regjering hadde som målsetting å vise solidaritet overfor sine allierte, kan det påstås at de oppnådde dette gjennom å stå lengere enn de innledende 3 månedene. Gjennom det da allerede pågående norske bidraget i Afghanistan vil det også kunne argumenteres for at Norge kunne oppnå en enda større synlighet, og derigjennom nok en gang vise solidaritet overfor de samme allierte, ved å omprioritere sin innsats på bekostning av Irak.

Som dette kapitlet også har vist, er det påfallende at den humanitære forpliktelsen regjeringen forfektet sakte, men sikkert mistet fokus da det nærmet seg slutten på bidraget, på tross av at den humanitære situasjonen ble ansett som uendret. Dette er igjen et tegn på at bidraget var myntet på bidragsstrategi.

5 «Den humanitære soldat»

Som forrige kapittel belyste, fremstår det som om styrkens sammensetning og humanitære profil først og fremst bar preg av tilgjengelighet, økonomi og regjeringens behov for å avbalansere alliansesolidaritet med innenrikspolitiske hensyn. I dette kapitlet vil formålet være å se på om regjeringens uttalte målsettinger og føringer for styrkebidraget gjenspeilte den humanitære tilnærmingen det var gitt uttrykk for. Dette søkes svar på gjennom å se på regjeringens offentlige uttalelser og hvilke nasjonale kontrolltiltak regjeringen etablerte direkte og indirekte gjennom avtalen de hadde med Storbritannia. For å se på om målsettingene og kontrolltiltakene var forankret i det norske styrkebidraget, vil jeg avslutningsvis se disse i sammenheng med styrkebidragets tildelte og utførte oppdrag, og til slutt deres interaksjon med sivile ikke-statlige organisasjoner (NGO) i området.

I Vances (2005) beskrivelse av bidragsstrategi vil de enkelte staters strategiske ledelse søke å etablere omfattende føringer for bruken av styrkene som er avgitt. På tross av at styrken ble underlagt britisk kommando, ble det som tidligere nevnt avgjørende for regjeringen at styrken hadde en humanitær innretning, til hensikt å løse humanitære oppdrag, og at styrken ikke skulle bli assosiert med okkupasjonsmakten. Det fremstod også som viktig for regjeringen at det norske bidragets maktanvendelse kun baserte seg på selvforsvar. I dette kapitlet skal vi se nærmere på om styrkens faktiske oppgaver og oppdrag reflekterte regjeringens føringer om humanitær innretning.

5.1 Regjeringens offisielle uttalelser

I Forsvarsdepartementets (2003e) offentliggjøring av det norske militærbidraget til stabiliseringsstyrken i Irak, ble det annonsert at styrken som del av et britisk ingeniørregiment, skulle ha som hovedoppgave å bidra til gjenoppbygning av Irak: «Oppdraget til det norske ingeniørkompaniet i stabiliseringsstyrken er oppgaver av betydning for sivilbefolkningen og bidrag knyttet til humanitære formål.»

En forutsetning for at det norske styrkebidraget kunne finansieres over bistandsbudsjettet var at det var knyttet opp mot humanitære formål, som for eksempel minerydding og eksplosivrydding var definert som. Skulle styrken bli oppfattet som, eller påta seg oppdrag som ikke kunne anses som ODA-godkjente utgifter, ville ikke Forsvaret få dekket disse kostnadene. Det ble derfor avgjørende at de oppgavene styrken utførte i Irak måtte være i samsvar med forutsetningene om ODA-godkjente utgifter, som innebar at

«aktiviteten må ha et sivil formål av humanitær eller utviklingsfremmende karakter for å kunne defineres som ODA» (Finansdepartementet, 2003, ss. 15-16; Utenriksdepartementet, 2003b). Dette innebar at den norske ingeniørstyrken ikke kunne få dekket kostnader som kunne knyttes til vakt og sikringsoppdrag av bygninger og militære konvoier, opplæring av militært personell eller oppdrag som omhandlet kontroll av sivil ulydighet (Utenriksdepartementet, 2003b). Basert på dette kan det antas at den norske styrken måtte utvise varsomhet i forhold til hvilke oppdrag de løste i rammen av den britiske divisjonen.

Forsvarsminister Kristin Krohn Devold uttalte at hensikten med stabiliseringsstyrken var å bedre levevilkårene for befolkningen i Irak, samt legge til rette for at Irak skulle få på plass et velfungerende selvstyre og skape stabilitet (Forsvarsdepartementet, 2003e) Pressemeldingen la spesielt vekt på at ingeniørkompaniet var særskilt innrettet for å kunne gjennomføre mine- og eksplosivrydding, samtidig som det ville inneha kapasiteter til reparasjon og bygging av infrastruktur (Ibid.). Hva de faktisk skulle gjøre og videre spesifisering av oppdragene ville bli gitt fortløpende til styrken så snart den var på plass i operasjonsområdet, overført til britene og lagt under deres kommandomyndighet (Ibid.).

Land som avgir taktiske styrkebidrag inn i allianser eller under andre staters ledelse vil ifølge Vance (2005, s. 273) ha utfordringer med å kunne forsikre seg om at egne strategiske målsettinger faktisk blir nådd, da man velger å overlate dette til en annen stat. Disse landene vil heller ikke kunne være i posisjon til å påvirke hva som skal gjøres og hva som skal oppnås. Som tidligere beskrevet, bekreftet Heløe (2019) at det ikke eksisterte noen klare uttalte mål for hva styrken skulle oppnå, men overordnet sett ble nok en slik problemstilling oppfattet som mindre problematisk for norske myndigheter. Det at det norske ingeniørkompaniet fikk oppdragene sine fra britene, og gjennom dette var utenfor direkte norsk operativ styring, var fra et politisk ståsted akseptabelt da det var den langsiktige strategiske gevinsten gjennom bidragets tilstedeværelse som var regjeringens mål (Ydstebø, 2012, ss. 470-471).

På en annen side var det ikke noe i regjeringens offisielle uttalelser som direkte avvek fra okkupasjonsmaktens. Britene anså nasjonsbygging og det å sørge for grunnleggende behov for lokalbefolkningen som den viktigste suksessfaktoren for å lykkes med oppdraget. I den erkjennelsen var det avgjørende med ingeniøravdelinger (Hæren, 2003). Men ettersom bidraget var så omstridt politisk og i opinionen kan man anta at den humanitære merkelappen som regjeringen satt på bidraget primært var for å underbygge den politiske legitimiteten, gjennom at styrkebidragets oppdrag og handlinger skulle passe med det norske varemerket

som en fredsnasjon (Matlary, 2009, s. 112). I militære operasjoner kan ikke den taktiske styrken isolere seg fra hvilke rammer egne myndigheter har satt for den, men at det er samsvar mellom det politiske målet og det militære middelet. Samsvarer ikke dette, vil det kunne føre til at ingeniørstyrkens taktiske handlinger ble strategi i seg selv (Diesen, 2012, s. 74). Dette har man sett eksempler på i senere operasjoner, gjennom blant annet den såkalte «Til Valhall» saken, som fikk både forsvarsministeren og forsvarssjefen til å «gå i total vranglås foran et samlet norsk pressekorps» (Arnesen, 2011). En operasjon som utkjemper på lavere nivå vil kunne føre til tunnelsyn, der det å vinne de nærstående slagene på taktisk nivå blir viktigs, med påfølgende manglende evne til å se det store bildet (Ydstebø, 2012, ss. 469-470). Det skal her nevnes, som poengtert i kapittel 4, at forsvarsets egen ledelse vurderte av økonomiske grunner å fjerne den ene stillingen som har til hensikt å være bindeleddet mellom det nasjonale strategiske nivå hjemme i Norge og styrkene i Irak. Da det strategiske nivået ikke vil ha direkte inngripen på de taktiske handlingene på bakken, hvor faren for eksempelvis overdreven maktbruk kan oppstå, vil man fra politisk og strategisk nivå allikevel kunne gå inn å påvirke eller begrense hva styrken skal kunne benyttes til, gjennom styrkens engasjementsregler (ROE).

5.2 Hvilke kontrolltiltak benyttet regjeringen?

Gitt at det viktigste for politisk-strategisk nivå i Norge var å være synlig sammen med allierte samtidig som den politiske legitimitet skulle opprettholdes overfor opinionen, kan det antas at det var viktig for regjeringen å etablere solide kontrolltiltak overfor bidraget. NATOs fellesoperasjonelle doktrine for planlegging av militære operasjoner (2019) beskriver at: *“strategy also defines and imposes limitations on the use of one’s forces and sets conditions for tactical force employment”*. På strategisk nivå vil engasjementsregler eller *rules of engagement* (ROE) være politiske begrensninger som pålegges den operasjonelle styrkesjefen i bruken av lovlig militærmakt. Dette gjør det mulig for strategisk nivå å kontrollere maktbruken slik at denne ikke virker mot sin hensikt for oppdragsløsningen. ROE vil også være et verktøy for den militære sjefen til å regulere bruken av makt og som et kommando- og kontrollverktøy (Cooper, 2018, s. 2). Utformingen av engasjementsregler skjer derfor dels på bakgrunn av politiske hensyn og dels av operasjonelle, men også av rettslige hensyn. (Johansen og Staib, 2016, s. 197). Kristin Krohn Devold (2003c) kommenterte under Stortingets spørretime spørsmålet fra opposisjonspolitiker i Venstre, Trine Skei Grande

(2003), om hvordan statsråden kunne sikre at «[...] norske styrker følger internasjonale forpliktelser hvis de opererer under andre lands kommandoer?»:

Når Norge deltar i koalisjonsoperasjoner under annet lands ledelse og kommando [...] settes det som et ufravikelig vilkår for deltakelsen, normalt i forbindelse med avgivelse av kommando, at de norske soldatene er under norsk jurisdiksjon og ikke kan settes til oppdrag som innebærer brudd på norsk lov eller norske folkerettslige forpliktelser.

I internasjonale operasjoner er engasjementsregler et viktig verktøy for deltakerlandenes politiske og militære ledelse. Ulike land har forskjellige nasjonale lover og folkerettslige forpliktelser som kan skape utfordringer i allianseoperasjoner. Gjennom felles godkjenning av ROE sikrer landene at bruken av militærmakt er i henhold til de ulike nasjonenes forpliktelser og syn. Den enkelte nasjon kan reservere seg eller gjøre spesifikke unntak fra deler av en ROE (NOU 2016:8, 2016, s. 163).

Som del av avgivelsen av det norske styrkebidraget ble det med grunnlag i gjeldende resolusjoner fra Sikkerhetsrådet utarbeidet en *Memorandum of Understanding* (MOU) mellom Storbritannia og de nasjonene som inngikk i Multinational Division South East (MND(SE)).

5.2.1 MOU med Storbritannia

Memorandum of Understanding concerning the command arrangements and related matters for the multinational division (south east) within the stabilisation force in Iraq som ble inngått mellom nasjonene som skulle inngå i den britiskledede sektoren, baserte seg både på FNs sikkerhetsråds resolusjon 1483 (2003), Genèvekonvensjonene fra 1949 og Haag-konvensjonen fra 1907. Hensikten med avtalen var å etablere en bindende byrde-delning innenfor den multinasjonale divisjonen, som primært omhandlet deltakernasjonenes behov for logistikk, etterforsyning og andre servicebehov. Den hadde også til hensikt å stadfeste ansvarsforhold, generelle prinsipper og prosedyrer innad i divisjonen, herunder blant annet *rules of engagement*. Disse engasjementsreglene var først og fremst utarbeidet med hensikt å ivareta styrkebeskyttelse for soldatene, fremfor å gi mandat og muliggjøre operasjoner i regi av divisjonen (Forsvarsdepartementet, 2003a).

Rules of Engagement (ROE)

Engasjementsreglene som var vedlagt MOUen var av hensyn til styrkens sikkerhet påført så høy sikkerhetsgradering at det ikke var mulig for utenforstående å få innsyn i disse. Dette bidro på en annen side til at det ble mye spekulasjoner rundt hva de norske soldaten hadde lov

eller ikke lov til å gjøre. Som tidligere belyst var det viktig for Norge at styrken hverken ble assosiert med okkupasjonsmakten, ei eller at den ble benyttet til offensive operasjoner. Av den grunn ble det fra norske myndigheter gitt enkelte presiseringer og begrensninger for hva den norske styrken ikke hadde lov til å gjøre, såkalte *caveats*, innenfor den gjeldende ROEen gitt i MOUen. Presiseringene og begrensningene poengterte at den norske styrkens sammensetning og karakter tilsa at styrken ikke ville være i stand til å påta seg en rekke oppgaver. Disse oppgavene sto beskrevet i et gradert undervedlegg til MoUen. Videre poengterte den at den norske styrken primært skulle benyttes til oppgaver knyttet til stabiliseringsstyrken og oppgaver til støtte for befolkningen og gjenoppbygging av den irakiske infrastrukturen. Den presiserte også at det norske bidraget skulle knyttes til humanitære formål, og «tasks of importance to the civilian population». Styrkebidraget fikk også en begrensning når det gjaldt maktbruk: Den hadde kun lov til å bruke makt i selvforsvar (Forsvarsdepartementet, 2003a).

Til tross for hemmelighold rundt engasjementsreglene, satte spekulasjoner i gang en debatt om hvorvidt de norske soldatene kunne delta i kamphandlinger eller ei, hvorpå statsministeren (2004) presiserte overfor Stortinget, at den norske avtalen «[...] med Storbritannia slår fast følgende: «Any use of force by the Norwegian personnel will be limited to the exercise of self-defense for the Iraqi Stabilisation Force». Bondevik (2004) fortsatte:

Det er altså klinkende klart slått fast at maktbruk fra de norske styrkene skal begrenses til selvforsvar, og da som en del av stabiliseringsstyrken. De er ikke en del av okkupasjonsstyrken, de har ikke anledning til maktbruk til offensive formål, kun til selvforsvar (Bondevik K. M., 2004).

Men til tross for at den norske statsministeren mente at de norske begrensningene var klinkende klare, ble ROEen og de norske begrensningene oppfattet som forvirrende av de norske styrkene, da det ble oppfattet å være avvik mellom «politiske styring og godkjent ROE» (Fellesoperativt hovedkvarter, 2003b). Visstnok skal handlinger beskrevet i enkelte ROE-paragrafer Norge hadde tatt forbehold mot, ha vært tillat gjennom andre engasjementsregler som var anvendbare for den norske styrken (Fellesoperativt hovedkvarter, 2003b). Av styrken skal det innledningsvis ha blitt opplevd som om at ROEen primært hadde blitt et verktøy for jurister, og ikke for de militære som skulle anvende dem:

Det stilles med andre ord store krav til de enkelte norske offiserer som er involvert i planprosess, og til den enkelte ved utførelse av oppdrag [...] relevant norsk personell er ikke direkte plassert i organisasjonen der planprosessen foregår, samt at styrkebidraget ikke er oppsatt med juridisk kompetanse etter etableringsfasen (Østreng, 2020).

Det norske stabspersonellet som var deployert til det britiske divisjonshovedkvarteret hadde ingen påvirkning på den norske styrkens oppdrag, da disse oppdragene ble tildelt på nivået under, fra det britiske regimentet ingeniørstyrken var tilknyttet. Ingeniørkompaniet plasserte derfor egne norske liaisoner i regimentsstaben, hvorpå de i større grad kunne påvirke oppdragene de ble tildelt: «De visste hva vi ønsket og hva vi hadde kapasitet til og hva vi var designet for å gjøre, og de sørget for å være proaktive slik at vi fikk oppdrag som passet til avdelingen og intensjonen for at vi var der» (Pedersen, 2019). Dette bidro til at ROEen og de norske begrensningene etterhvert ikke lenger ble ansett som noe stort problem for styrken på bakken.

Jeg kjente til oppdragene før jeg fikk de, og hvis liaisonen var i tvil om kapasiteter eller noe sånt så tok han bare en telefon, vi snakket daglig [...] så når jeg fikk ordrer i ordremøter så kjente jeg til det før jeg fikk de (Ibid.)

De norske kompanisjefene skal ha følt at de hadde et ryddig forhold til britene vedrørende dette, og skal ikke ha følt noe press som gikk på tvers av de begrensningene myndighetene hadde pålagt styrken. I løpet av det halvåret Torger Gillebo (2019) var sjef opplevde han kun en anledning hvor han ble tildelt et oppdrag som kom i konflikt med de norske begrensningene:

[...] for britene var ganske gode på å rute slike oppdrag vekk fra oss. Det var en gang jeg sa nei til oppdrag i løpet av halvåret og det var byggingen av en fangeleir. Britene var veldig ryddig på det [...] det var ikke noe press derifra i forhold til dette her.

De skal også ha oppfattet at den gjeldende ROEen var både robust og tilfredsstillende, basert på de oppdragene de var tiltenkt å løse, selv om Gillebo erkjenner at ROEen nok har blitt noe bedre i senere operasjoner norske styrker har deltatt i. Grunnen til dette kan gjenspeile hvor sensitivt dette oppdraget var for politikerne hjemme, eller som Gillebo selv forklarer det: «Jeg tror det handler om humanitære soldater, at vi ikke skulle involveres i noe som kunne være politisk vanskelig, som kampoperasjoner, ta fanger, eller ta liv av sikkerhetstrusler [...]»

Det må antas at Gillebo har rett i hans betraktninger om hvorfor regjeringen valgte å utstede akkurat disse begrensningene. Allikevel skal ikke dette ha hindret den pansrede ingeniørstyrken å påta seg beredskapsoppdrag på vegne av regimentet da det oppstod opptøyer utenfor det irakiske palasset. «[...] vi [var] en del av beredskapsstyrken som var forberedt på å åpne marsjvei» (Ibid.). Et oppdrag som var familiært med den funksjonen den norske styrken har i Telemark bataljon. Dette var et oppdrag som ble avklart med strategisk nivå hjemme, og som ble funnet godt innenfor den gjeldende ROEen som de norske styrkene hadde. «Vi hadde ressurser som kunne brukes til å beskytte egne [...] sørge for å få inn

forsyninger og sånt». Dette var et stående oppdrag styrken hadde, men til tross for at det til stadighet oppstod oppførte, var det nærmeste styrken kom til å løse et slikt oppdrag at de ved en anledning «[...] ble fremdeployert til palasset [til Saddam Hussein] for å kunne åpne [marsj]veien ut», for å forhindre at de britiske styrkene ble innesperret i byen (Ibid.). Selv om dette var innenfor den tildelte ROEen, erkjenner Gillebo at en slik situasjon fort kan slå ut feil politisk: «man kan slå mynt på alt politisk sett [...] selv om det var innenfor ROEen vår kan det hende at det ble oppfattet som politisk sensitivt allikevel». Selv om det ikke var direkte politisk sensitivt, kunne allikevel bruken av de norske styrkene til slike oppdrag fått økonomiske konsekvenser for Forsvarets organisasjon hjemme i Norge, da dette ikke ville bli ansett som ODA-godkjent aktivitet og dermed ikke blitt dekket over de tildelte økonomiske midlene.

Dette kapittelet har sett på hvilke kontrolltiltak regjeringen benyttet for å ivareta den humanitære innretningen på bidraget i operasjonsområdet. Det tydeligste kontrolltiltaket norske myndigheter anvendte var å tillegge egne nasjonale *caveats* til stabiliseringsstyrkens engasjementsregler. Disse nasjonale begrensningene regulerte ingeniørstyrkens rett til bruk av makt utover selvforsvar og at styrken skulle benyttes til humanitære formål. Det neste kapittelet vil se på hvilke type oppdrag styrken løste i Irak og om disse samsvarte med de begrensningene regjeringen hadde tillagt bidraget.

5.3 Styrkens tildelte og utførte oppdrag

Basert på Vances beskrivelse av bidragsstrategi skal det ikke ha vært så viktig hva ingeniørstyrken faktisk gjorde av taktiske handlinger, som del av stabiliseringsstyrkene og i rammen av det britiske regimentet. Basert på den uttalte humanitære innretningen, var det derimot av stor betydning hva «de humanitære soldatene» gjorde. Da Forsvaret var på rekognosering i forkant av deployeringen av styrken ble det allikevel konkluderte med følgende:

Basert på observasjoner og samtaler med berørte parter i operasjonsområdet finner en at hele operasjonen er å betrakte som humanitær bistand til befolkningen i Irak. En ser derfor ikke behov for å avgrense hvilke typer oppdrag ingeniørstyrken skal kunne løse [...] (Forsvarets Innsatsstyrke Hær, 2003b).

Det kan derfor antas at styrkens konfigurering, operasjonens karakter, sammen med de politiske begrensningene som var gitt styrken ville være tilstrekkelig for å sørge for at det norske bidraget ville imøtekomme regjeringens humanitære innretning. Det ble i svært stor grad bekreftet under utenriksminister Jan Petersen og forsvarsminister Kristin Krohn Devolds

redegjørelse om den planlagte norske innsatsen i Irak for 2004. Under forsvarsministerens redegjøring for hva ingeniørkompaniet hadde gjort av betydningsfulle oppdrag de første fem månedene styrken hadde vært i Irak trakk Krohn Devold (2003a) frem følgende:

- Ingeniørkompaniet har reparert og sikret kraftforsyningen etter at kriminelle organisasjoner har revet kraftlinjer for å stjele og selge kopperledningene. Strøm er en forutsetning, ikke bare for sivilbefolkningen. De lokale raffineriene er helt avhengig av strøm for å opprettholde forsyningen av bensin. Bl.a. til transportsektoren, samt gass til husholdningene.
- Eksplosivrydderne i kompaniet har destruert over 35000 eksplosiver, som f.eks miner¹³, håndgranater, skudd til våpen, missiler og torpedoer – udetonerte eksplosiver som utgjør en reel fare for sivilbefolkningen.
- En ny bro ble bygd, og en annen bro ble reparert og gjort kjørbær.
- Kompaniet har inspisert det lokale vanningsystemet for å kartlegge utbedringsbehov i hele den britiske sektoren i Sør-Irak, et område tolv ganger større enn Kosovo.
- To skoler i området er sikret og pusset opp.
- ABC-troppen kartlegger bruk og potensiell forurensning av industrikjemikalier i området samt bistår eksplosivrydderne i deres oppdrag.
- Sanitetstroppen støtter alle oppdrag og benytter ledig tid til å behandle lokalbefolkningen for sår, splinter og andre småskader.
- Vakt- og sikringsoppgaver

Det ble her poengtert at styrken allerede hadde gjort en betydelig innsats for sivilbefolkningen lokalt i Basra og omkringliggende områder, gjennom å tilrettelegge for at befolkningen skulle få dekket basisbehov (Stortinget, 2003a). Det var tydelig viktig for regjeringen å presentere hvilken viktig funksjon det norske ingeniørbidraget i Irak utgjorde overfor opposisjonen så vel som opinionen, og at dette var i samsvar med den humanitære innrettingen bidraget var gitt. Derimot skal forsvarsminister Kristin Krohn Devold under et besøk hos de norske ingeniørsoldatene i Irak allikevel ikke lagt skjul på at det viktigste for nasjonen Norge var å være synlig i koalisjonen med USA. Ifølge Gillebo (2019) skal hun til og med ha vært så ærlig overfor soldatene og gitt uttrykk for at styrken antakelig hadde «løst mesteparten av oppdraget [vårt] da det dukket opp et norsk flagg i Irak, som en del av koalisjonen, i et overordnet perspektiv. Og at det kanskje ikke var så viktig hva vi gjorde som sådan». Dette underbygger forøvrig Vances (2005, s. 273) betraktning om bidragsstrategi, at

¹³ Dette var miner som var funnet på irakiske militærlager.

taktiske styrkers suksess vil bli målt ut ifra sin fysiske tilstedeværelse i operasjonsområdet, og ikke hva den oppnår av taktiske handlinger.

Blant en av de viktigste kapasitetene som ble trukket frem da regjeringen annonserte det norske bidraget til Irak, var ingeniørstyrken minerydderkapasitet. De norske minerydderne hadde lang erfaring og var godt utdannet og utstyrt. De hadde også med seg kjøretøy som var spesialutviklet for å gjennomføre humanitær minerydding. Paradoksalt nok fikk ikke de norske soldatene tillatelse til å rydde miner av det britiske regimentet (Telemark Engineer Squadron, 2003). Minespredningen var ikke like stor som man kunne ha inntrykk av, i tillegg befant de irakiske minefeltene seg i all hovedsak mot grensen til Kuwait og Iran. Dette skal visstnok ha blitt formidlet til Forsvaret av det britiske regimentet allerede før nordmennene deployerte (Ibid.). Fra britisk side skal det ha vært lite ønskelig å bruke militære ressurser til humanitær minerydding generelt, og kun hvis det var strengt nødvendig (Ibid.), da disse oppgavene var forbeholdt de sivile hjelpeorganisasjonene (NGO¹⁴). Derimot skal den store andelen av ammunisjon og eksplosiver som befant seg i området ha blitt ansett som en stor trussel både mot lokalbefolkningen, men også i stor grad mot koalisjonen. Dette var i form av lagre, men også rester etter den allierte bombingene. Så kompetansen til de norske minerydderne ble i utstrakt grad benyttet til å avsøke store områder for klasebomber: «Vi gikk gjennom rundt 115 km² som vi avsøkte [...] Dette var da områder vi visste vi selv [koalisjonen] hadde sluppet ammunisjon i». Da dette var i områder som ikke hadde noe militær verdi, kan dette settes i sammenheng med å hjelpe den irakisk befolkningen (Gillebo, 2019) og defineres som humanitær bistand. Den betydelige mengden eksplosiver medførte at opprydningsarbeidet også ble videreført til den neste kontingenten. John Otto Pedersen (2019) presiserte også hvilke innsats de norske soldatene utførte for sivilbefolkningen:

På den ene siden, vi var en liten brikke [men] vi gjorde langt mer enn det størrelsen ville tilsi, for lokalbefolkningen [...] Mengden av eksplosiver som lå strødd rundt var ufattelig [...] så det at vi hadde [soldater] som ryddet hele tiden var viktig og reddet masse liv, det er jeg sikker på (Ibid.).

Det at den norske styrken var underlagt et britisk regiment betydde i praksis at de kunne bli satt til å løse hvilke som helst oppdrag innenfor britenes oppdragsportefølje, så lenge det var innenfor den gjeldende avtalen mellom de to landene. Begge de to styrkesjefene følte dette ble respektert (Gillebo, 2019; Ibid.). De norske styrkene ble derfor tildelt flere

¹⁴ NGO er den engelske forkortelsen for Non-Governmental Organization, og er en samlebetegnelse på ikke-statlige og frivillige organisasjoner.

oppdrag som hadde som intensjon å avhjelpe den fortvilede situasjonen til den irakiske befolkningen i Basra. Dette var blant annet oppdrag som britene definerte som *essential service*, altså utfordringer som måtte løses for at samfunnet skulle kunne fungere igjen (Norwegian Engineer Squadron, 2004).

Som et ledd i dette iverksatte den norske styrken prosjekter for å bedre vanningsystemene til jordene i provinsen, da slusene mot elven Al Basrah var i så dårlig forfatning at de ikke greide å hindre saltvann i å trenge inn i vanningsystemet. Dette resulterte i at et område på 40 km² fikk forbedret vanntilgangen til åkrene sine, som igjen berørte opptil 20.000 irakere (Ibid.). Det ble også bygget vanntanker i tilknytning til landsbyer ute i distriktet, som tilsammen dekket behovet for rundt 30.000 mennesker.

Strøm var et annet område som falt under britenes *essential service*. Enkelte landsbyer i provinsen hadde ikke hatt strøm siden invasjonen, samtidig var det som tidligere nevnt et kontinuerlig arbeid med å reparere de eksisterende kraftlinjene grunnet plyndring. For å bedre strømforsyningen bidro de norske ingeniørene med å plassere nødstrømaggregater til landsbyer og byer i provinsen. Som følge av dette arbeidet estimerte de at over 100.000 mennesker var sikret strøm eller nødstrøm (Ibid.).

Til tross for at mye av kapasitetene til det norske bidraget ble benyttet på tiltak for å øke styrkebeskyttelsen innad i regimentet, fremstår det som, på tross av situasjonen, at det norske bidraget i stor grad etterlevde den humanitære innretningen politikerne la opp til. Dette var kanskje også grunnen til at de humanitære organisasjonene begynte å vise misnøye overfor det militære bidraget.

Ingeniørstyrkens interaksjon med NGOer

Det skal ha vært liten interaksjon mellom de norske ingeniørstyrkene og humanitære organisasjoner. Den eneste hjelpeorganisasjonen som opererte i det samme området som de norske styrkene var ifølge Østreng (2020) og Gillebo (2019) den norske hjelpeorganisasjonen Kirkens Nødhjelp. I hovedsak skyldtes dette at de fleste hjelpeorganisasjonene hadde trukket seg ut av Irak på grunn av den vanskelige sikkerhetssituasjonen. Den norske ingeniørstyrken skal blant annet ha støttet Kirkens Nødhjelp i deres arbeid med vannforsyningen i Basra-området, gjennom blant annet vedlikehold av kjøretøy og opplæring på geografiske informasjonsprogrammer og karttjenester. På grunn av den økte trusselen skal de ha sørget for å dele informasjon vedrørende sikkerhetssituasjonen i området. Fordi de norske styrkene var selvforsynt med egen sanitetsressurs, skal de også ha gitt medisinsk hjelp til personell

tilknyttet den norske hjelpeorganisasjonen. Kirkens Nødhjelp og de norske militære skal også ha samarbeidet om et ingeniøroppdrag, hvor ingeniørkompaniet bidro med betydelige maskinressurser (Forsvarsdepartementet, 2004b). Fra den norske styrkens side var dette samarbeidet oppfattet som meget konstruktivt, hvorpå det ble gjennomført ukentlige møter mellom den norske kontingentsjefen og Kirkens Nødhjelp for å diskutere mulige samarbeidsarenaer (Østreng, 2020). Allikevel minnes Gillebo (2019) denne interaksjonen også som frustrerende og til tider både uryddig og uprofesjonell: «[...] fordi de holdt kjempeavstand til oss hele tiden, [men] det var flere av de som ble sjuke, så de ble lagt inn hos oss, og fikk ganske god hjelp over lengere tid. Men allikevel så opplevde vi det vi oppfattet som fordømming i media, over jobben vi gjorde og hvorfor vi var der [...]». Til tross for den gode støtten Kirkens Nødhjelp fikk, skal hjelpeorganisasjonen ha tatt stor avstand til den norske militærstyrken i media, hvor de stilte spørsmål til hvorfor ingeniørstyrken i det hele tatt var der, og benektet at det foregikk noe sivilt-militært samarbeid (Østreng, 2020). Dette ble starten på den påfølgende debatten hjemme i Norge, initiert av de norske hjelpeorganisasjonene som stilte seg kritisk til regjeringens humanitære innretting av militærbidraget til Irak. Det kan allikevel tyde på at kritikken som det norske styrkebidraget ble utsatt for var av generell karakter og ikke direkte tuftet på erfaringene fra operasjonsområdet (Forsvarsdepartementet, 2004b).

Når Gillebo reflekterer over dette i ettertid er han allikevel tvilende på om den humanitære innrettingen og hvordan man valgte å løse det finansielle utelukkende var bare bra:

Kanskje gjorde man seg selv en bjørnetjeneste [...] ideen er god i forhold til det å bruke penger på soldater for å bygge infrastruktur og bidra til [...] Men man drar på seg hele NGO-veldet ved å gjøre en sånn ting. Så i det hele er jeg usikker på om det var veldig klokt å ta de millionene fra bistandsbudsjettet og være så tydelig på at det skulle gå til soldatene, eller for å sette opp et slikt styrkebidrag (Gillebo, 2019).

Og det kan tenkes at Torgeir Gillebo fikk erfare effekten da han i underkant av 10 år senere reiste ut som sjef for den norske PRTen i Afghanistan:

Jeg tror en av årsakene for at det ble slik som det ble i Afghanistan var akkurat den operasjonen, hvordan man valgte å gjøre det. Det ble såpass tydelig, etter min mening veldig kunstige skiller i Afghanistan på hva man fikk lov til å gjøre [av såkalte militære og sivile oppgaver], i forhold til de andre PRTene hvor man tenkte mer helhetlig (Ibid.).

En faktor som kan være med på å påvirke dette skillet mellom sivil og militær side, spesielt fra norsk side, kan være at sivilsamfunnet og Forsvaret i større grad er mer splittet nå enn før,

da alle instanser identifiserte seg som en del av *totalforsvaret*. Hvor en av følgene vil kunne være at de militære i større grad vil bli utsatt for negativ kritikk fra den sivile siden, som igjen vil kunne oppleves svært urettferdig for soldatene på bakken (Høiback & Olsen, 2009, s. 69). For den militære styrken på bakken kan det oppleves belastende å måtte forholde seg til at media ofte har en helt annen agenda enn å underbygge de politiske vedtakene som førte til at norske styrker ble avgitt til operasjonen (Ibid., s. 70). Men det som er enda mer uheldig er hvis denne følelsen i tillegg blir fremprovosert av politikerne. Det er viktig at de militære som sendes ut på vegne av politikerne føler at de har den støtten de fortjener. Ifølge Gillebo (2019) opplevde ikke den norske ingeniørstyrken at de hadde den støtten:

Soldatene har ikke dratt ditt på eget initiativ, men av og til hørtes det ut som om vi hadde dratt dit for egen vinnings skyld. Men det var jo politikerne som ville at vi skulle dra dit, og vi er jo profesjonelle ved at vi respekterer demokratiet og da drar vi jo fordi det var et oppdrag som ble gitt oss. Vi opplevde at politikerne med Bondevik i spissen var svært unnfallende når det gjaldt den «support your troops» biten, hvis det var utfordrende for dem.

5.4 Oppsummering

Dette kapitlet har hatt til hensikt å undersøke om det var samsvar mellom regjeringens målsetting om at de norske soldatene skulle være «humanitære soldater» og regjeringens kontrolltiltak for å oppnå målsettingen, samt militærstyrkens tildelte og utførte oppdrag.

De eneste målsettingene regjeringen uttrykte for det norske bidraget, var at styrken skulle ha som hovedoppgave å bidra til gjenoppbygning av Irak, og at styrkens handlinger skulle være av «betydning for sivilbefolkningen» og «knyttet til humanitære formål». Som også belyst i kapittel 4, i analysen av bidragets varighet, fremkom det ingen klare målsettinger utover disse. Det tydeligste kontrolltiltaket regjeringen gjorde var å tilføre *caveats* til engasjementsreglene, som styrken måtte operere under. Som også poengtert i forrige kapittel, satte disse *caveats-ene* klare føringer for hva styrken kunne benyttes til i rammen av det britiske regimentet. Da de omhandlende *caveats-ene* fortsatt anses som høyere sikkerhetsgradert materiale, har det ikke vært mulig å gå inn på den enkelte paragrafs innhold, men det fremstår som tydelig at styrken kun skulle utføre oppgaver som kan anses som humanitært arbeid, og at styrken ikke skulle bli benyttet i offensive handlinger, eller aktivitet som hadde til hensikt å understøtte sikkerhetsstyrkene. Dette omfattet blant annet aktivitet som omhandlet fangetagning eller fasilitere for slik aktivitet. Styrken var gjennom disse *caveats-ene* begrenset til kun å benytte makt i selvforsvar. På tross av regjeringens noe vage

målsettinger, fremstår det som tydelig at disse målsettingene, kombinert med etablerte kontrolltiltak, underbygde regjeringens intensjon om å sende «humanitære soldater» til Irak.

Hva gjelder bidragsstrategi, kan det virke som om regjeringen faktisk oppnådde å påvirke, gjennom tydelige kontrolltiltak, hva de norske styrkene gjorde. Hadde regjeringen sendt en ren infanteristyrke kunne det tenkes at regjeringen ville hatt større utfordringer med å oppnå samme effekt med de samme kontrolltiltak, da disse ville vært i konflikt med deres primæroppgave.

Forsvarsministerens direkte tale til soldatene i Irak om at deres hovedoppdrag var løst i det de heiste det norske flagget blant koalisjonens, fremstår som en klar og tydelig erkjennelse av at den norske deltakelsen var myntet på bidragsstrategi. Ifølge Vance (2005, s. 273) kan man derfor anslå at regjeringen anså denne operasjonen som en suksess. Gjennom ingeniørenes fysiske tilstedeværelse i operasjonsområdet ble regjeringens sikkerhets- og utenrikspolitiske mål oppnådd. Til tross for at forsvarsministeren mente at ingeniørstyrkens faktiske handlinger ikke var av størst betydning i denne sammenheng, imøtekom ingeniørenes taktiske handlinger regjeringens innenrikspolitiske mål for deltakelsen i Irak – som «den humanitære soldat».

Til tross for at Forsvaret skal ha vært godt kjent med at de norske minerydderne og den mekaniske minerydderkapasitetene ikke var etterspurt før de sende styrken, reklamerte regjeringen spesielt for denne kapasiteten - men nordmennene fikk ikke rydde miner. Regjeringens vektlegging må derfor sees i sammenheng med deres behov for å gjøre bidraget politisk bærekraftig. Allikevel skal ikke dette overskygge de viktige handlingene minerydderne og resten av styrken faktisk gjorde for å imøtekomme den politiske målsettingen - som humanitære soldater. Basert på den relative lille styrken de var, utrettet de, som dette kapitlet har belyst, flere oppgaver av stor betydning for sivilbefolkningen i og rundt Basra. Slik sett var ingeniørstyrken et høyst relevant bidrag for å oppnå de politiske målsettingene. Det at britene også respekterte de føringene som var lagt på bidraget, bidro til at de tildelte oppdragene gjenspeilte den humanitære innrettingen regjeringen hadde lagt opp til.

6 Avslutning

Denne studien startet med en presentasjon av studiens forskningsspørsmål og betraktninger rundt undersøkelsesmetoden studien har støttet seg på. I kapittel 2 ble det teoretiske og analytiske rammeverket for oppgaven introdusert. Kapitlet belyste først ulike motiver for å delta i internasjonale operasjoner, deretter ble det ved bruk av Vances beskrivelse redegjort for begrepet *bidragsstrategi*, og til slutt ble begrepet *humanitær soldat* definert. Basert på de ulike kategoriene motiv som ble presentert i kapittel 2, ble det i kapittel 3 drøftet hvilke motiver som lå bak regjeringens beslutning om å sende et militært styrkebidrag til i Irak i 2003. Kapitlet tok for seg to nært knyttede beslutninger: om Norge skulle delta i selve krigen og hvorvidt Norge skulle delta i stabiliseringen etter krigen. Basert på begrepet *bidragsstrategi* og et sett med faktorer som ble utledet i kapittel 2, ble det i kapittel 4 gjort en analyse av det norske militære styrkebidraget, for å se om også dette nivået bar tegn på at det var myntet på bidragsstrategi. I studiens siste analyse, med den *humanitære soldat* som bakgrunnsteppe, så kapittel 5 på om regjeringens uttalte målsettinger og føringer for styrkebidraget gjenspeilte den humanitære tilnærmingen regjeringen ga uttrykk for. I dette kapitlet vil jeg oppsummere funnen som er gjort i studien.

I studien finner jeg to hovedmotiv for den norske deltakelsen i Irak i 2003. Den første var støtte til USA, samsvarende med «FFI»-motiv II, *å sikre amerikansk og britisk bistand i en krisesituasjon*. Dette motivet tyder også på at bidraget var myntet på bidragsstrategi. Det andre hovedmotivet var humanitært. Selv om dette motivet passer med «FFI»-motiv IV, har studien vist at dette først og fremst var innenrikspolitisk motivert. Som det fremkommer i kapittel 3 avstod Norge fra å delta i invasjonen av Irak, da regjeringens samlede vurderinger tilsa at det ikke forelå et tilstrekkelig folkerettslig grunnlag. Det kan fremstå som at regjeringens motivasjon i denne beslutningen var basert på å styrke internasjonal lov og rett. På en annen side spilte de hjemlige forholdene en avgjørende rolle i beslutningen om hvorvidt og hvordan Norge skulle bidra i Irak. Det var stor uenighet innad i både regjeringen og Stortinget, på lik linje som det var en overvekt av motstand i opinionen mot USAs angrepsplaner. Når krigen i Irak erklæres avsluttet, fremstår ikke et mandat fra FN som et absolutt krav for en eventuelt norsk deltakelse. En mer utvidet tolkning av det folkerettslige grunnlaget gir klare tegn på en iver etter å redusere «skaden» overfor USA og behov for å vise solidaritet overfor allierte. Dette forstås som hovedmotivet bak det norske bidraget. Selv om sikkerhetsrådsresolusjon 1483 bidrar til å danne basis for regjeringens vektlegging av en

humanitær innretning av det norske bidraget, var den humanitære innretningen og bruken av ingeniørstyrker allerede besluttet før resolusjonen ble kunngjort. «Den humanitære soldat» ble et middel for å gjøre bidraget politisk bærekraftig, samtidig som det bidro til å muliggjøre å finansiere store deler av operasjonen ved bruk av bistandsmidler, som allikevel var øremerket humanitære formål i Irak.

I studien har jeg funnet følgende tegn på at bidraget var basert på bidragsstrategi. Som allerede belyst over og gjennom drøftingen i kapittel 3, var motivet om å støtte USA et tegn på bidragsstrategi. I studiens fjerde kapittel fremstår det flere tegn på bidragsstrategi. Det var tydelig allerede under styrkegenereringskonferansen i London i april, hvor Norge som eneste nasjon ikke hadde lengere perspektiv enn 3 måneder. Videre fremstår økonomi som den viktigste og avgjørende faktoren i valg og utforming av styrkebidraget. Ved at rammen for bidraget, både for antall personell og de økonomiske kostnadene, ble satt før det var klart hva bidraget skulle utføre av oppdrag, fremstår også som et tydelig tegn. Av dette ansees det viktigere med tilstedeværelse, enn hva styrken skal utrette og løse av oppdrag. En slik tilnærming underbygger at bidraget var myntet på bidragsstrategi. Et annet tegn var at Norge valgte å trekke hjem styrken, på tross av at FN ga tydelige signaler på at den forverrede situasjonen i Irak krevde at statene måtte forplikte seg med både ressurser og tilstedeværelse over tid, til Irak ble stabilisert. Det at Norge valgte å trekke seg ut av Irak etter kun et år, kan igjen tyde på at regjeringens tilnærming var tuftet på bidragsstrategi. Bidragsstrategi gjenspeilet seg også i regjeringens manglende vilje til å ta risiko, gjennom behovet for å begrense styrkebidragets handlingsrom, gjennom et sett med begrensninger. Disse begrensningene fratok i prinsippet den britiske ledelsens handlefrihet til å benytte den norske ingeniørstyrken til det de mente var mest formålstjenlig for å oppnå operasjonens målsettinger i Irak. Selv om dette kanskje først og fremst var av innenrikspolitiske hensyn, underbygger dette også at bidraget baserte seg på bidragsstrategi. Det fremkommer, gjennom studiens dokumentstudier og intervjuer, at disse begrensningene var dypt forankret i styrken og var styrende for hvilke oppdrag de påtok seg. Basert på daværende forsvarsminister Kristin Krohn Devolds åpenhet overfor soldatene, om at styrken hadde løst mesteparten av oppdraget sitt i det de dukket opp med et norsk flagg i Irak (Gillebo, 2019), ansees som en tydelig anerkjennelse av at bidraget var myntet på bidragsstrategi.

Angående det siste forskningsspørsmålet, om regjeringens føringer til styrken og styrkebidragets handlinger gjenspeilet den *humanitære innretningen* regjeringen la opp til, har studien funnet følgende tegn på det. Som allerede nevnt, hadde den humanitære innretningen

regjeringen la opp til først og fremst som formål å gjøre bidraget politisk bærekraftig. Denne studien har ikke funnet tegn til at det forelå noen andre uttalte målsettinger for det norske bidraget enn å bidra til gjenoppbygning av Irak. Ingeniørstyrkens handlinger skulle være av «betydning for sivilbefolkningen» og være «knyttet til humanitære formål». Derimot utstedte som nevnt regjeringen begrensninger, eller *caveats*, som styrken måtte operere under. Disse fungerte som kontrolltiltak for regjeringen. Gjennom disse fremkom det tydelig at styrken kun skulle utføre oppgaver som var knyttet til humanitært arbeid. På tross av regjeringens noe vage målsettinger, fremstår det som tydelig at disse, kombinert med de etablerte kontrolltiltak, underbygget regjeringens intensjon om å sende «humanitære soldater» til Irak. Studien viser at regjeringen, lyktes i å påvirke styrkens handlinger. I oppgavens kapittel 5, viste analysen av de norske styrkenes handlinger i perioden de var i Irak at disse gjenspeilte den humanitære innretningen regjeringen la opp til.

De samlede funnene i denne studien gir et godt grunnlag for å hevde at Irakbidraget i 2003-2004 var bidragsstrategi, men med en vri – at de var «humanitære soldater».

Litteraturliste

- Aftenposten. (2003). Tidens største fredsdemonstrasjon. *Aftenposten*, 15. februar. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/osloby/i/Oo2lk/tidens-stoerste-fredsdemonstrasjon>
- Arnesen, M. (2011). *Med ett runger det: "Til Valhall!"*. nrk.no. Hentet fra https://www.nrk.no/kultur/_til-valhall_-1.7622800
- Befalets Fellesorganisasjon. (2003). *Det norske styrkebidraget til Irak - permisjonsreiser* (skriv til Forsvarets Innsatsstyrke - Hær). Oslo: Befalets Fellesorganisasjon.
- Berger, H. F. (2005). *Verdibaserte og realpolitiske interesser? - En analyse av de norske avveiningene i forkant av Irak-krigen 2003* (Masteroppgave). Univeritetet i Oslo, Oslo.
- Berger, H. F. (2006). Mellom verdibaserte og realpolitiske interesser: Norske avveininger før og etter Irak-krigen 2003. *Internasjonal politikk*(64 [3]), ss. 341-364.
- Berthelsen, O. (2005). *En frelser, en prest og en satan: USA, Norge og Irak-krigen*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag.
- Bjørge, P. (2014a). Fra FN til NATO: Norske styrker som eksportvare? *Militære studier*:6, s. 99.
- Bjørge, P. (2014b). *Internasjonale operasjoner; hvorfor har Norge takket nei?* (Masteroppgave) Forsvarets Høgskole, Oslo.
- Bondevik, K. M. (2003a). *Møte fredag den 21. mars 2003 kl. 10; Redegjørelse av statsministeren om Irak-spørsmålet*. Oslo: Stortinget. Hentet oktober 21, 2019 fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2002-2003/030321/1#a9>
- Bondevik, K. M. (2003b). *Møte onsdag den 19. november kl. 10: Muntlig spørretime*. Oslo: Stortinget.
- Bondevik, K. M. (2003c). *Møte onsdag den 26. mars kl. 10: Muntlig spørretime*. Oslo: Stortinget.
- Bondevik, K. M. (2003d). *Møte onsdag den 30. april kl. 10: Muntlig spørretime*. Oslo: Stortinget.
- Bondevik, K. M. (2003e). *Norwegian prime minister comments after meeting Bush: youtube.com*, 21. juli. [Videoklipp]. Sett 3. februar 2020 fra www.youtube.com: <https://www.youtube.com/watch?v=89XTKzKTfAM>
- Bondevik, K. M. (2004). *Møte onsdag den 28. januar kl. 10: Muntlig spørretime*. Oslo: Stortinget.
- Bondevik, K. M. (2013). Dagsnytt 18 - 19. mars 2013. *Dagsnytt 18*. (S. T. Radøy, Intervjuer) NRK. Hentet desember 4, 2019 fra <https://radio.nrk.no/serie/dagsnytt-atten/sesong/201303/mnma03005513>
- Coning, C. d. (2017). *Hvordan skape fred: Webområde for Norsk Utenrikspolitisk Institutt*. Hentet mars 21, 2020 fra Webområde for Norsk Utenrikspolitisk Institutt: <https://www.nupi.no/Skole/HHD-Artikler/2017/Utfordringar-etter-krig>
- Egeberg, K. (2017). *Fredsnasjonen Norge*. Oslo: Kagge Forlag AS.
- Fellesoperativt hovedkvarter. (2003a). *Anbefaling vedr revidert budsjett og struktur for norsk styrkebidrag til Irak* (2003/01574-4). Reitan: Fellesoperativt hovedkvarter.

-
- Fellesoperativt hovedkvarter. (2003b). *Referat fra oppfølgingstur til KFOR 18-21 aug 03 og IRAK 22-25 aug 03 etter rotasjon og deployering* (DL 2003/001710-1). Stavanger: Fellesoperativt hovedkvarter.
- Finansdepartementet. (2003). *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2003* (St. prp. nr. 65 (2002-2003)). Oslo: Finansdepartementet.
- Finansdepartementet. (2003). *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2003* (St. prp. nr. 65 (2002-2003)). Oslo: Finansdepartementet.
- Five, P. A. (2002). Etableringen av Forsvarets innsatsstyrke - Hær. Foredrag presentert 11. februar i Oslo Militære Samfunn.
- Forsvarets høgskole. (2013). *Manual i krigens folkerett*. Oslo: Forsvarssjefen.
- Forsvarets Innsatsstyrke Hær. (2003a). *FIST-Hs tilbakemelding til GIHs årsrapport del 1 - Sjefens helhetlige vurdering* (DL 3003/022510-1). Elverum: Forsvarets Innsatsstyrke Hær.
- Forsvarets Innsatsstyrke Hær. (2003b). *Rekognoseringsrapport fra Irak*, 23. mai. Elverum: Forsvarets Innsatsstyrke Hær.
- Forsvarets overkommando. (2003). *Referat fra styrkegenereringskonferanse i London 30 april 03* (2003/00078-71), 14. mai. Oslo: Forsvarets overkommando.
- Forsvarsdepartementet. (2001a). *KFOR (5) - Norges rolle som ledernasjon*. Regjeringen.no. Hentet 5. august 2020 fra Regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no//dokumenter/kfor-5---norges-rolle-som-ledernasjon/id87717>
- Forsvarsdepartementet. (2001b). *Omleggingen av Forsvaret i perioden 2002-2005* (St. prp. nr 45 (2000-2001)). Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet. (2003a). *Innehold av avtale mellom Norge og Storbritannia* (2003/00078-141). Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet. (2003b). *Innmelding av norske styrkebidrag til amerikanske myndigheter* (2003/00078-47). Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet. (2003c). *Irak: Post-Saddam utfordringer* (2003/00078-44). Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet. (2003d). *Koordineringsmøte for etablering av sikkerhetsstryken i Irak* (2003/00078-67). Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet. (2003e, Juni 27). *Norsk ingeniørkompani skal bidra til gjenoppbygging av irak*: Regjeringen.no. Hentet November 11, 2019 fra Regjeringen.no: https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/fd/Nyheter-og-pressemedlinger/2003/norsk_ingeniorkompani_skal_bidra/id248983/
- Forsvarsdepartementet. (2003f). *Post-Saddam Irak - sentrale utviklingstrekk og nasjonale utfordringer* (2003/00078-58). Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet. (2003g). *Talepunkter til regjeringskonferanse onsdag 19. mars 2003* (2003/00078-49). Oslo: Forsvarsdepartementet.

-
- Forsvarsdepartementet. (2004a, juli 4). *Norske stabsoffiserer til Irak: Regjeringen.no*. Hentet 3. oktober 2019 fra Regjeringen.no: https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/fd/Nyheter-og-pressemedlinger/2003/norske_stabsoffiserer_til_irak/id249788/
- Forsvarsdepartementet. (2004b). *Sivilt-militært samarbeid* (2004/00284-6). Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet. (2004c). *Styrke og relevans: strategisk konsept for Forsvaret*. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet. (2020). *Langtidsplan for forsvarssektoren* (Prop. 62 S (2019 –2020)). Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.
- Forsvarsmuseet. (2012). *Intops : norske soldater, internasjonale operasjoner : politisk vilje, militær evne, personlig innsats : [1947-2012]*. (D. Leraand, Red.) Oslo: Forsvarsmuseet.
- Gillebo, T. (2019). Intervju 2. desember av taktisk styrkesjef i Irak i 2003. (D. L. Sveen, Intervjuer)
- Gjerde, R. (2008). *Irak-krigen skapte krise i regjeringen: Aftenpostens nettutgave*, 19. mars. Hentet fra Aftenpostens nettutgave: <https://www.aftenposten.no/norge/i/ppgL1/irak-krigen-skapte-krise-i-regjeringen>
- Grande, T. S. (2003). *Møte onsdag den 5. mars kl. 10: Ordinær spørretime*. Oslo: Stortinget.
- Haga, Å. (2003). *Møte onsdag den 17. desember kl 10: Sak nr. 2 - Debatt om utenriksministerens og forsvarsministerens redegjørelser om samlet norsk innsats i Afghanistan og Irak i 2004, samt Norges bidrag til operasjoner utenlands i 2004*. Oslo: Stortinget.
- Halvorsen, K. (2003). *Møte onsdag den 19. november kl. 10: Muntlig spørretime*. Oslo: Stortinget.
- Heier, T. (2014). Hva er internasjonale operasjoner. I T. Heier, A. Kjølberg, & C. F. Rønnefeldt, *Norge i internasjonale operasjoner* (s. 22). Oslo: Universitetsforlaget.
- Heløe, G. (2003, november). *Norges deltagelse i internasjonale militære operasjoner: Hvorfor, hvor og hvordan*. Foredrag presentert ved Forsvarets Høgskole.
- Heløe, G. (2019). Intervju 27. november av statssekretær (okt. 2001 - jan. 2004) i Forsvarsdepartementet (D. L. Sveen, Intervjuer)
- Hultgren, J. (2004, mars 31). *Petersen mer åpen for videre Irak-innsats: Aftenposten.no*. Hentet fra Webområdet til Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/verden/i/EybEa/petersen-mer-aapen-for-videre-irak-innsats>
- Hæren. (2003). *Rapport til GIH etter Hærens besøk til Irak 27. - 29. oktober 2003 (DL 2003/007096-1)*. Oslo: Hæren.
- Høiback, H., & Olsen, J. (2009). "De nye krigene". I E. Lange, H. Pharo, & Ø. (. Østerud, *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk: Nye internasjonale vilkår etter den kalde krigen* (ss. 27-76). Oslo: Unipub.
- Håvoll, H. & -K. (2011). *Småstaters møte med irregulære trusler: utfordringer og konsekvenser for Forsvaret*. Oslo: Forsvarets stabsskole.
- Jacobsen, D. I. (2016). *Hvordan gjennomføre en undersøkelse*. Oslo: Cappelen Damm.

-
- Jagland, T. (2003). *Møte onsdag den 17. desember kl 10: Sak nr. 2 - Debatt om utenriksministerens og forsvarsministerens redegjørelser om samlet norsk innsats i Afghanistan og Irak i 2004, samt Norges bidrag til operasjoner utenlands i 2004*. Oslo: Stortinget.
- Johansen, P. K., Andersen, R.-I. V., Berg-Knutsen, E., Karlsrud, Ø., & Kvalvik, S. R. (2007). *Norsk deltakelse i internasjonale militære operasjoner: med hvem, med hva og hvorfor?* (FFI-rapport 2007/00679). Forsvarets Forskningsinstitutt. Hentet fra <https://publications.ffi.no/nb/item/asset/dspace:3320/07-00679.pdf>.
- Kjølborg, A. (2007). *Livet i Hegemonens skygge – en småstats sikkerhetslogikk*. (FFI-Rapport nr. 2007/01626). Forsvarets Forskningsinstitutt. Hentet fra <https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/livet-i-hegemonens-skygge-en-smastats-sikkerhetslogikk>
- Kristoffersen, L. (2009). *Interesser i norsk engasjementpolitikk, IFS-studie 04/2009*. Oslo: Institutt for forsvarsstudier.
- Krohn Devold, K. (2001, Desember 5). *Stortinget - Møte onsdag den 5. desember 2001 kl. 10*. Oslo: Stortinget.
- Krohn Devold, K. (2003a). *Møte mandag den 15. desember kl. 10: Sak 8. Redegjørelser av utenriksministeren og forsvarsministeren om samlet norsk innsats i Afghanistan og Irak i 2004, samt Norges bidrag til operasjoner utenlands i 2004*. Oslo: Stortinget.
- Krohn Devold, K. (2003b). *Møte onsdag den 17. desember kl. 10: Sak nr.2 - Debatt om utenriksministerens og forsvarsministerens redegjørelser om samlet norsk innsats i Afghanistan og Irak i 2004, samt Norges bidrag til operasjoner utenlands i 2004*. Oslo: Stortinget.
- Krohn Devold, K. (2003c). *Møte onsdag den 5. mars kl. 10 - Ordinær spørretime*. Oslo: Stortinget.
- Krohn Devold, K. (2004, juli 5). Brev fra forsvarsministeren til den norske ingeniørstyrken ved hjemkomst. I *Irak II - Kontingentbok*. Stavanger: Stavanger Offset.
- Larsen, K. M., & Cooper, C. G. (2020). Hentet oktober 14, 2020 fra engasjementsregler i Store norske leksikon på [snl.no](http://snl.no/engasjementsregler): <http://snl.no/engasjementsregler>
- Leraand, D. (2019). *Irak-krigen 2003*. Store Norske Leksikon, 19. januar. Hentet fra Webområdet til Store Norske Leksikon: https://snl.no/Irak-krigen_2003
- Leraand, D. (2020, august 12). *FIST-H*. Store Norske Leksikon, 12. august. Hentet fra Webområde til Store norske leksikon: <https://snl.no/FIST%E2%80%93H>
- Matlary, J. H. (2009). *Krigger i Kamouflasje? Profesjonen og politikken*. I H. Edström, N. T. Lunde, & J. H. Matlary, *Kriggerkultur i en fredsnasjon* (ss. 92-130). Oslo: Abstrakt forlag.
- Metz, S. (1991). Analyzing Strategic and Operational Risk. *Military Review* 1991, ss. 78-80.
- Moderniseringsdepartementet. (2004). For budsjetterminen 2005 — Utgiftskapitler: 1–2, 1500–1583, 2445 og 2470 Inntektskapitler: 4500–4583, 5445–5446, 5470 og 5607 (*St.prp. nr.1. (2004-2005)*). Oslo: Moderniseringsdepartementet.
- NATO. (2019). *Allied Joint Publication AJP-5 - Edition A, Version 2; ALLIED JOINT DOCTRINE FOR THE PLANNING OF OPERATIONS*. NATO Standardization Office (NSO).

-
- Norwegian Engineer Squadron. (2004). *Oppsummering av oppdrag rettet mot sivilbefolkningen i Sør-Irak; Norwegian Engineer Squadron (NES)*.
- NOU 2003:19. (2003). *Makt og demokrati*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- NOU 2016:8. (2016). *En god alliert - Norge i Afghanistan 2001-2014*. Oslo: Departementets sikkerhets- og serviceorganisasjon; Informasjonsforvaltning.
- NRK. (2003). *Uklart om Irak-deltakelse*. nrk.no, 23. april. Hentet fra nrk.no: <https://www.nrk.no/norge/uklart-om-irak-deltakelse-1.509367>
- Oma, I. M. (2014). Nasjonale spenninger om deltakelse ute. I T. Heier, A. Kjølberg, & C. F. Rønnfeldt, *Norge i internasjonale operasjoner* (ss. 79-87). Oslo: Universitetsforlaget.
- Orban, F. (2004). FN's sikkerhetsråd og Irak-krigen: svanesang eller ny start? *Hvilke Europa etter Irak-krigen?*, ss. 48-70.
- Pedersen, J. O. (2019). Intervju 6. og 12. april av taktisk styrkesjef i Irak i 2004. (D. L. Sveen, Intervjuer)
- Petersen, J. (2001, Desember 5). Sak nr. 1 på tilleggsdagsordenen. *Stortinget - Møte onsdag den 5. desember 2001 kl. 10*. Oslo: Stortinget.
- Petersen, J. (2003). *Møte onsdag den 17. desember kl. 10: Sak nr.2 - Debatt om utenriksministerens og forsvarsministerens redegjørelser om samlet norsk innsats i Afghanistan og Irak i 2004, samt Norges bidrag til operasjoner utenlands i 2004*. Oslo: Stortinget.
- Petersen, J. (2004). *Møte onsdag den 21. april kl. 10: Ordinær spørretime*. Oslo: Stortinget.
- Statsministerens kontor. (2003). - *Dette er en alvorlig og trist dag, sier statsministeren etter angrepet på Irak*. [Pressemelding] 20. mars. Hentet oktober 4, 2020 fra Regjeringen.no: https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/smk/Nyheter-og-pressemeldinger/2003/-dette_er_en_alvorlig_og_trist/id249655/
- Stefansen, A. (2014). Ti år siden «dødstogene» i Madrid. *Urix: Webområdet til NRK*, 11. mars. Hentet November 15, 2019 fra Webområdet til NRK: https://www.nrk.no/urix/ti-ar-siden_dodstogene_i-madrid-1.11597434
- Stoltenberg, J. (2003). *Møte onsdag den 26. mars kl. 10: Muntlig spørretime*. Oslo: Stortinget.
- Store norske leksikon. (2018). *Humanitær: Webområde for Store norske leksikon*. Hentet Oktober 21, 2019 fra Store norske leksikon: <https://snl.no/humanitær>
- Stortinget. (2003a). *Møte mandag den 15. desember kl. 10: Sak 8. Redegjørelser av utenriksministeren og forsvarsministeren om samlet norsk innsats i Afghanistan og Irak i 2004, samt Norges bidrag til operasjoner utenlands i 2004*. Oslo: Stortinget.
- Stortinget. (2003b). *Møte mandag den 15. oktober kl 10: Muntlig spørretime*. Oslo: Stortinget. Hentet august 19, 2019
- Tannes, R. (2019, april). Småstatsrealisme i 70 år. *Internasjonal Politikk*, 77(1), ss. 49-59.
- Tanner, J. (1998). *Operational Risk Management at the Operational Level of War*. USA: Naval War College.

-
- Telemark Engineer Squadron. (2003). *Rapport etter rekognosering for mulig styrkebidrag til Irak* [internrapport].
- Thune, H., Barth Eide, E., & Ulfstein, G. (2003). *Krig mot Irak; Foreligger det et FN-mandat for bruk av militærmakt?* Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt.
- United Nations. (2019). *Remember the fallen*. Webområdet til United Nations. Hentet fra Webområdet til United Nations: <https://www.un.org/en/memorial/baghdad2003.shtml>
- United Nations Security Council. (2003a). *4761st meeting: Thursday, 22 May 2003, 9.30 a.m.* New York: UN. Hentet Oktober 11, 2019 fra <https://undocs.org/en/S/PV.4761>
- United Nations Security Council. (2003b). *Resolution 1483 (2003)*. 22. mai. New York: United Nations Security Council.
- United Nations Security Council. (2003c). *Resolution 1511 (2003)*. 16. oktober. New York: United Nations Security Council.
- Utenriksdepartementet . (2019). *Norges rolle og interesser (Meld. St. 27 (2018-2019))*. Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.
- Utenriksdepartementet. (2003a). *Folkerettslige spørsmål om Irak: Regjeringen.no*. Hentet 24. august 2020 fra Regjeringen.no: https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/ud/Rapporter-og-planer/2003/folkerettslige_sporssmal_om_irak/id260478/
- Utenriksdepartementet. (2003b). *Vedrørende det norske bidraget til stabiliseringsstyrken i Irak (2003/00078-144)*. Oslo: Utenriksdepartementet.
- Vance, J. (2005). *Tactics without Strategy or Why the Canadian Forces Do Not Campaign*. I A. e. English, *The Operational Art: Canadian Perspectives: Context and Concepts*. Ontario: Canadian Defence Academy Press.
- Ydstebø, P. (2012). Fellesoperasjoner og operasjonskunst - militærteoriens praktiske uttrykk. I H. Høiback, & P. Ydstebø (red.), *Krigens Vitenskap: En innføring i militærteori* (ss. 421-481). Oslo: Abstrakt forlag.
- Østreng, H. (2020). Telefonintervju 8. oktober. Kontingentsjef IZ SFOR 1. (D. L. Sveen, Intervjuer)

Vedlegg A: Godkjenning av NSD

7.10.2020

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

 Skriv ut

Prosjekttittel

«Den humanitære soldat» og norsk bidragsstrategi

Referansenummer

237919

Registrert

24.09.2019 av Dyre Lindheim Sveen - dsveen@fhs.mil.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Forsvarets Høgskole / Forsvarets stabsskole

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Paal Sigurd Hilde, Paal.hilde@fhs.mil.no, tlf: 41636582

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Dyre Lindheim Sveen, dsveen@fhs.mil.no, tlf: 93434351

Prosjektperiode

01.08.2019 - 01.11.2020

Status

13.07.2020 - Vurdert

Vurdering (2)

13.07.2020 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 29.06.2020.

Vi har nå registrert 01.11.2020 som ny sluttdato for forskningsperioden. Vi gjør oppmerksom på at ytterligere forlengelse ikke kan påregnes uten at utvalget informeres om forlengelsen.

NSD vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til videre med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

26.09.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg 26.09.19. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.07.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/5d84942-d251-42b4-9efa-1de14d6ea489>

1/2

Vedlegg B: Godkjenning av Forsvarets forskningsnemnd

FORSVARET
Forsvarets høgskole

1 av 2

Vår saksbehandler
Borghild Boye, bboye@mil.no
+4723 09 57 55, 0510 5755
FHS/STAB/UTDFDU

Vår dato
2019-10-01

Vår referanse
2019/036237-002/FORSVARET/ 919

Tidligere dato **Tidligere referanse**

Til
Dyre Lindheim Sveen
Forsvarets høgskole
..

Kopi til

Tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål

1 Bakgrunn

Forsvarets høgskole (FHS) mottok 26. september 2019 din søknad om tillatelse til å innhente informasjon i og om Forsvaret til forskningsformål. Prosjektet det skal innhentes data til er en masteroppgave, og følgende problemstilling er oppgitt: «Var det norske bidraget til Irak i 2003 bidragsstrategi? Hvilke mål og mening hadde norske myndigheter med å sende Norwegian Engineer Squadron til Irak i 2003-2004, og i hvilken grad ble de forventede resultater innfridd?» Det skal innhentes dokumenter som omhandler den norske ingeniørstyrken som ble sendt til Irak i perioden 2003-2004 fra ulike arkiver.

2 Drøfting

Vurdering av søknader om tillatelse til å innhente informasjon i og om Forsvaret til forskningsformål er regulert av *Bestemmelse om utøvelse av personopplysninger til forskning og gjennomføring av spørreundersøkelser*, fastsatt av sjef HR-avdelingen i Forsvarsstaben 1. mai 2018.

I henhold til punkt 2.3 og 2.4 i denne bestemmelsen er det en forskningsnemnd oppnevnt av sjef FHS som behandler søknader om tillatelse til datainnsamling i Forsvaret. Kriterier og rettsgrunnlag som skal legges til grunn for vurderingen er omtalt i punkt 4.1 og 4.2.

Forskningsnemnda har vurdert din søknad som tilfredsstillende i henhold til gjeldende krav. Det forutsettes tillatelse fra de avdelinger i Forsvaret det skal innhentes dokumenter fra.

Forsvarsdepartementets arkiv omfattes ikke av forskningsnemndas mandat, men du kan likevel henvise til forskningsnemndas vedtak ved forespørsel om tilgang til dokumenter derfra.

3 Vedtak

Søknad om tillatelse til å innhente informasjon i og om Forsvaret til forskningsformål innvilges under forutsetning av tillatelse fra de aktuelle arkiviere. Tillatelsen gjelder til prosjektslutt 1. juli 2020.

4 Vilkår for tillatelsen

Det er kun gitt tillatelse til innhenting av det datamaterialet som fremgår av søknaden. Data hentet fra Forsvaret skal ikke benyttes til andre formål enn den aktuelle masteroppgaven. Ved prosjektslutt skal alle data hentet fra Forsvaret slettes. Det skal sendes sluttmelding til FHS vedlagt masteroppgaven.

Sluttmelding sendes til bboye@mil.no eller datautlevering@fhs.mil.no

Postadresse	Besøksadresse	Sivil telefon/telefaks	Epost/ Internett	Vedlegg
Postboks 800 Postmottak 2017 Lillehammer Norge	Akershus festning, bygn 14 / 0015 OSLO Norge	Militær telefon/telefaks 92/05 00 3699	postmottak@mil.no www.forsvaret.no	
			Organisasjonsnummer NO 986 105 174 MVA	

Vår saksbehandler
Borghild Boye, bboye@mil.no
+4723 09 57 55, 0510 5755
FHS/STAB/UTD FOU

Vår dato 2019-11-06
Vår referanse 2019/036237-004/FORSVARET/ 919

Tidligere dato **Tidligere referanse**

Til
Dyre Lindheim Sveen
Forsvarets høgskole
..

Kopi til

Tillatelse til gjennomføring av ekspertintervju av enkeltpersoner i Forsvaret

1 Bakgrunn

Forsvarets høgskole (FHS) mottok 4. november 2019 din henvendelse vedrørende utvidet tillatelse til innsamling av data til forskningsformål. Det søkes om å få gjennomføre ekspertintervju med enkeltpersoner i Forsvaret basert på deltakelse/funksjon i forbindelse med styrkebidraget i Irak 2003 i tillegg til innhenting av dokumenter det ble gitt tillatelse til med vårt brev av 1. oktober 2019.

2 Drøfting

Forskningsnemnda har vurdert din tilleggsøknad vedlagt anbefaling fra NSD Norsk senter for forskningsdata, intervjuguide og samtykkeskjema, og vurdert det slik at ekspertintervjuer kan gjennomføres.

3 Konklusjon

Søknad om tillatelse til å gjennomføre ekspertintervjuer i Forsvaret innvilges.

Sven G. Holtmark
professor
leder av forskningsnemnda

Dokumentet er elektronisk godkjent, og har derfor ikke håndskreven signatur.

Postadresse	Besøksadresse	Sivil telefon/telefaks	Epost/ Internett	Vedlegg
Postboks 800 Postmottak 2617 Lillehammer Norge	Akershus festning, bygn 14 / 0015 OSLO Norge	Militær telefon/telefaks 99/0500 3699	postmottak@mil.no www.forsvaret.no Organisasjonsnummer NO 986 105 174 MVA	